BİLGE KARASU

UZUN SÜRMÜŞ BİR GÜNÜN AKŞAMI

Metis Edebiyat

BİLGE KARASU

UZUN SURMUŞ
BİR GÜNÜN
AKŞAMI
1971 Sait Faik Hikâye Armağanı

On Birinci Basım: Şubat 2012

Bilge Karasu

UZUN SÜRMÜŞ BİR GÜNÜN AKŞAMI

Bilge Karasu (1930-1995) Şişli Terakki Lisesi'nde ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde okudu. Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü'nde, Ankara Radyosu Dış Yayınlar Bölümü'nde çalıştı. 1963-64'te Rockefeller Bursu'yla Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde bulundu. 1974'te Hacettepe Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaya başladı. İlk yazısı 1950'de, ilk öyküsü de 1952'de *Seçilmiş Hikâyeler* dergisinde yayımlanan Bilge Karasu, 1963 yılında D. H. Lawrence'in *The Man Who Died (Ölen Adam)* kitabının çevirisiyle Türk Dil Kurumu Çeviri Ödülü' nü, 1971'de *Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı* kitabıyla Sait Faik Hikâye Armağanı'nı, 1991'de *Gece* kitabı ile Pegasus Ödülü'nü ve 1994'te *Ne Kitapsız Ne Kedisiz'le* Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü'nü aldı.

Bilge Karasu'nun Bütün Yapıtları, ölümünden sonra yayımlanan *Altı Ay Bir Güz* (1996), Füsun Akatlı tarafından kitaplaştırılan *Lağımlararası ya da Beyoğlu* (1999), *Öteki Metinler* (1999) ve Serdar Soydan'ın derlediği *Susanlar* (2009) ile birlikte toplam on iki kitaplık bir koleksiyondur.

Füsun Akatlı ve Müge Gürsoy Sökmen'in hazırladığı *Bilge Karasu Aramızda* (1997) ise yazarın hayatını, edebiyatını ve yakın dostlarıyla ilişkilerini aydınlatan yazıları bir araya getirmiştir.

BİLGE KARASU • BÜTÜN YAPITLARI

TROYA'DA ÖLÜM VARDI, 1963

UZUN SÜRMÜŞ BİR GÜNÜN AKŞAMI, 1970

GÖÇMÜŞ KEDİLER BAHÇESİ, 1979

KISMET BÜFESİ, 1982

GECE, 1985

KILAVUZ, 1990

NE KİTAPSIZ NE KEDİSİZ, 1994

NARLA İNCİRE GAZEL, 1995

ALTI AY BİR GÜZ, 1996

LAĞIMLARANASI YA DA BEYOĞLU, 1999

ÖTEKİ METİNLER, 1999

SUSANLAR, 2009

İçindekiler

UZUN SÜRMÜŞ BİR GÜNÜN AKŞAMI

ADA

Başını çevirdiğinde karşısındaki karanlık artmağa başlıyor. Andronikos neden sonra anlıyor karanlığın niye arttığını. Adaya çok yaklaşmıştır artık. Kayalık tepenin karanlık kütlesi arkasında gökyüzü belli belirsiz aydınlanıyor. Yorgun kollan artık düşüncesiz, istemsiz, katılaşmışlığın duyusuz kolaylığı içinde kürekleri kaldınp indirmeğe devam ediyor. Kulaklan işitmiyor artık. Kürekler suya girip çıkıyor, sular sabahın dinginliği içinde sandalın iki yanında yırtılıyor, yamanıyor.

Başını çevirdiğinde ada hızla büyüyor şimdi karşısında. Işıma arttıkça da küçülüyor gibi. Işık artık denizin yüzünü yalamağa başlayacak neredeyse. İnce bir yel ürpertiyor şimdi Andronikos'u; adadan getirdiği bir çam uğultusu ile, bir çam kokusu ile ürpertiyor onu. Ne zamandır böyle bir koku gelmemişti burnuna. Günlük kokusundan, bu gecenin balık, yosun, tuz kokusundan ayrı, yeni. Andronikos'un böyle yeniliklerle oyalanacak vakti yok oysa... Canı oyalanmak istiyor. Ama vakti yok. Olmamalı. Niye olmamalıymış sanki? Andronikos'un ağzı biraz çarpılıyor. Manastırda, başkentte, Bizans'ta, insanlar arasında, bu çarpılma bir çeşit gülümseme sayılırdı; bir zamanlar... İnsanlar arasında yaşadığı zamanlar; düne değin... Düne değin; insanlar arasında yaşadığına inandığı, yaşadığına kendini inandırdığı, inandırmağa çalışarak aldattığını anladığı güne, düne değin. Dün değil, önceki gün. Sabah oluyor şimdi, dün de bir günlük geride.

Vakit bol bundan sonra. Vakit çok. Ölmek için de, bir şeyler yapmak için de, vakit bol, çok, çok bol. Bolluğun değeri, anlamı olmayacak ölçüde bol. Ne yapmalı bu vakti? Bir şeyler yapmalı, bir şeyler kurmalı. Ama kurmak... Kurmak için, kurmak gücünü bulmak için...

Andronikos gülüyor. Hâlâ kaptırabiliyor kendini bu gibi saçmalara, saçma düşünce zincirlerine... Kendini aldatmaktan başka işe yaramayan bu kısır...

Kısır bile değil. Kısırlığı baştan kabul etmiş. Bu çeşit döngülere kısır bile dememeli. Kısırlığı baştan kabul ettiğini unutmamalı. Sevgi sözünü bol bol kullanabilmek, başı dönesiye, esriyesiye, karşısındakileri inandırasıya, karşısındakileri kusturasıya sevgi sözü ile oynayabilmek için sevginin bütün evreni ayakta tuttuğuna başta kendini inandırabilmek için, kısırlığı baştan kabul ettiğini unutmamalı...

Avuçları daha çok kanamasın diye kürekleri, yola çıktığından bu yana kaçıncı kez -ne olacak, kaçıncı kez diye saymak, kaçıncı kez diye düşünmek neye yarar, ne çıkar böyle sayımlardan, bu da artık önemsiz; hiç değilse sayı saymasını unutmalı bir zaman- bırakıyor elinden. Ellerini suya batırıyor. Avuçları, sanki başkasının avuçları, kendinin değil; sızlıyor. Cızırdıyor gibi, kızgın yağ dolu bir tavaya su sıçramışçasına cızırdar gibi...

Bu da bitecek zaten. Artık kürek kullanmak da yok. Taş taşımak var belki birkaç günlüğüne yahut saatliğine. Onu da bilmiyor.

Oysa bir şeyler kurmak için inanmalı insan. Her şeyden önce, inanmalı...

Döngünün kısırlığına, kısır bile sayılamayacak boşluğuna saplanıyor gene. Saplansın. Ne çıkar. Saplanıp saplanmamanın değeri kalmadı artık. Son iki günün bunluğuna yeniden girse, bu batakta batsa bile, bu düşünceyi durduramaz ki... Kısır da olsa.

Otuz üç yıllık bir ömrün sonunda, dünyayı değiştirdiğinin farkına bile varmadan Filistin'in bir dağında çarmıha gerili ölen o köylü ile aynı yaşta Andronikos...

Ama onu aklına hiç getirmemeli şimdi. Birçok şey onun yüzünden olmuş gibi, oluyor gibi. Oysa kendini aldatmak boş bundan böyle. Olanlar onun yüzünden değil, onun yoluna bağlanmış görünen, bağlandığına inanan insanların kendi aralarında çekişmeleri yüzünden oluyor.

Sanki başkalarını suçlu bulmak... Neye yarar başkalarını suçlu bulmak? Hele bugün...

Kendi kısırlığına dönüyor.

Güneş yalıyor şimdi sulan. Güneşle birlikte ince bir yel. Suların dibi görünmeğe başlıyor. Derin, cam gibi, taze yemiş gibi, buz gibi bir yeşil. Andronikos yorgun. Bakmıyor bile arkasına artık. Adanın yaklaştığını, büyüdüğünü, yükselen ışıkta basıklaştığını görmeyecek. Biliyor öyle olduğunu. Bakmak istemiyor. Havanın biraz ısınmasıyla birlikte ürpermeğe, üşümeğe başlıyor. Gecenin soğuğu kırıldıkça üşüyor. İyi öyle olması. Bu gibi şeyler, küçük küçük gerçeklikler, insanı oyalar. Andronikos daha uyuyamaz, uyumamalı.

Sular kararıyor ansızın. Yeşil, karalarla, sarılarla kararıyor. Kürekler siya. Andronikos denizci değil. Andronikos kürek çekmesini bu gece öğrendi dense yeri. Ama sular kararınca siya yapmak, yapılacak tek şey. Öteden beri bilinen, tekliğinde başka şey düşündürmeyen iş...

Çiçek çiçek, ağaç ağaç yosunlar, sanlarla karalar, su yüzüne yaklaşıyor. Kayalar da. Artık arkasına bakmalı, sandalı nereye yanaştıracağını kestirmeli.

Sandalı çevirmeğe başlıyor. Ağır ağır. Kayalara oturmadan yapmalı bunu. Adanın doğu kıyısı nasıl, bilmiyor, ama bu kıyısı, batı kıyısı, çok kayalık. Önemi olan tek şey, buraya varması. Kayalık olsun olmasın. Sular hafif hafif kabarmağa başlıyor. Kayalardan birine sürüklenmeden, oturmadan, yanaştırmak sandalını. Ayağa kalkıyor. Sandal yalpa vuruyor. Çakıllı koya doğru, kayalar arasından, suyun yüzündeki kayalarla içindeki kayalar arasından, bir yol gider gibi. Oradan gitmeğe çalışacak.

Sular gene aydınlandı şimdi. İri iri çakıllar hızla yükseliyor suyun yüzüne doğru. Hafif bir hışırtı geliyor sandalın altından. Sonra çok daha kuvvetli bir hışırtı. Gıcırtı gibi... Andronikos ne yapacağını, ne yapması gerektiğini bilmiyor artık.

Kürek mi çekmeli, suya mı girmeli. Suya girmek daha kolay olacak. Sandal sapasağlam kalmalı.

Eteklerini kaldırıp suya sokuyor bir ayağını. Su soğuk. Gülüyor, bırakıyor eteklerini suya. Sandalı çok yatırmadan öteki ayağını da aşırıyor bordadan. Sonra atlıyor suya. Sandığından, göründüğünden derin burası. Çakıllar kaygan. Kayaların, çakılların düzüne basa basa ilerlemeğe çalışarak sandalı ardından çekiyor. Sular şimdi daha sıcak. Bacakları alıştı suya. Etekleri önce karnına sonra da dizine yapışmıştı. Şimdi bacaklarının altına yapışıyor.

Sudan çıkıyor artık. Sandalın altındaki hışırtıların tınısı değişiyor. Andronikos'un ayaklan, can acıtan kuru çakıllar üzerinde şimdi. Çakıllar iri; iri, yuvarlak ayrıntlı ama yürümek kolay değil üzerlerinde... Andronikos sandalı çekiyor. Daha, biraz daha, daha daha. Dalga gelebilir, biraz daha. Kayaya çarpabilir, biraz daha... En iyisi çakıllığın en üst kenarına çıkarmak olacak. Çekiyor, itiyor. Sandala bir şey olmamıştır herhalde. Azığını alıyor içinden; ayakkabılarını, ipini, bıçağını, iki gün önce çarşıdan aldığı çekicini, keskisini, baltasını. Peynir tulumunu, un torbasını, balını.

Çakılların üzerinde bir yığın şey oldu bunlar. Bakıyor. Gülüyor gene. Su bulacak mı ki? Bulmalı. Kürekleri topluyor. Burada artık sandala bir şeycikler olmaz. Yağmur yağsa, kayaların meydana getirdiği sundurma onu korur. Tepeden inecek sular, kenarlardan akar, belli. Çakıllar su tehlikesini, dalgayı önler. Korsanlık etmeğe kalkanlar, kalkacaklar... Onlara karşı

Andronikos'un zaten elinden bir şey gelemez. Bu sandalı burada bırakmalı. Bu iş de burada bitmeli.

Çakıllığın üzerine yığdıklarını yeniden çuvalına dolduruyor. Ayakkabılarını geçiriyor ayağına, iplerini bileklerine dolayıp bağlıyor. Azık kalsın. Çuvalı daha sonra çıkaracak yukarıya. Önce yol, iz, yer, su bulmalı.

Çuvalı sandalın altına saklıyor. Ne olur ne olmaz. Yalnız bıçağı, ipi yanına almalı. Onlar gerekebilir. Çuvalı bir daha açıyor, ipi ile bıçağını alıp ağzını yeniden dürüyor, sandalın altına itiyor. Bıçağının halkası var. İpe geçiriyor. İpi beline doluyor. Elleri özgür. Ne zamandır elleri böylesine özgür değildi, olmamıştı...

Ya haç vardı, ya resimler; ya buhurluk ya da körlerin, topalların, çocukların elleri, ağızları, dudakları; mumlar ya da İnciller, tespihler. Kürekler; uykusuz, duraksız kürekler.

Silkiniyor. Uyuklamanın sırası değil daha. Çevresine bakıyor. Kayalar dik. Tırmanamaz. Tırmanmak şart. Yol açmak şart. Kıyıda kalamaz. Tepeye çıkmalı. Tepeye muhakkak çıkmalı. Ne yapıp edip...

Tepenin üstünde gök iyice aydınlık. Sağına doğru yürüyor. Solda, sandalın üstündeki kayalıklı sundurmada umut yok. Solda, o sundurmanın üstüne tırmansa bile, ötesine tırmanmakta yararlanabileceği tek bir çıkıntı bile görmüyor. Sağda... Belki...

Çakıllığın sonuna geliyor. Yar, bir yay gibi sarıyor çakıllığı. Çakılların yeniden suya girdiği bir yerde...

Çakıllık, bir su şeridinin ötesinde devam ediyor. Su şeridinin iki yanını irice iki kaya sınırlıyor; su, arada, denizin her kabarışıyla, bir deliğe doğru atılıyor, çekiliyor sonra. Andronikos dikkat ediyor, deliğin yansı suyun içinde, yansı üstünde. Kayaya çıkıp ayakkabısını çözüyor, öte yandaki suya atıyor kendini. Tabanları ateşe değmiş gibi sızlıyor. Sular ince ince kanlanıyor ayağını kaldırınca. Budalalıktı bu yaptığı. Çakılların üzerini örten keskin kireç parçalarını, kavkıları daha önce farketmesi gerekirdi. Şimdi daha dikkatli ama iş işten geçti. Tabanlan kıyıldıktan sonra... Tuzlu su iyi gelir kesiklere. Suyun içinde dikkatle ilerliyor. Kayaların üstü daralıyor. İpini, kuşağını çözmeli, urubasını sıyırmak, bu suya çırılçıplak girmeli. İyi. Yıkanır da... Urubanın üstüne bir taş yerleştiriyor. Kayanın üzerinde, bir yana uçmadan, kururda...

Suyun içinde emeklemeli, dizlerine, avuçlarına, karnına dikkat etmeli. Deliğin önüne geliyor artık. Burada karar vermeli. Deliğe girmeğe çalışacak.

Kulak veriyor. Uzaktan, suyun her kabarışının, deliğe hızla girişinin ardından bir uğultu işitiliyor. Bu delik, bir mağaraya açılıyor muhakkak. Denemeli bu yolu. Çocukluğunda, manastıra girmeden önceki yıllarda, surun önüne çıkıp mahallenin bütün çocuklarıyla birlikte denize girerken, yüzmesini iyi öğrenmişti, iyi biliyordu yüzmesini, dalmasını o zamanlar. Şimdi, yıllardır yapmadığı bir şey yapmalıydı. Yapacaktı da.

Derin bir soluk alıyor, sonra deliğe doğru atıyor kendini. Yosunlar karnına, apışlarına sürünüyor. Kavkı yok buralarda. Delik daralıyor biraz. Kollarını uzatıp girmeğe çalışmalı. Artık yapamaz bunu. Boğulmamak daha. Geriye doğru. Geriye doğru. Hızlı. Daha hızlı... Ortalık aydınlandı. Açığa çıkmış demek. Başını sudan çıkarıyor. Gözleri kararıyor biraz.. Yeniden derin bir soluk. Bir dalış daha. Bu kez kollarım iyice öne doğru uzatıyor. Dar boğazda elleriyle çekiyor taşlan kendine doğru. Gövdesi ilerliyor. Burada keskin bir şey varsa, bir daha su yüzüne çıkamaz. Ama yok. Elleri suyun dışına çıktı. Şimdi başı suyun üstünde. Çekiyor kendini ileriye. Kocaman bir mağaranın içinde.

Camgöbeği bir ışığa boğulmuş her yer. Yol, mağaranın ortasındaki havuza açılıyor. Havuz yeşil mavi bir suyla dolu. Dibi yumuşacık, apak, kaygan bir taşla sıvalı gibi.

Andronikos havuzun kıyısına oturup bakınıyor. Burada bir zaman yaşanabilir. Ama girişin çıkışın güçlüğü anlamsız kılıyor burada kalmağı. Kimseden kaçmıyor, kimseden korkusu yok. Ne diye kalacak burada?

Su daha sıcaktı. Üşümeğe başlıyor Andronikos. Daha uyumadı ki. Uyuyamaz da daha. Işığın nereden geldiğim kestiremiyor. Delikten içeriye bir aydınlık süzülüyor gerçi. Orası muhakkak. Ama, boğar gibi, insanın gözünü alan bu camgöbeği ışık başka yerden gelse gerek. Mağaranın her köşesini dolaşmak. Belki başka bir açıklık yer var. Başka bir ağız, başka bir koy, başka bir...

Suya giriyor yemden. Soluk alıp dalıyor. Kollar bu kez daha kolay kurtuluyor. Gene emekliyor şimdi suyun içinde. Çıkıyor. Güneş yükselmiş. Ortalık ısınmış. Andronikos çıplak bedeninden elleriyle sıyırıyor sulan. Urubasını alıyor kayanın üzerinden. Kurumuş. iyi. Çok iyi. Bir dinçlik

gelmiş üzerine. Her sabah inmeli, denize girmeliyim diye geçiriyor aklından. Sonra dürtüyor kendi kendini, inmek için önce çıkmak gerek...

Çakıllığın bu ucundan yükselen kayaları incelemeğe devam ediyor. Bir zamanlar şehirden eğlenmek için büyük kayıklara binilerek gelinirmiş bu adaya. Kayıklar, saray kayıkları, herhalde bu çakıllığa yanaşmazdı. Ama karşı kıyıdan gelinirken en yakın yer burası... Bugün dinlense, yarın sandalla öte yana geçebilir, iz olarak kalmış da olsa, tepeye çıkacak bir yol bulabilir. Ama dinlenmek için... Dinlenmek için bir yer bulmalı. Tepeye ne yapıp edip çıkmalı. Her yer oradan daha iyi görünür. Eğlenmeğe gelen

saraylıların kaldığı köşk yıkıntı halinde de olsa, barınacak bir köşesi elbet bulunur. Yahut taşı, tuğlası kullanılabilir. Andronikos bunu da istemiyor. Adada başkaları da o yıkıntılara sığınmış olabilir. Balıkçılar bile olabilir oralarda. Ama tepeye çıkmağa üşenmeyecek kişi azdır herhalde. Andronikos önce orayı denemek istiyor.

Ayağına ayakkabısını giyiyor. Mağaranın üzerine rastlayan yerde düz bir kaya var. İlk adım o olsun.

Güneş daha da yükselmiş. İyice ısınıyor sırtı. Ne yapmalı etmeli, çamlığa ulaşmalı. Yoksa bu yorgunlukla sıcağa dayanmak güç olur. Bu yorgunlukla...

Çamların altında uyunabilir. Bir iki lokma ekmek de yenebilir. Gece, bir ara, somunun bir ucunu koparıp çiğnemişti uzun uzun. Ondan beri ağzına bir şey koymadı.

Kayaya çıktığında işler biraz daha aydınlık görünüyor. İki kulaç yukarıda, yana doğru, altındakine benzer düz bir kaya var. Küçücük kaya parçalan, elini attıkça ufalanıyor, yuvarlanıyor aşağıya. Toprağa tutunmak imkânsız. Toprağı eşelese... Bıçağının ucu altında, taşların, toprakların altından, bir diş kaya belirmeğe başlıyor eşeledikçe... Bıçakla biraz daha, biraz daha kazınalı. Diş iyice meydana çıkınca ona tutunabiliyor. Ansızın dizleri yanmağa başlıyor. Bir çıkıntı daha olsa, kendini yukarıya çekecek. Bir gayret daha...

Taş çıkıntısı gereksiz. Bir kök görüyor. Ondan ötesi daha kolay. Andronikos şaşıyor kendine ikinci kayaya çıkınca. Çıkabileceğine aklı hiç yatmamıştı.

Artık eğim çok az. Emekleye emekleye yarın üst kıyısına ulaşabiliyor. Çam iğnelerine güven olmaz. Dikkatli yürümeli. On adım sonra ağaçların

arasına giriyor. Kara kara, sıcaktan eğrilip büğrülmüş, yumuşamış mumlar gibi ağaçlar. Ağaçların arasında, bir mum ormanı içinde gibi. Alevleri yaygın, yayvan, yeşil, karanlık, karanlık... Yürüyor gene. Burası çok kayağan. Ama kaysa da ağaçlara, köklere tutunabilir. Zaten yer iyiden iyiye düzelmeğe başlıyor. Urubasının cebinde şimdilik karnını doyuracak kadar ekmek var. Geceden kalan parça. Sonrası için yeniden inmek gerekecek. İnmek düşüncesi içini karartıyor şimdi. Ama bunun yolunu sonra, daha sonra bulacak. Şimdi, tepeye çıkmalı. O kadar...

Daha doğrusu, tepeye çıkmak için bir yol bulmalı, bir patika açmalı.

İnce bir yel esiyor ağaçların altında. Hafif bir hışırtı işitiyor. İnceden inceye uğuldamağa başlıyor ağaçlık bu yelle...

Çam kokusu. Bir bahçenin orasına burasına serpiştirilmiş birkaç çamın kokusu değil bu. Göz alabildiğine uzanan, deniz olmayan her yeri kaplayan çamların yoğun kokusu. Dayanamayıp oturuyor. Belini bir ağacın gövdesine veriyor. Yel serin değil, sıcak; kokulu. Ama derisinde bir serinlik var. Denizi unutmak iyi değil diyor. Sesi kulaklarına ulaşıyor. Titrek, ürkek... Ürkek daha; ama sesini işitmeğe alışması gerek; sesini, kendi kendine de olsa, işittirmeğe alışması gerek. Manastırın unutturduklarını hatırlamağa, canlandırmağa çalışması gerek... Bu adada, üç yüzyıl, dört yüzyıl önce çile dolduran keşişlerin sürdüğü hayatı yaşayacak bile olsa. Ama o keşişler, içleri inançla dolu, çıkıyorlardı dağa, yazıya yabana, çöle... Hiç değilse öyle bilinirdi...

Öyle miydi gerçekten? Öyle miydi, yoksa, öyle olduğu düşüncesi, geride kalanlara, köyde olsun, kentte olsun, insanlar arasından ayrılmayanlara, kalabalığın besleyici emziğini ağzından bırakmak istemeyenlere yeterli mi görünmüştü? Bilinmiyordu ki... Keşişler içinde efsaneleşenleri vardı. İnançlarıyla dağı taşı, kurdu kuşu, şeytanı dize getirenlerin efsaneleriydi bunlar. Korkanı olmasa, yalnızlıktan başı dönüp birtakım düşleri gerçek gibi görenleri olmasa, kendi sesini, gölgesini, başkasının, maddesiz varlıkların belirtisi diye kabul etmeğe hazır bulunanı olmasa, bu keşişlerin dağ başında, çöl ortasında şeytanı bu kadar çok gördükleri, şeytanla bu kadar çetin didişmelere düştükleri üzerine bu kadar masal, bu kadar efsane niye anlatılsındı?

Kalabalığın, insanların birbirlerinin ayağına basmadan yürüyemedikleri kentlerin, şehirlerin ortasında görünmeyen şeytan, niye bunları bu kadar tedirgin etsindi?

Andronikos, böyle düşüncelere dalmanın daha sırası gelmediğini düşünüyor. Önce çevresine bakmak, önce onu tanımak gerek. Önce onu araştırmalı...

Ansızın, matematikçilerin sıfır dedikleri şeyi düşünüyor. Onların sıfırı, o güne değin kendisinin yokluğu düşünmek için kullandığı terimlerden -ansızın- apayrı görünüyor gözüne. Kaos'a ancak Tanrı düzen getirmişti. Ama sıfırın üstüne insanlar biri, ikiyi çıkabiliyorlardı. Bu orman sıfırdı şimdi. Biri, ikiyi, üçü çıkmak, sıfırdan hareket ederek... Bu da yepyeni bir düşünce: Sıfırdan hareket etmek... Sıfırdan hareket ederek, kolu gücünce, kafası, insanlığı gücünce, bir şeyler dizmek art arda, bir şey yapmak...

Bir şey yapmanın şartını demin de düşünmekten kaçınmıştı, şimdi de kaçınmağa kararlı. Kalkıyor yerinden, yukarıya doğru bakıyor. Tepeye doğru... Birden farkına varıyor. Tepede ağaçlar biraz daha seyrek duruyor. Aşağıda daha sık gibiler, biribirilerini korudukları yerde. Belki de yanılıyor. Ama ağaçların arası oralarda daha aydınlık gibi duruyor... Çıkınca, anlar öyle olup olmadığını.

Başlıyor çıkmağa. Güneş epey yükselmiş olacak. Ağaçların biraz aralandığı yerlerde, gözlerine ulaşıyor ışınlar. Doğuya doğru yürüdüğüne göre, öğleye daha üç saat kadar vardır demek. Erken de değil, geç de değil. Ama biraz karın doyurmak, biraz da dinlenmek istiyorsa, çıkmalı, inmeli, bir daha çıkmalı. Başka yolu yok bunun.

Cebindeki somundan bir parça koparıp ağzına atıyor. Geveleyecek. Yoksa yemek yiye yiye dağa tırmanmak, kişinin soluğunu kesmekten başka işe yaramaz. Ne çabuk çıkmalı ne de ağır. Ölcüvü bulmak gerek. Bu yokuşun ölçüsünü.

Yüreğin, şakakların atışma ayak uydurmalı, nabzın atışına. Tanrının, insanın içine yerleştirdiği tek, şaşmaz ölçüye... Değişken ama şaşmaz ölçüye. Bu ölçünün şaşması, bir türlü sonuç verir, iki türlü değil.

Oysa ölüm yararsız bir şey, boş bir şey. Ağzındaki lokmayı unutuyor Andronikos. Ölüm, kaçınılması gereken bir şey. Ölçü, herhangi bir nedenden ötürü, insanın içinde şaştığı zaman, yapılacak bir şey yoktur. Tanrı işlettiğini durdurmuş oluyor. Ama dışarıdan uzanan bir el, insanın içine girer, ölçüyü şaşırtmak isterse, insanın yapacağı tek bir şey vardır. O eli tutmak, o bileği bütün gücünü kullanarak bükmeğe çalışmak, gerekirse, kesmek. Ya da... İnsanın içine hiçbir elin uzanmağa hakkı yok, olmamalı. Ya

da... Andronikos düşünüyor, benim yaptığım şey de var, diyor, benim yaptığım, kaçmak... O bileği bükmeğe gücü yetmediği, yetmeyeceği için, bu gücü bulma gücünü verecek bir inancı olmadığı için, kaçmak...

Lokmasını hatırlıyor gene Andronikos. Tükürüğün şişirdiği, kocamanlaştırdığı, ılıklığını tedirgin edici hale getirdiği lokmayı çiğnemek için duruyor. Ağaçların gövdesi güzel. Sert, kara, kokulu. Yumuşamış mumlara benzetmiyor artık bu gövdeleri. Çırayı bile düşünmüyor. Katman katman, zar gibi ince kabukların, koyaklar arasında ada ada kabarmış, pürtüklü ama gene de düz, göze yumuşak görünen hali... Büyük çatlakların içinde parıl parıl, biraz tozlu, çok kokulu reçine sızıntıları...

Yerde, çatlayan, çatlamış, çatlayacak kozalaklarla birlikte, toprağı örten iğnelerle birlikte düşünmeli çamı. Çam bir tek ağaç değil, bir doğa. Yerle gök arasında bir dizge, bir kurum. Dişleri dökülmüş, kararmış kozalaklarla nedense kopmuş, yerde yatan yeşil kozalaklar, kozalak başlangıçtan, kozalak düşleri, yan yana. Yeter ki yelden, güneşten başka bir şey düşürmesin bu kozalakları. Yeter ki bir el uzanmasın onları koparmak için...

Bir lokma daha koparacak oluyor cebindeki somundan, vazgeçiyor. Biçilen buğdaylar, kesilen koyunlar varken, çam kozalaklarına el sürülmemesini düşünmek gülünç. Çam kozalağı da işe yarayabilir kimi zaman. Yerde bulunmazsa, koparılır. Ama insan önemli. Değil mi ki Tanrı, her şeyi, insan yaşayabilsin diye yaratmış? Bunamadıkça, hiç değilse buna inanmamak imkânsız, diye düşünüyor Andronikos. Buna inanmamayı düşünmek istiyor. Başaramıyor. Ama inanmamayı düşünebilmesi var. Gözünü yumuyor. Başka şey düşünmek istiyor, bunu unutmak istiyor. Bunu da düşünebilirse insan... O zaman ne kalır geriye? Ama herhalde insanın insanı kullanmağa kalkmasını haklı gösterecek bir şey söylenemez, böyle bir şey savunulamaz. Yok öyle bir şey...

insanı insana oyuncak olsun diye yaratmamış Tanrı. Evet, ama ya şeytanın içimize saldığı gururla öyle düşünmek hoşumuza gidiyorsa... Andronikos, şakaklarının biraz üstünde kalan bir zonklayış içinde, susadığının, saatlerden beri su içmediğinin farkına varıyor. Oysa yanına aldığı testi aşağıda kaldı, sandalın içinde... Testideki su idare edilse edilse iki gün, bilemedin, üç gün edilir. Daha çok edilmez zaten, bayatlar, kurtlanır. Andronikos, o suyu, sandalı bulduğu köyün meydanındaki kuyudan doldurmuştu. Bu sıcakta su idare etmek de güç olur. Suyu daha önce düşünmesi gerekirdi. Tepeye çıkmaktan daha önemli olan, su

bulmak... Su değil, suyu bulmak. Tepenin bir yerlerinde bir suyun kaynadığı, keşişlerden birinin kitabında yazılıydı. Okuduğunu hatırlıyor Andronikos. Buralarda bir yerlerde, bir zamanlar, su varmış. Keşiş öyle yazıyordu. Andronikos şimdi o suyu bulabilmeli ki burada kalabilsin...

Kalabilsin... Su bulamadığı için buradan ayrılması gerekirse, yollarda geçireceği günler uzayacak. Bir yere yerleşip bir şeyler yapması gecikecek. Değişecek bir şey yok. Başka bir yere gitmesi gerekecek. Şu anda, nereye gidebileceğini hiç mi hiç düşünemiyor, kestiremiyor. Karşı kıyı bile yok oluyor gibi gözlerinde... Şehre dönmek akla bile gelmez, getirilmez. Boş yere dolanmak, oyalanmak istemiyor. Ama bir şey yapmağa gelince...

Alışkanlık işte. Bir şeyler yapmak diye düşünmeden edemiyor insan. Bir şeyler yapmak... Bir şeyler yapmalı. Ama an beslemek, kuş, hayvan, tavuk beslemek, bitki, sebze, yemiş yetiştirmek gibi bir iş... Gülüyor.

Bunların yapılması için dünyalar gerek. Yumurta, yavru, tohum, fidan gerek. Bunları, karşı kıyı köylerinden bulabilir. Ama köylüler, bunları satarlar... Almak için para gerek. Keşiş olduğunu söylerse, gülerler böylesi keşişe. Söylemese, kuşkulanırlar. Bugünlerde köylüler herkesten çok kuşkulu olacaktır herhalde...

Ama sırası değil bunların. Tepe, su, barınak. Daha doğrusu, su, tepe, barınak. Başka yolu yok.

Tek tük kayalar belirmeğe başlıyor ağaçların arasında. Kayaların üzerlerinde yosunlar. Yosunlar da çiğnenebilir diyor kitaplar. Hem açlığı bastırırmış, hem susuzluğu. Denemek için vakit var daha.

Kulak veriyor Andronikos. Yel, uğultu, hışırtı, kanat sesleri, martıların çığlıkları, orada burada çekingen çekingen ötmeğe başlayan ağustosböceklerinin cırıltısı... Kayaların diplerinde fundalıklar. Su aksa da sesi işitilmez. Çağıldayacak su da bu adada

bulunmaz. Ayaklan yürümeğe devam etmeli. Ara vermeden, hızlanmadan...

Kayalar şimdi üst üste, basamak basamak dizilmeğe başlıyor. Bir çeşit yol, bir çeşit merdiven gibi. Yanlan yosunlu. Üstleri çam iğnesi, kozalak, böcek kurularıyla kaplı. Şehirde böcek kurusu bulunmaz. Böcekler ayak altında ezilir, sulu sulu. Çiğnene çiğnene toz olur. Burada öyle değil.

Şehri düşünüyor. Ne oluyordur oralarda şimdi? Sokaklarda kimler eziliyor, neler parçalanıp yakılıyor? Neler, nasıl? Kendisini aralarında

görmeyen arkadaşları bu sabah ne yapmışlardır? Hemen gidip haber mi vermişler, yoksa beklemişler midir? Bekledilerse, ne beklediler? Haber verdilerse, ne dediler?

Haber vermek için büyük toplantının başlamasını beklemişlerdir. Büyük toplantı da, manastır başının başkanlığında, sabah ayininden sonra -nasıl olmuştur ki bu ayin, değişiklik yapılmış mıdır?- herkesin ortaya çıkıp herkesin önünde eski inancı yadsıyıp yenisine katıldığını, gözlerin bugüne dek işlenen puta tapıcılık günahının korkunçluğunu artık açıkça gördüğünü, bundan böyle kimsenin böyle bir günah, böyle bir suç işlemeyeceğini söylemesi, buna söz vermesi, ant içmesi için yapılacaktı. Kendisinin kaçtığı, kaçtığı değil ya, orada bulunmadığı, o zaman ortaya çıkacaktı. Kaçtığını, olsa olsa, İoakim ile Andreas anlarlardı. Sezerlerdi. Dünkü halini, ansızın şehre çıkmak isteyişini, tedirgin tedirgin koşuşmasını hatırlayıp... Akşam ayininde görmeyince, odasına kapandığını düşünmüş olabilirlerdi. Ama bu sabah, başka türlü olurdu işler. Kaldı ki, büyük ayini bekledilerse bile ona biraz daha vakit kazandırmak için değil, ne yapacaklarına karar veremediklerinden beklemişlerdir. Belki de, kaçtığı söylenince, anlaşılınca, onu sevmeyen arkadaşları "alçak" diyecek, onu sevenler ise "kahraman" diye düşüneceklerdi. Sevmeyenler...

Ağaçlık birden açılıyor solunda. Andronikos, iki öbek ağacın arasına sıkışan kayalığa çıkıyor. Deniz. Mavi, büyük, düz, ışıltılı deniz. Uzak uzak uğultulu, titreşen deniz. Mavi. Her şeyi bir yana iten, atan, tek başına yaşayan, resimlerde Meryem Ananın sırtında görülen mavi harmaninin rengini bastıran, açık, kırmızısız, yeşilsiz, yaldızsız bir mavi. Adanın tam karşısında garip biçimli küçük bir kayalık. O da ada ama onun susuz olduğu bilinir. Kıraç, boz, yer yer cılız birtakım fundalarla lekeli. Geride, çok çok uzaklarda, buğular içinde karşı kıyı. Sandalı bulup aldığı, yola çıktığı köy, ufacık, yeşil bir nokta suyun dibinde. Onu bilmese, ezbere görmese, seçemez buradan. Başını yavaş yavaş, daha sola, daha sola çeviriyor. Korkar, çekinir gibi. Buğular içinde daha koyuca bir lekenin seçildiği yerde, kubbelerin altında, şimdi yüzlerce insan, eski inancı yadsıdığını, yeni yola girdiğini...

Kahraman falan değil. Kahramanlığın tamamıyla ötesinde bir yerde.

Ama onu sevmeyenlerin... Sahi, niye sevmezlerdi? Birkaç kez kendisiyle daha yakın bir ilişki kurmak istemiş olanlar vardı. Hiçbirine güler yüz göstermemişti. Manastırda hepsi kardeşti. Yeterdi bu. Daha yakın bir

kardeşlik istemiyordu Andronikos. Tartışmalarına katılmaktan ne zamandır kaçınmıştı. Tartışmalar artık onu hiç ilgilendirmiyor da ondan. Tartışılacak şeylerin neler olduğu önceden belli zaten. Bunların tartışılması bile gerekli değil. Tartışılması, herhangi bir sonuca da ulaştırmıyor; yalnız, birkaç kişinin birkaç saat boyunca birtakım büyük adlar sayıp gölgelerine sığınarak, "bence" sözünü her cümlenin altında sezdirerek olmadık saçmalan kafalara kaka kaka yinelemesinden öteye geçmiyor. Geçmiyordu. Şimdi, öyle düşünmeli, öyle yapmalı cümleleri. Geçmiş zamanda.

Andronikos, önceleri korku duymuştu içinde. Bu tartışmalara katılmıyor, katılmak istemiyor, katılamıyordu artık. Daha kötüsü, katılması için içinden gelen bir dürtü, bir istek yoktu. Yoktu, çünkü -işte burası korkutucuydu- çünkü tartışılanların önemine, gereğine inanmıyordu. Böyle şeylerin tartışılması saçmaydı. Herkes temeli bırakıp çatının kiremidinden söz açıyordu. İki oluklu mu, üç oluklu mu olsundu?

Kendine kızmıştı. Madem öyle düşünüyordu, bunu kendilerine de söyleyebilmeliydi. Söylemişti iki üç kez. Dönüp bakmışlar, gülmüşler, sert bir iki çıkışla savmışlardı yanlarından. Ama daha sonra, kendisine eğri eğri bakmışlardı.

Bunlar, herhalde, yeni bir inanca bağlılıklarını, yeni inanca bağlı kalacaklarını bildirmekte güçlük çekmeyeceklerdi. Ona da

"alçak" derlerdi herhalde. "Alçak". Kaçtığı için. Yoksa günahlarına mı giriyordu?

Ya sevenler? İoakim ile Andreas?

Andronikos, denize, karşı kıyıya dalarak çöktüğü kayadan doğruluyor.

İoakim, genç olduğu halde, yumuşak başlı. San, kıvrımlarının gölgesinde kumrallaşan kıvırcık saçıyla sandan kızıla her türlü rengi bir araya getiren kıvırcık sakalı, bıyığıyla, yumuşacık başlı. Manastıra girdiği günlerde herkesten uzak duran, çekingen, sonra sonra, yavaş yavaş, dudağının ucunu gülümsemek ister gibi kıvırmağı öğrenen, gülümsemeği bile öğrenen, kendisine yaklaşan, kendisine sorular sormağa alışan, dediğini biraz tarttıktan sonra kabul eden İoakim. Şimdi, büyük toplantıda, sıra ona gelmiş olabilir. Birkaç cümlelik andı kırk kişinin içmesi uzun sürmez. Süremez.

Meğer ki Andronikos'un orada bulunmayışı yüzünden tören uzamış ola...

Sıra İoakim'e gelmişse, çekingen adımlarla ortaya çıkmış, önce gıcıklı, çatlak bir sesle, sonra da kesin ama gene de yumuşak bir tını bularak, andı

içmiştir.

Belki o da kızıyordur Andronikos'a.

Gittiği, haber vermeden, kendisini yanına almadan, gittiği, nereye gittiğini söyleyecek ölçüde kendisine güvenemediği için.

Oysa Andronikos bu yolculuğa yalnız çıkmak istemiştir. Ardından kimseyi sürüklemek istememiştir.

Onun için, önce Galata'ya geçerek, torbasına doldurduklarını satın almış, oradaki gemicilerden biriyle anlaşarak Halkedon'a geçmiştir. Kendisini Halkedon'a bırakıp, Nikomedeia'ya mal götürmek üzere yoluna devam eden kayıkta, kendisini tanıyabilecek tek bir kişi vardı. Bir kumaş tecimeni. Çocukluk arkadaşı. Sokakta birlikte oynadıkları, birlikte denize girdiklerinden... Onlardan biri.

Andronikos onu tanımıştı. Şimdi, orta yaşlı, göbek bağlamış, açık renkli giysisini işlerinin iyi gittiğini göstermek istercesine ikide bir düzelten, ikide bir çın çın öten kahkahalar atan bir adam olmuştu. Andronikos, onu tanıyınca, ondan uzak durmağa dikkat etmişti. Saçı sakalı uzun, yer yer bozarmış kumral başı külahıyla örtülü, sırtındaki cüppesi karadan artık yeşil-mora kaymış, alaca kargaların rengine çalan bir manastır kaçkınını o adam artık tanıyamazdı. Tanısa da ne çıkardı sanki.

Ama İoakim, ne yapsa, ne etse, Andronikos'un yerini bulamazdı.

Güneş tepeye yaklaşıyor. Andronikos kayadan inmeli, yola düşmeli.

Delilik bu yaptığı. Denizin titrek ışıltısı şimdi gözü yorucu hale geliyor. Vakit geçiyor. Kayalardan yürümek daha kolay olmalı.

Kayalar basamak gibi yükseliyor. Ağustosböcekleri şimdi iyice azıtmış, sersemletici bir uğultu çıkarıyor. Yelin kokusu ağırlaşıyor şimdi. Fundalıklar ağır, ballı, keskin bir koku salıyor. Çamlar kızdıkça iki ayrı kokuyu karıştırıp yayıyor havaya...

Tanrım, diyor Andronikos, biraz sonra suyu bulabilsem ya... Sesi bir daha kulağına dek geliyor. Oysa, sesli konuştuğunun farkında değildi. Buna dikkat etmeli. Konuşurken içinden mi konuştuğunu, sesli mi konuştuğunu, insan her zaman bilmeli.

Ağaçların aralık yerlerinden yere akan güneş ışığı daha yakıcı şimdi. Andronikos susuyor. Düşüncelerinin söz haline gelmemesine dikkat ederek çıkıyor tepeye doğru. İoakim onu bulamaz, İoakim ona kızmıştır kendisine

haber vermeden gittiği için. İoakim, yeni inanca bağlanacağına, bağlı kalacağına ant içmiştir...

İoakim, bu son günlerde zaten hep Andronikos'un ağzına bakıyor, kulaktan kulağa dolaşan birtakım söylentilerin doğrulanması halinde ne yapmaları gerekeceğini kendisinden öğrenmek istiyordu.

Söylentilere göre, varılan karar kesindi. Resimlerin karşısında dua etmek, resimleri öpmek, resimlerden bir şey beklemek, puta tapıcılıktan başka bir şey değildi. Doğu illeri halkı zaten bu gibi şeylere karşı duruyor, bunları beğenmediğini, bunların devleti uçuruma götüreceğini söyleyip duruyordu. Araplar vardı sonra. Devleti sıkıştıran, resimlere düşmanlığı bilinen Araplar. Bunlar, Bizans'taki İmparatoru niye bu kadar düşündürürdü, orası iyi bilinmiyor, anlaşılmıyordu. Ama karara göre, puta karşı, puta tapıcılığa karşı çıkan bir dinin puta tapıcılığı tapınmanın şartı haline getirmesi düşünülemezdi. Kilise, resimlerden yana olduğunu hiçbir zaman açıkça bildirmemiştir diye sözler de duyuyorlardı bu ara. Kilise, resimden yana değildi de niye kiliseler resimle dolup taşıyordu? Niye İmparatordan başlamak üzere resimlerin kutsallığına inanıyordu herkes? İoakim, bunu anlamağa çalışıyordu. Andronikos, bunları düşünmek bile istemiyordu ama o da anlamağa çalışıyordu.

Putlar, resimler kaldırılacak, putsuz, resimsiz tapınmaya dayanan bir din canlandırılacaktı. Dinin temeli buydu. Resimler kaldırılacak da değildi. Bir süre önce denenen iş, kanlı sonuçlar vermişti sarayın kapısında. Gerçi o yalnız bir resim işi değildi, İmparatorun kendini handiyse İsa yerine koymağa kalktığı duygusu da vardı kalabalığın korku dolu yüreğinde. İmparator bunu bir daha göze almayacaktı, öyle söyleniyordu. Resimler yakılacaktı.

Yakılacaktı. Direnecekler, eski inanca körü körüne bağlı kalacaklar, kalmak isteyecekler, kalacağı sezilenler düşünülerek, onları yola getirmek için...

Daha başka söylentiler de vardı. Başka şeyler de yapılacaktı. Bu çeşit çeşit söylentiler bu kadar ayrıntıya indiğine göre, karar verenler arasında da -hiç değilse başlangıçta- anlaşmazlık çıkmış olacaktı.

Gene söylentilere bakılırsa, İmparator Yüce Kurulunu toplayıp bu konudaki yarlığın onaylanmasını istemişti. Patrik bunu kabul etmemişti. Hemen atılmıştı yerinden. Söz dinleyen birini Patrik yapmıştı İmparator. Bu

söylentiler yayılıyordu şehirde. Oysa Patriğin çekildiğini bildirdiklerinde, değiştirildiğini haber verdiklerinde, sağlık sebeplerinden söz etmişlerdi.

Kimbilir, karar belki de gerçekten, yalnız görünüşte oybirliğiyle verilmişti. Belki gerçeklik daha başkaydı. Söylentiler, bu kararın arkasında daha başka nedenler yattığını ekliyordu. Kısa bir süre önce Bizans'a gelen Doğu İlleri ileri gelenlerinin bu işte parmağı olduğu söyleniyordu. Doğuda, resimlere karşı yeniden harekete girişikliğini haber vermişlerdi deniyordu. İmparator, Araplara karşı Doğu ordularına güvenmek zorundaydı. Doğu orduları ise, bütün bütün resme karşıydı. Bütün bunlar karmakarışık sözler halinde anlatılıyordu.

Ama Andronikos için, bütün bu gizli, açık nedenlerin hiç önemi yoktu... Andronikos için önemli olan, bu kararın yürürlüğe girdiği gün ne yapacağı, ne yapması gerektiğiydi.

Ansızın, kuvvetlice bir yel esiyor. Andronikos duruyor. Terlediğini, yelin serinliğinden, yüzünü yalayışında duyduğu yıvışıklıktan anlıyor. Ama o zaman, tabanlarının sızısını da farkediyor. Kavkıların kestiği tabanlarını unutmuştu. Su bulsa, tabanlarını da biraz yıkayacak, biraz ferahlayacak. Çok sızlıyor şimdi.

Ama yürümeli. Nasıl olsa, yapacak başka şey yok. Önce yalnız, pabuçlarının bağlarını çözüyor. Çıkarıyor pabucunu ayağından. İçindeki çam iğnelerini, tozlan, küçücük taşlan silkeliyor. Giyip bağlarını bağlıyor gene.

Oysa Andreas, yıllarca tartışıp ileri geri söylendikten sonra son zamanlarda susmuştu. Birkaç yıl sustuğu söylenebilirdi. Ama kısa bir süre önce, dışarıya vurmuştu içindeki. Bu gidişle puta tapıcılık çağma yeniden döneceğiz, demişti. Saray kapısındaki olay üzerine. O gece, halkın, özellikle kadınların, saray kapısındaki İsa resminin parçalanması üzerine ayaklanıp bu işi yaptırmakta olan saray memurunu öldürdüğü haberi gelince, imparator misillemeye girişecekti bundan sonra, resmin yerine de haç koyduracaktı. Ama Andreas bunları daha bilmiyordu. Andronikos'a güvendiği için bu düşüncesini açığa vurabilmiş olsa gerekti. Bunu söylediği sırada İmparatorun buyruğundan yanaydı. Ama manastırda durum değişmiş değildi ki...

Andronikos'a güvenmekte haklıydı Andreas.

Andronikos gidip, o güne dek bağlanılmış inanca bu kadar aykırı bir düşünceyi manastır başına duyuracak kişi değildi. Ancak Andronikos'un kendisini hemen haklı göreceğini, sözlerine hak vereceğini düşünmekle yanılmıştı Andreas. Ayrıca, öyle düşünmüş müydü ki?

Andronikos bu sözleri işittiği zaman irkilmiş, neden sonra Andreas'ın yıllarca resimler karşısında tapındıktan, inancını onlara dayandırdıktan ya da dayandırır göründükten sonra bu düşünceye birdenbire nasıl geldiğini sorabilmişti. Düşüne düşüne diye karşılık vermişti Andreas... Bu karşılık doyurucu değildi. Düşünmekle, zamanla düşünceler değişe değişe, bu kanıya varılabilirdi ama değişiklik insanın yüzünde bile belli olurdu. Andreas, bunu yıllarca önce de düşünebilecek, düşünmüş olabilecek yaştaydı. Ansızın, damdan düşercesine böyle bir kanıya vardığı kabul edilse, bunun sonuçlarını sonuna dek düşünmek, ona göre davranmak gerekirdi. Oysa o günün akşam ayininde Andreas'ta en ufak bir değişiklik gözlemleyememişti. Demek ki Andreas, ya puta tapıcılığm kötü bir şey olduğunu kabul etmiyordu, ya da sabah yalan söylemişti. Onu sınamak mı istemişti acaba? Oysa, böyle yapması için en ufak bir sebep bulunamazdı. Andreas, az konuşan, doğru söyleyen, söylediğini tartan bir insandı. Çok heyecanlanmazdı bir şey tartıştığı zaman. Ama söylediğini inanarak söylediği, içten söylediği belli olurdu.

Andronikos duruyor. Şimdi yel esmiyor. Fundalar, pırnallar, her zamankinden baygın bir koku salıyor sıcakta. Ortalık, böceklerin cırıltısı dışında, sessiz. Uzakta, çok uzakta, ince bir uğultu; denizin kayalara çarparken çıkardığı sesin çok uzaktan işitilişi gibi... Ama deniz kımıltısız. Işığın altında titreşen, erimiş gümüş gibi bir yüzey. Bu uzak uğultu, yakınlarda hışıldayan bir su da olabilir. Andronikos silkiniyor. Suyu aramağı epeydir unuttuğunun farkına varıyor. Keşişin anlattığı kaynak, bu koca tepenin herhangi bir yanında olabilir. Onu bu kadar çabuk bulması fazla kolay olur. Yoksa aldanıyor mu? Keşişin, suyu anlatırken, doğan güne karşı yıkanıp su içtiğini yazdığı ansızın geliyor aklına. Unutmuştu bunu. Gene de, doğuya doğru yürüyor sabahtan beri.

Andreas, daha ertesi gün, bir ara yanına gelmiş, söze bir gün önce bıraktığı yerden devam etmişti. Resimlerin kutsallaşmağa başlaması, resimlerden yardım beklenmesi, Iran savaşları sırasına rastlar, demişti. Andronikos bunun doğru olup olmadığını bilemiyordu. Öyle bir şey duymamıştı o güne dek. Bildiği, resimlerin oldum olası kutsal sayıldığıydı.

Andreas, Ermeniler, resme değil haça önem verirler, diye bağlamıştı sözünü. Şaşmıştı Andronikos. Ermenileri örnek vermek, olsa olsa Andreas'ın aklına gelecek bir şeydi. Resim düşmanı da değilim, diye eklemişti sonra Andreas. Ama resim uğruna cana kıyılması, resmin bu kadar kutsallık kazanması, korkutuyor beni...

Andronikos, birden, bu sözleri yarlığın dediklerine bağlıyor. Yarlığ, bütün resimlere değil, kutsal resme karşıydı. Andronikos kızıyor bu budalalığına. Bunu daha önce nasıl düşünmemiş, Andreas'la bu konuda, iki satır olsun, niye konuşmamıştı?

Geriye bakmak geliyor akıma. O zaman, epey yol aldığını, denizden epey yükseldiğini anlıyor., Aşağıda, çakıllığın bir bölüğünü görebiliyor şimdi. Kayalar artık yer bırakmıyor çamlara bu yamaçta. Ağaçların arasından, tepeye yaklaşıp yaklaşmadığını bir bakışta anlamak güç. Nereye baksa ağaç var. Gerçi ağaçlar biraz daha aralıklı buralarda. Ancak tepeye varması için daha epey yürümesi gerekiyor herhalde...

Su gerçekten buralarda bir yerde kaynıyorsa, onu bulmalı her şeyden önce: Doğan güne karşı yıkanılan su, olsa olsa tepenin öte yamacında olabilir. Oysa daha tepeye varmamış durumda Andronikos. Yoksa, önce tepe, sonra su, mu demeli?

Andronikos, birden, yorulduğunu duyuyor. Çöküyor bir ağacın dibine. Sağına bakınca, sırt gibi yükselen bir toprak parçasının üst yanının düz olduğunu farkediyor. Oraya çıksa belki daha iyi görebilecek. Kalkıyor, bu sırtın doruğuna doğru yürüyor. Doruk diye gördüğü yere varınca düzlüğün aldatıcı olduğunu anlıyor ama buradan, muhakkak ki, daha iyi görebiliyor ileriyi. Tepeye çıkmak için nereden yürümesi gerektiği belli artık. Orada, düğüm düğüm olmuş yaşlı bir çam artığına veriyor sırtını. Somununu cebinden çıkarıyor. Ağır ağır ısırıp ağır ağır çiğnemeğe başlıyor.

Söylentiler dallanıp budaklanınca Andreas'ın tutumunu daha iyi anladığını sanmıştı. Andreas yalana sapmadığına, inandığını söyleyip inanmadığını söylemediğine göre resimler karşısında tapınmanın puta tapıcılık diye görülmesi gerektiğine inanıyordu. Puta tapıcılığa da kötü bir şey diye bakıyordu. Orası da belliydi. Ama niye resimler karşısında tapınmağa devam ediyordu? Andronikos, bir orasını çıkaramıyordu. Andreas, düşüncelerinden, öz düşüncelerinden mi yanaydı, İmparatorun düşüncelerinden mi? İmparatorun buyruklarına, kendi düşüncesinden daha çok mu saygı gösteriyordu?

Bu sözlerin arkasında daha başka hesaplar, birtakım başka niyetler olabilirdi...

Olsun olmasın, Andronikos için bunun önemi yoktu artık. Olamazdı zaten. Ancak Andreas'ın resimler karşısında tapınmağa devam etmesi, resmi inancın değişmesini bekleyerek yapılan, alışılagelmiş bir hareketten başka bir şey değildi herhalde. Öyle anlıyor şimdi. Yapılması gerektiğine göre, yapılan, düpedüz yapılan bir iş. İnsanın içini, gönlünü bağlamayan bir iş. Andronikos'un aklı buna ermiyor. Ermiyor ama Andreas'ın bunu yapmasını ancak öylece anlayabiliyor, açıklayabiliyor.

Andronikos son lokmayı ağzına atıyor. Ağır ağır çiğniyor ki susamasın, lokması boğazına takılmasın. Bundan sonra, yapılacak başka hiçbir iş kalmıyor. Suyu bulması gerekecek, o kadar...

Ama son söylentiler çıktığı gün Andreas ona "Gördün mü?" der gibi bakmış olsaydı, Andronikos kızabilirdi. Andreas bunu yapmamıştı. Yanına gelmiş, "Benim düşüncemi biliyorsun, sen ne yapacaksın?" diye konuşmuştu. Andronikos karşılık vermemişti. Bilmiyordu ne yapacağını. Ne yapacağını bilemeyişinden bile, birçok şeyi daha o anda anlaması gerekirdi. Daha o gün.

Ama bilmemeği, bilememeği, kesin bir şey sanarak aldanmıştı; aldatmıştı kendini.

İoakim yanaşmıştı ona, az sonra. Heyecanla anlatmıştı işittiklerini. Andronikos'un heyecanlanmamasına şaşmıştı. "Ne yapacaksın?" diye sormuştu. Andronikos, ona da, "Bilmiyorum," diye karşılık vermişti. Bilmiyordu. Bilmediğini bağıra bağıra anlatmak istiyordu. Öyle geliyordu içinden. Sonra yatışmıştı. Akşama doğru İoakim'e yaklaşarak "Düşünüyorum," demiş, sonra uzaklaşmıştı hemen ondan. İoakim onu büyük bir iç çekişmesine düşmüş, en büyük, en önemli inanç, bulunç konularım içinden tartışıyor sanmıştı herhalde.

Oysa onun düşündüğü, düşünmeğe başladığı, o kadar başkaydı ki... O akşam, sabahtan şehre çıkıp dönen keşişler manastırda toplandığında, şehirde yayılan söylentileri anlatıyorlardı. Saray yakınlarındaki, merkez kiliselerinin yakınlarındaki mahallelerde halk biraz çekingen, biraz kararsız görünüyordu. Bir iki mahallede, yeni düşünceleri pek doğru, yerinde bulanlar vardı. Böyle bir kararın bir an önce çıkmasının herkes için daha iyi olacağım söyleyenler vardı. Ama kenar mahallelere uzanmış olan keşişlerin anlattığı, biraz değişikti. Sur diplerindeki mahallelerde, otlakların,

mezarlıkların kıyısındaki sokaklarda, küçük kiliselerin çevresindeki evlerde halk homurdanıyordu. Söylentilerin gerçekleşmesini günahların en büyüğünü işlemekle bir tutanlar...

Kalkmalı artık, yürümeli. Güneş tepeye yaklaşıyor. Andronikos tepeye doğru, doğuya doğru yürümeğe başlıyor. Yol düz değil ama deminkine göre çok daha kolay yürünen bir yol.

Bir tutanlar olduğu gibi, bu işin ardında bir oyun olduğunu düşünenler, bir dolap sezenler, bunun muhakkak başka bir harekete bahane yerine geçeceğini söyleyenler vardı. Durup dururken, akşamdan sabaha böyle bir şey çıkarmak akıl kân değildi. Toplantılarda gerçekten kararlaştınlan, Tanrı bilir, neydi...

İmparator Doğuluydu. Doğu ordularıyla yakın ilişkisi biliniyordu. Doğu orduları onu tutmasa tahtı da elden giderdi. Oysa devleti ayakta tutması, doğudaki düşmanlara karşı koyabilmesi için Doğu ilinin ordularına, Doğulu kilise ilerigelenlerine uymak zorundaydı. Yoksa...

Andronikos yeni yeni farkına varıyor bu Doğu korkusunun. Bizans halkı bir Doğu umacısının korkusu içinde ne düşüneceğini şaşırmış, söylenip duruyordu. Bu düşünceler, bu korkular, onun da aklını çelmişti. Ama üzerinde durmamıştı bunların. Yoksa... Yoksa... diye sonu getirilemeyen birtakım kuşkulan sezdirmekle yetinmek neye yarardı?

Başkalan da vardı. İmparatorun bu girişimini, o güne dek en yüce varlık, asıl efendi sayılmış olan İsa'nın yerine kendini saltık hükümdar olarak göstermeğe yöneltilmiş bir hareket diye görenler...

Bu korkunç karışıklık içinde, sis ortasında kalmış gibi, bir yol aramak, gerçekliği kavramak...

Ama Andronikos bütün bunları bir yana bırakmış, yemeğini yedikten sonra çekilmişti hücresine. Yemek boyunca İoakim, gözlerini ondan ayırmamıştı. Yanına takılıp odasına girmesin diye çok dalgın, çok düşünen bir hal takınmıştı Andronikos. Odasına girdikten, kapısını ardından kapadıktan sonra, kendini döşeğine atmıştı.

Orada, kıpırdamadan, bir dalıp bir uyanarak sabahı bulmuştu.

"Yeni" ile "inanç" sözlerim biribiriyle çatıştırmıştı sabaha dek. Bir ilişki kuramıyordu bu iki söz arasında. Kimse kovalamıyordu ardından. Kimse, "yeni" sözü ile "inanç" sözü arasında ilişki görmesini, kurmasını istememişti. Kimse sıkıştırmıyordu onu. Ama Andronikos, sabaha dek bu

sıkıntıları çözmeliymiş, ne yapacağını kararlaştırmalıymış gibi uğraşmıştı kafasındaki bu düşüncelerle.

Ağaçlar şimdi gerçekten aralanıyor. Tepeye yaklaştığını biliyor Andronikos. Yol hâlâ çıkıyor yukarıya doğru, biraz da dikleşmeye başlıyor. Yel, arada bir, esiyor şimdi, ama fırın ağzından eser gibi.

Birden, çok yemiş gibi oluyor Andronikos. Kap kap yemek yemiş gibi. Böyle sürüp gidemez, biliyor. Biraz uyumaz, biraz su içmezse, şişecek, ağırlaşacak, hiçbir işe yaramayacak. Oysa günün bir yansı geçti geçiyor. İndikten sonra biraz gölge düşmesini bekleyecek bu yanlara. O zaman çıkacak bir daha.

Ama hele çıksın...

Sabaha karşı yerinden sıçrar gibi uyanmıştı. Hücre aydınlanıyordu yavaş yavaş. Bakmıştı uzun uzun çevresine, duvarlara, pencereye. Neden sonra anlamıştı uykuya daldığını; kafasına üşüşmüş, kafasını doldurmuş düşüncelerin, bir süre için olsun, uykuya yenildiğini. Sevinmişti buna bir bakıma. Böyle, hiçbir karara, değil karara sonuca bile varmaksızın, varmağı ummaksızın, düşünmek boş iş değil de neydi?

işe yanlış yerden girişmiş, düşünmeğe tersinden başlamıştı. Kendi kendine soracağı ilk soru şuydu: Bu söylentiler gerçekleşirse, bugüne dek inandığım, inancım sonucu yaptığım şeyleri, hareketleri değiştirmek zorunda kalacağıma göre bu değişikliği kabul edersem ne olacak, etmezsem ne olacak? Soru buydu gerçekte. Bu olmalıydı. Kaçmamalı, bu sorunun karşılığım aramalıydı...

Ağaçlar gitgide aralanıyor. Deniz gitgide genişliyor altında. Yelin sıcaklığına, şimdi daha geniş aralıklardan tepesine vuran güneşin kızgınlığı katılıyor. Ağustosböceklerinin cırıltısı, arada bir kesildiği zaman algılanabilen yaygın, sancı bir titreşme şimdi. Görünmeyen bu binlerce böceğin kendisini görüp göremediğini, cırıltısını kestiği zaman bu susuşun, kendisinden korktuğu anlamına gelip gelmediğini merak ediyor.

Andronikos irkilerek duruyor ansızın. Sonra gülüyor kendi kendine, gevşiyor. Karşıdan, şehre doğru yelkenleri şişkin bir gemi, ufak bir gemi, gidiyor. Nikomedeia körfezinden geliyor herhalde. Bir şeyler taşıyordur şehre. Belki şarap, belki zeytin, belki zeytinyağı. Gemiden onu göremezler orada. Görseler ne çıkar sanki... Ama her şeyden önce, Andronikos, bu kovalanma korkusunu atmalı içinden. Bir gün daha kalsaydı şehirde,

kovalanırdı. Kovalanabilirdi. Kaçmak zorunda kalabilirdi. Oysa şimdi burada olduğuna, buraya gelebildiğine göre, kaçması için onu zorlamağa kimsecikler vakit bulamadan, kaçmış demek. Sıkıntısı olmamalı.

Gök tertemiz, bulutsuz. Masmavi; buğulu bile değil. Yelkenin aklığı, denizin ışıltı içindeki gümüşlü mavisi üzerinde teknenin karalı kırmızılı yollarından apayrı bir varlık gibi, hareketli, canlı, kendi keyfine uyan bir varlık gibi... Gemi süzülüyor şehre doğru. Karşı kıyı biraz buğulu. Ama yeşillik kümeleri açıkça seçiliyor. Andronikos geminin ardından bakıyor gene.

Gözü kaya kaya şehre dek uzanıyor. O zaman bir daha irkiliyor. Ama bu kez kovalanma korkusu, kovalanma duygusu içinde değil.

Kubbelerin arasında, buğuyu bastıran kara kara birtakım dumanlar var. Dikiyor gözünü bu dumanlara. Yangınlar bu mevsimde, hele bu saatte, kolay çıkar. Bu kadar uzaktan göründüğüne göre yaygın olsa gerek bugünkü yangınlar. Ama bu kadar da çok... Yoksa...

Duruyor Andronikos, düşünmekten bile çekiniyor. O zaman, içinden atmağa çalıştığı korku yersiz değil. Kendi şu anda bu korkunun dışında ama şehirde olup bitenler...

Belki resimleri, belki yeni inanca bağlanmağı kabul etmeyen keşişlerin manastırlarını, kiliselerini, belki de ilk günlerde homurdanmış olan mahallelerdeki evleri yakıyorlar. Hep bir inanç uğruna.

Oysa onu ilgilendirmemeli artık bunlar. İnanç uğruna yakılanlarla inanç uğruna yakanlar onu ilgilendirmemeli artık. Değil

mi ki...

Başını çevirip hızla yürümeğe başlıyor. Yorgunluğunu, sıcağı, suyu, uykuyu düşünmeden. Biraz da öfkeye benzeyen bir duygu içinde.

Oysa yüreğinden söküp atması gerekli olan şeylerden, duygulardan biri de bu. Hızlı yürümeli artık. Tepeye geliyor gibi bir şey. Daha çok sürükleyemez kendini. Bir an önce oraya varmalı.

Varıyor da. Ağaçlar geride kaldı. Küçük bir açıklık var karşısında. Orada burada tek tek ağaçlar. Uğuldayarak, çıtırdayarak yele uyan. Yerler çam iğneleriyle tamamıyla örtülü değil. Geniş geniş taşlar, kayalar, açık toprak parçalan var. Güneş bildiği gibi yakıyor burayı. Onu durduracak, engelleyecek hiçbir şey yok.

Su da buralarda bir yerde olmalı, diye düşünüyor Andronikos. Suyu buralarda aramalı. En yüksek yere, adanın tepesine varmış durumda. Orada durup geriye bakıyor.

Altında, gittikçe derinleşen, koyulaşan, uğultu, kımıltı içinde bir çam denizi var. Böceklerin tümü sanki orada cırıldıyor, kuşların tümü orada ötüyor. Tam karşısında, adanın ikinci tepesi var. Çok daha alçakta duruyor. Onun üstü silme çam kaplı. Kopkoyu. Deniz iki yanda, erir gibi, titrek bir pırıltı içinde, dümdüz, geniş... Şehre doğru uzaklaşan gemiciğin ardında martılar hâlâ uçuşuyor. Arada bir, yellerle birlikte, acıklı, yırtık, memeden kesilen çocuğunkini andıran sesleri, bağırtılan ulaşıyor kulağa.

Şimdi martılar da uzakta. Öğle sıcağında martıdan başka hangi kuş uçar buralarda?

Andronikos şimdi tepenin ardına bakıyor. Burada ağaçlar çok daha aşağıda başlıyor. Ağaçlara dek basamak basamak inen kayalar var. Doğuya doğru. Güney yamacında kayalar daha bile iri, daha bile sık. Ama ağaçlık daha yukarıda başlıyor. Andronikos doğuya doğru inecek. Suyun orada bulunması, aklında yanlış kalmamışsa o sözler, daha olası...

Hangi sorunun karşılığını vermesi gerektiğini kestirdikten sonra, kararlaştırdıktan sonra, Andronikos rahat etmiş gibiydi. O gün, sabahtan akşama dek düşünmemeğe çalışmıştı. Her günkü yaşayışını yaşamış, her günkü adımlarını atmıştı. İoakim ona ürkek ürkek bakıyor, göz göze gelmeğe çalışıyor, ama, besbelli, yanına yanaşıp bir şey sormaktan çekiniyordu. Andreas ise, her günkü gibi, her hareketini niye yaptığını iyi bilen insanlar gibi davranarak gidip geliyordu.

O akşam, söylentiler daha da dallanıp budaklanmıştı. Kararın çıktığı, pek yakında bildirileceği, ona göre hareket edileceği, tedbirler alınacağı söyleniyordu.

Yatsıdan sonra Andronikos, sorusunun orasını burasını kemirmeğe başlamıştı. Ama sabah kalktığı zaman, şu nokta iyice aydınlanmıştı gözünde: Yeni inancı, değişikliği kabul ederse, ömründe bir kez daha, söylenen, istenen, uyulması buyurulan, kendisini herkesle birleştiren, herkese bağlayan şeyi yapmış olacaktı. Olacaktı ama bugüne dek inanarak yaptığı şeye tamamıyla aykırı bir davranışa da zorlayacaktı kendini. Zorlayacaktı. Bugüne dek edindiği alışkanlıkların dışına çıkmak için zorlayacaktı, bu alışkanlıkların karşılığı olduğu inançlardan kurtulmak için

zorlayacaktı kendini. Zorlayacaktı. Demek, eskiye bağlıydı. Demek, eski inancın dışına çıkmak onun için kolay olmayacaktı.

O gün de, akşama dek, her adımını eskisi gibi atmış, her işini eskisi gibi yapmıştı. Ama, bir gün öncesine göre bir değişiklik vardı o günkü davranışında. Attığı her adımı, yaptığı her hareketi, kutsal resimler karşısında her haç çıkarışım, değişikliğin ışığında görmeğe çalışıyordu. Kutsal resimlere bakarken, bunların kutsal sayılmadığını düşünmeğe çalışıyordu. Haç çıkarırken, resmin ötesinde bir varlığı, resimdeki biçimlerden ayrı, onlardan kurtulmuş olarak düşünmeğe çalışıyordu.

Bunu kiliseler çapında, daha sonra irili ufaklı yüzlerce kiliseyi bir araya getiren şehir çapında, ondan sonra da Başkentin çevresinde toplanan topraklar çapında, bütün Bizans devletinin, İmparatorun bütün topraklarının çapında düşünmeğe çalışmıştı.

Bir yığın resim gelmişti gözünün önüne. Dağ gibi büyüyen, güneşin gökte çizdiği yayı yeryüzünde belirten saatlerin geçişiyle bir yaldız yalımı, bir yaldız dalgası, bir altın yaldız denizi gibi büyüyen, bir dağ gibi kocamanlaşan, üst üste yığılmış resimler gelmişti: Bir, birkaç, onlarca, yüzlerce kilise gözünün önüne gelmişti. Duvarları çırılçıplak, resimlerin yıllardan beri durduğu yerleri kirli bir aklık içinde, kiliseler gelmişti gözünün önüne. Kutsal

Bilgelik adına kurulmuş, tavanları, kubbeleri, kemerleri, duvarları resim içinde, resimle kaplı, harca saplanmış ufak ufak taşlardan yapılı resimlerle kaplı koca kiliseyi, devletin en büyük, dünyanın en büyük kilisesini düşünmüştü. O resimler duvarlardan indirilemezdi. Onlar, olsa olsa, gene boyayla, badanayla, harçla kapatılır, örtülürdü.

Ama o dağ gibi, o deniz gibi yığının hakkından ancak bir tek şey gelebilirdi.

Ateş.

Ateş düşüncesi o akşam, geldi, Andronikos'un içine yerleşti. Güneş battığı sırada.

Bütün gün o değişikliği gözünün önüne getirmeğe çalışmıştı. Güç işti bu. Bu kadarını düşünmek yorucuydu. Buyruğu verecek olanlar böyle mi düşünmüşlerdi? Böyle düşünmüşler miydi? Andronikos, böyle düşünmemişlerdir diye karar vermişti o gece.

Onlar, öyle düşünmeden, istediklerinin olması için ateş gerekliyse ateş deyiveren insanlardı herhalde. Ateşin nasıl yakılacağını, resimlerin nasıl kül edileceğini, herhalde, yardımcılarına, yardımcılarının yardımcılarına bırakırlardı. O yardımcılar, yardımcı yamakları düşünürdü herhalde bu gibi işleri. Buyruğu verenler değil. Ama ateşi düşünebilmesi, Andronikos'u ürkütmüştü. Sabah, içinde korku duyarak uyanmıştı. Ateşi düşünebilmiş olduğu için kendinden korkarak.

Silkiniyor.

Ne kadar zamandan beri bu kayanın üzerinde oturup durduğunu düşünüyor Andronikos. Dalmamalı böyle. Başı dönmeğe başlıyor. Doğuya bakan kayalıklar arasında suyu muhakkak bulmalı. Bulmazsa... Bulmazsa... Bulacak. Bulmalı. O kadar.

iniyor biraz daha. Şimdi gözleri, bütün dikkatleriyle, yere çakılı. Biraz daha indikten sonra, kayalığın kesildiği, ağaçlığın daha başlamadığı yere geliyor. Dönüp bakıyor ardına. Başı ağrıyor. Boynu ağrıyor. Ter içinde. Gözleri kamaşıyor. Denize çok baktı. Bir şey seçemiyor. Karşısındaki kayaların, fundaların bütün çizgileri, ayrıtları, titreşen sıcak havanın içinde büsbütün titrek görünüyor.

O noktadan sonra atılacak adım şuydu: Madem bütün bu değişiklikler, bu zorlamalar kendisine güç gelecekti, yeniliği, değişikliği kabul etmemeliydi. O zaman ne olacaktı?

Bir gece daha geçtikten sonra Andronikos bütün sorulan cevaplandırmıştı. Aydınlık içinde çıkmıştı sabaha.

Ama başının ağrısı, gözlerinin yanması -şimdiki gibi- onu serseme çevirmişti. Üç gün üç gece, bir değirmen taşının yanıbaşında bir direğe bağlansa, üç gün üç gece, taşların, millerin gıcırtısından başka bir şey yememeğe, içmemeğe, işitmemeğe hüküm giyse, başı herhalde daha çok ağrımaz, beyni herhalde daha çok zonklamazdı.

Ama yol açıktı artık.

Gidiş yolu. Kaçış yolu.

inancını değiştirmeyecekti. Yeni inancı kabul etmeyecekti. Karar, söylentilerin gerçekleşmesi halinde iki gün sonra yürürlüğe girerse, Andronikos'un başına neler geleceği besbelliydi. En azından, zindana atılacaktı. Aklı başına gelinceye değin.

Aklını başına getirinceye değin.

Zindana atılışının üzerinden iki gün geçmeden aforoz edilebilirdi. Dahası, ölümüne karar verilebilirdi.

imparatorlara, imparator buyruklarına karşı gelenlerin, din konusundaki kararlara, inanç üzerine çıkarılan yarlığlara uymayanların, karşı koyanların, ölmeden önce bu davranışlarından ötürü sonsuz pişmanlık duymaları için hiçbir şeyin esirgenmediğini Andronikos çok iyi biliyordu. Yapılan işkencelerin çeşitlerini, sokakta oynayan çocuklar bile bilirdi. Çocukken, sokakların kuytu uçlarında, arsalarda, mezarlık kıyılarında işkence oyunlarını az mı oynamışlardı?

Bizans çocukları, savaş oyunu, eşkiya oyunu oynadıkları kadar, işkence oyunu da oynarlardı. Oysa Andronikos, aforoza, işkenceye varmadan, yalnız zindanı düşünmekle yetinmişti.

Zindana atılacağı muhakkaktı. Hem de iki gün sonra. Kesin, düpedüz bir bilgiydi bu.

imdi, demişti o gece, kendi kendine tartışır, konuşurken, zindandan bu kadar korkuyorsam, zindana atılmağı bu kadar korkunç bir şey sayıyorsam, inancımın gücünü duyduğumu, inancımı değiştirmemeğe karar verecek ölçüde inandığımı nasıl söyleyebilir, nasıl düşünebilirim? Oysa yıllarca, keşiş olarak, din adamı olarak, bu inancı yaşadım, bu inanca bağlılığımı her türlü kuşkunun üzerinde, ötesinde saydım. İnsanlara, yeterince inanmadıkları için ilendim, saldırdım. İnancın, her türlü zenginliğin, her türlü acının üstünde olduğuna, her türlü dünya malı ile dünya acısının üstünde olduğuna, zengini de, yoksulu da, inandırmağa, kandırmağa çalıştım. Yoksa, alıştığım için mi yapıyordum bunu? Alıştığım, öyle düşünüp öyle söylemeğe alıştığım, gerisini düşünmeği aklıma bile getirmediğim, su içer, yemek yer, yürür, yatıp uyur gibi bu işleri yaptığım, ne yaptığımı tamamıyla unuttuğum, aklıma bile getirmediğim için mi?

Oysa, bu inancın temsilcisi, insan kılığındaki temsilcisi, din adamı olarak, kimini yerdim insanların, kimini övdüm. Gün oldu, insanların inançlarını ölçüye, tartıya vurup kiminin doğru, kiminin eğri yolda olduğunu söyledim. Kendimi düşünmedim hiç. Kendimi, doğru yoldan ayrılamaz görüyordum demek. Demek, yıllarca sevgi sözü ettim, sevgiyi saygıdan, saygıyı el öpmekten, el öpmeği elimi öptürmekten, resim, haç öptürmekten ayırmadım. Evlerde, insanlar arasında birtakım sevgileri beğendim, birtakım başka sevgileri kınadım; benden istenen kutsamayı

esirgediğim oldu. Bütün bunları yaparken de, bunu yapmağa hakkım var mı yok mu, diye düşünmedim. Bütün bunları yaparken, bana öğretilen, içinde büyüdüğüm, içinde varlık olarak gerçekleştiğim, temsilciliği günün birinde elime teslim edilen bir inancı düşünüyor, o inanç adına yapıyordum yaptığımı.

Şimdi, bu inancın değil ama inancın uygulanışının önemli, büyük bir parçası yok oluyor, ortadan kaldırılıyor.

İnanç değilse bile, benim her günkü hareketlerimde, davranışlarımda beliren uygulama, benim yaşayışımın her anı olan, olması gereken uygulama değişirken, ben bu değişikliği gömlek değiştirir gibi kabul edersem yıllarca yalan söylemiş, yalan yaşamış olacağım.

Andronikos garip bir ikilik içinde duyuyor kendini. Hem bunları hatırlıyor, düşünüyor, hem de bunları hatırlayan, düşünen kişi olarak görüyor kendini. Uzaktan, başkasına bakar gibi. Şaşırıyor. Düşünde gördüğü şeyleri bir gece önce mi, geçen hafta mı, yıllarca önce mi gördüğünü bir türlü çıkaramaması, anımsayamaması gibi, bütün bu aklına gelen şeyleri o gece mi düşünmüştü, daha sonra mı, gece karşı kıyıdan gelirken mi, yoksa şimdi mi, kestiremiyor. Silkinmeğe, bu durumdan kurtulmağa uğraşıyor, çabalıyor. Uykusu var. O gece...

O gece korku baskındı, o gece, daha çok, zindanı düşünüyordum; uzun uzun kendi haklarımı, başkasının haklarını, ancak sandalın içinde, kürek çekerken, uyumamak için kendimi düşünceye zorlarken düşündüm, diye karar veriyor... Karar verebilmesi, verebildiğinin farkına varması uyandırıyor onu uykudan.

Yıllarca yalan söylemiş, yalan yaşamış olacağım, diye bağlıyor düşüncesini. Oysa bunu istemiyorum. Ama zindana atılmak da beni korkuttuğuna göre, inandığımı sandığım şeye beni bağlayan inanç bağlarının ne kadar ince, ne kadar dayanıksız olduğunu anlıyorum.

Tabiî, bunu anlamak o kadar kolay olmamıştı. Anlamaktan sonra gelen bir hal vardı: Kavramak. Anladığının bütün ağırlığını beyninde duymak, ellerinde, kollarında, damarlarında duymak. Andronikos, inancının gevşekliğini kavradığı zaman gözünü sıkı sıkı yummuş, Tanrım, beni yerin dibine geçir, beni şimdi öldür, canımı al, diye yakarmıştı. Yer yarılmamıştı, onu içine çekmemişti. Ölmemişti. Tanrı almamıştı canını. O zaman gözünü açmıştı, bunu sonuna dek yaşamalıyım, acıyı son damlasına dek içmeliyim, demişti. Başkalarına bunu söylemek, başkalarına bunu öğretmek iyiydi.

Şimdi kendim de bunu başarabilmeli, utancımı son damlasına değin içebilmeliyim, demişti.

O halde, geçen yıllar boyunca, istemeyerek, bilmeyerek de olsa, yalan söylemişim.

Başı dönüyordu bunu düşünürken. Hâlâ da dönüyor. Ama şimdi uykusuzluğu, karnının açlığı da var. Yalnız, bu düşüncenin tedirgin edici olmaktan, baş döndürücü olmaktan çıkacağına da hiç inanmıyor.

Yeni bir yalan mı yaratayım; eski yalanı aydınlığa çıkardığım gün, yalan söyleme olanaklarına mı son vereyim?

Bu düşünce epey uğraştırmıştı onu.

Zindana atılmak da beni korkuttuğuna göre, inancımın ağırlığını duymuyor, yükünü sırtımda taşımağa razı olmuyorum demektir.

Şimdi, hücresine çekilmiş, ilk terini döktükten sonra soğuk soğuk düşünüyor gibiydi. Hani, beden ağırlığının ansızın ortadan kalktığı, kalkar gibi olduğu, insanın düşünceden başka bir şey olmamağa doğru yol aldığı durumda... Oysa bu da yalan. Andronikos şu anda, bütün bunları soğuk soğuk düşünüyor ama gövdesinin ağırlığının o kadar farkında ki başka bir şeyi farkedemiyor, başka bir şey olup olmadığını farkedemiyor. Ama bunun, farkında; farkedemediğinin, farkına varmayacağının farkında.

İnancı uğruna zindana atılmağı bile göze alamayan adamın inandığı söylenebilir mi? O halde, gerçekte, inanmıyorum. O halde, yıllarca, bilmeden, farkına varmadan, yalan söyledim. Yalanımı yaşadım, yaşattım başkalarına da. Kendimi aldatmakla kalmamışım, herkesi de aldatmışım.

Andronikos, o gece mi, dün gece mi, bunları düşünmüştü, şimdi mi düşünüyor, çıkaramıyor, karıştırıyor hâlâ. Yalnız, bunları düşünürken nasıl garip bir evecenlik, bir geç kalmama duygusu içinde yüzdüğünü hatırlıyor. Bu düşüncelere gelip dayanınca, biraz daha çabuk, biraz daha çabuk, der gibi bir şey, hayır, başkası ona biraz daha çabuk ol der gibi bir şey duymuştu. Bu düşünceleri düşünmek zorundaydı, bunlardan kaçınamazdı, ama bunları çabuk çabuk aklından geçirmek, ayıbını duyacağı anları kısaltmak, elinde değil miydi? Bu da, yeni bir ayıp kaynağıydı. Ama böyle düşünülürse, nerede durulabilir?

Yıllarca dilim alıştığı, aklım alıştığı için inandığımı sandığım şeylere, gerçekte inanmadığımı bugün anlıyor, bu inanç uğruna zindana atılmağı

korkusuzca yüzleme gücünü kendimde bulamıyorsam, yeni bir şeye nasıl inanabilir, nasıl herkesle birlikte kendimi de bir kez daha aldatabilirim?

Düşüncesi şu anda pek aydınlık, pek keskin. O gece de böyle mi olmuştu sanki... Dudağı küçüksemeyle kıvrılıyor. Kendini küçüksemeğe hakkı var, hiç değilse bunu yapabilir...

Andronikos için tek yol kalıyordu. Kaçmak. Gitmek. Kendini de, başkalarını da aldatmayacağı, aldatmak zorunda kalmayacağı bir yere kaçmak, bir yere gitmek. Öyle bir yer ki kendisinden yalnız inancını değiştirmesi değil, eski inancına göre hareket etmesi, davranması da, istenmesin. Öyle bir yer ki, bugüne dek topluluk içinde Andronikos neyi simgelemişse, orada öyle bir şeye yer olmasın.

Andronikos farkında. Bütün bunlar, düşüncesine sonradan eklenmiş parçalar. Sonradan yapılan açıklamalar, sonradan, kendini kendi gözünde haklı göstermek için yapılan birtakım yorumlamalar, açımlamalar. Yaşayışını bir kitap yazar gibi yaşamak bu. Andronikos farkında. Bunun farkında işte...

Oysa başka hayat bilmeden manastıra girmiş olan, çekirdekten yetişme keşiş olan Andronikos için, kendine başka bir meslek bulmak, başka yoldan ekmeğini kazanmak, evlenip çoluğa çocuğa karışmak yollan kapalıydı. Kısır kalmağa, evlenmemeğe keşiş olarak verdiği sözü, verdiği karan geri almak ona, şimdi bile, güç, aşağılık, olanaksız, alçakça bir iş diye görünüyor.

Evlenmek için kaçtığını düşünmek de, düşündürmek de istemiyordu. Hele böyle bir düşünceyi hiç istemiyordu.

Kadını bilmemeğe söz verdiği günden bu yana, kadını gerçekten bilmemişti. O gün de, yıllarca yıllarca gerilerde kalıyordu. Andronikos'un artık kolay hatırlayamadığı ilk gençlik günlerinde...

Kendini zorlayarak gözlerini açıyor. Hafif bir bulanıklık var gözlerinin önünde. Bulut gibi, sis gibi, çapak gibi. Ama sonra açılıyor her şey. Şimdi iyi görüyor her yeri, temiz, parlak. Bir demet taze yeşillik, pırnaldan ayrı, fundadan ayrı, çam yeşilinden parlak, tozsuz bir avuç yeşillik görse...

Görüyor.

Kayaların en dik yerinin, güneye doğru döndüğü yerin dibinde... Oraya yürüyor şimdi. Başının uğultusu, beyninin zonklayışı, gözlerinin yanması,

tabanlarının sızısı, dizlerinin soyulan derilerinin duygunluğu içinde yürüyor. Su orada.

Gerçekten de orada. İnce ince akan bir su...

Dibini biraz kazmalı, bir iki taş bulup bir yalak yapmalı. Doğan güne karşı yıkanmalı, testisini doldurmak. Sonra çevresinde birtakım şeyler yetiştirmeğe çalışmalı...

Silkiniyor gene.

Yıkanınca biraz kendine gelmişti. Gözleri hâlâ yanıyor, başı hâlâ zonkluyordu ama ne yapacağını bildiği için, ne yapması gerektiğini artık bildiği için, nasıl yapacağını kararlaştıracak gücü kendinde bulabiliyordu.

Kaçmak gerekti. Kaçmak, uzaklaşmak, hayatı yeniden başlatmak için gerekli koşullan bulacağı bir günü bekleyerek, umarak, kaçmak, uzaklaşmak...

Ne var ki, artık keşişlerin bile yaşamadığı, eski zamanı yeren saraylıların eğlenmek şöyle dursun, gezmek için bile gitmedikleri, gitmeğe cesaret etmedikleri adaya kaçmak, Andronikos'un aklına, sabaha karşı gelmişti.

Başını kaldırıyor, suların, tepesinden, yüzünden, sakalından, boynuna, sırtına, göğsüne akışını duyuyor. Zevkin daha büyüğü olamaz diyor.

Sesini işitiyor gene. Ama sesini işitmek istiyor zaten. İşiteceğini bilerek konuşuyor. Gözleri çok yanıyor şimdi ama başının uğultusu suda erimiş gibi. Beyninin zonklaması dinmiş sanki.

Eğiliyor, yüzüne biraz daha su çarpıyor. Ensesine avuç avuç su döküyor. Doğruluyor. Karnına, sırtının ortasından kuyruk sokumuna doğru akıyor sular. Güneş tepede durup duruyor. Yel sıcak. Su akıyor hep. Dışında akıyor. İçinde, içinin boşluğunda gurulduyor.

Artık bir şeyler yemeli. Ama azık aşağıda. Suya, tepeye erişti, ulaştı. Şimdi barınak düşünmeli.

Yerde, kayadan başka taş yok. Görmüyor. Var ama, onlar da kaya kırıntısı. Ufacık çakıllar. Gerçi güney yamacına doğru indikçe iri kayalar göze çarpıyor, biribirine yakın, kimi de tek başına, sökük, yere bağlı değil. Bu kayaların iki tanesi yan yana duracak olsa, üçüncü duvarı örmek çok güç olmayacak. Öylesini arıyor şimdi Andronikos.

Buluyor da. Hem, umduğundan da iyi konumda. İki kocaman kaya. Birer uçlan bitişik denecek ölçüde yaklaşmış biribirine.

Açık yanlan güneye bakıyor. Kuzey yanındaki ufak aralık zaten tepenin altında, kuytuda kalıyor. O ayrıtı tepe korumuş oluyor böylelikle. Taşların üstüne, şimdilik, ağaç dallan örtebilir. Çardak su geçirir, ama daha sağlam bir şey yapmak...

Daha sağlam bir çatı yapmak için, uzun uzun uğraşmak gerekecek. Bugünün işi değil bu. Yamacı tararsa, elbette, üçüncü duvarı örecek kadar iri taş parçalan bulabilir.

Harç geliyor aklına. Harçsız durmaz o taşlar.

Oysa bunu hiç düşünmemişti. Değil harcı, adaya ayak bastıktan sonra ne yapacağını bile düşünmemişti.

Limana inecekti. Kendisini Galata'ya geçirecek bir sandal bulacaktı. Orada edinmeğe bakacaktı yanına alacağı gereçleri. Şehrin ortasında böyle gereçler satın alan bir keşiş, en azından çirkin bir şakaya yol açabilirdi.

Andronikos, o anda öyle düşünmüştü. Şimdi, şakadan, çirkinlikten değil, korkudan, çirkin, alçakça bir korkudan ötürü böyle düşündüğünü biliyor. Farkında. Tuhaf ama, utanmıyor artık. _ Korktuğu için utanmıyor. Utanmamak da gerek diyor. Her şevden önce korkum yaptırmadı mı bütün bunları bana? Korktum benden yana, benim parçam, belki en önemli parçam. Korkup neyi korumağa kalktım, hayatımın neresi korunmağa değer? Bu sorular yersiz. Andronikos, herhangi bir yanının değerli, korunmağa lâyık olduğunu düşünüyor değil. İşkenceden korku iyi, bunun ötesinde başka bir şey bulamıyor. Ama bu korkuyu benimsemekten, ondan gurur duymak değilse bile utanç duymamaktan başka çıkar yol yok. Biliyor.

Alacağını Galata'dan aldıktan sonra kendisini Halkedon'a dek götürecek bir tekne bulması güç olmazdı. Halkedon'da, kendisine bir at verecek bir köylü elbette çıkardı. Atı, gerekirse, satın alabilmeliydi. Bunların hepsi için para gerekti. Parayı bulmak için yalan uydurmak...

Parayı bulmak için yalan uydurmak gereksizdi. Zeytinyağı tecimeni Nikolaos, kendisine, bu parayı niçin gereksediğini sormadan, para verirdi. Eski arkadaşıydı. Bundan önce de bir iki kez yardımı dokunmuştu.

Kaldı ki Nikolaos, bugünlerde Andronikos'un isteyebileceği

parayı vermemezlik hiç etmezdi. Anlardı da belki. Ama bir şey belli etmezdi.

Nikolaos'a duyduğu güven, Andronikos'un içini, birden, sevinçle doldurdu. Demek en çok sevdiğim arkadaş, oymuş da farkında bile değilmişim. Ama daha nelerin farkında değilmişim ya... dedi kendi kendine.

Nikolaos'tan istediği paranın pek çoğu cebinde kalmıştı. Daha doğrusu, çuvalının dibinde, azığının, gereçlerinin en altında. Halkedon'lu köylü, Andronikos'a, Pendik’te oturan emmioğluna atı götürürse, bir Tanrı adamına yardım etmiş olmanın onuruyla yetineceğini söylemişti. Köylünün emmioğlu, atı almış, Andronikos'un istediği sandalı vermişti. Gerçi büyük bir sandal değildi bu. Ama onu ertesi gün de gereksemeyecekti, daha sonra da... Gerçekte, bu sandalla artık balığa çıkmıyordu. Güveyinin sandalı daha iyiydi. Bu sandalı parçalamak, çürütmek de günahtı. Bugünlerde kolay kolay alıcı da çıkmıyordu. Keşiş efendi sandalı istediği gibi kullansındı. Gün olur, işi biter, sandalı geri getirirse, getirirdi.

Andronikos, söylevin burasında adamı kutsamış, teşekkür edip yola çıkmıştı.

Yolun ilk saatinde, bu adamcağızı kutsamakla ne kadar yanlış bir iş yaptığını düşünmüştü. Yanlış, yalan bir iş. Kendi, inanmadığı için, dışarıdan gelen inancın baskısından kaçıyor, buna karşılık, gerçekte inanmadığını anladığı bir duyguyu, başkasını aldatmakta kullanıyordu. Üstüne başına baktı.

Yalan, giysisiyle başlıyordu. Yanında başka giysi yoktu. Olamazdı da. Eskimişti sırtındaki, adada daha da eskiyecek, parçalanacaktı. Bir gün kendine yeni bir giysi bulmak zorunda kalacaktı. O gün nasıl bir giysi seçeceğine şimdiden karar vermek, şimdiden karar vermeğe kalkmak, boş işti.

Güneş Andronikos'u beklemiyor. Her günkü yolunda ilerliyor. Artık inmeğe başlamalı. Yeniden tepeye çıkıp öbür yamaçtan inmeğe...

Andronikos, seçeceği yeni giysinin nasıl olacağı sorusunun ne kadar önemli olduğunu biliyor. Bildiği halde, bu karan sonraya, sırtındaki giysinin parçalanacağı güne bırakmanın, ömründe bir kez daha, karan son anda, köşeye sıkıştırıldığı anda vermeğe kalk

manın, demeğe geldiği kararsızlığa, yarım tedbirciliğe kızıyor.

Kızıyor ya, biliyor ki şu anda barınak, güneşin iniş yoluna girmesi, kamını biraz doyurması, kayaların ardında kendisini bekleyen

umutsuzluktan, pişmanlıktan, bozgundan kaçınması, durmaması, kıpırdaması, çok daha önemli.

Bu adada yaşayabilmesi, bu adada düş içerisindeymiş gibi değil de, manastırda bunca yıldır yaşadığı gibi, bir gerçeklik havası içerisinde yaşayışını sürdürebilmesi için birtakım küçük alışkanlıklar kurması gerek.

Belirli birtakım saatlerde yemek yemek, su içmek, uyumak, kalkmak, yiyeceğini hazırlamak, dua etmek, toprağı işlemek gibi...

Dua etmek, bu işlerden, bu küçük alışkanlıklardan biri olmağa devam etmeli. Bir keşiş gibi olmasa bile, herhangi bir insan gibi dua etmeli. Bu topraklarda yaşayan, binlerce, on, yüz, bin binlerce insandan herhangi biri gibi...

Toprağı işlemeğe gelince, onu da yapmalı. Şimdilik, neyle, nasıl yapacağını bilmese, düşünemese bile. Hem yiyecek bir şeyler yetiştirebilmek için, hem de yaşamağı kolaylaştıran alışkanlıkları kurmak için.

O zaman birtakım işleri olacak, işlerin bitirildiği zaman geriye kalan işsiz saatlerle işler biribirinden ayrılacak... İssiz saatlerde başka şevler yapması, düşünüp kendini tartması, belki yazı yazması, belki çiçek yetiştirmesi gerekecek.

Gülüyor.

Çiçek yetiştirmek... İnanç konusunda baskıdan kaçan adamın, din adamının, her işi bir yana bırakarak oturup çiçek yetiştirmesi gülünç değil de ne? Gene de, burada yapamayacağı, ama şehirde her gün yüzlerce insanın yaptığını gördüğü birtakım işlerden iyi: İçip içip sarhoş olmaktan, sokaklarda evlerde kavga etmekten, dayak atıp dayak yemekten, soygunculuktan, yankesicilikten, pezevenklikten, büyükler hesabına kundakçılıktan, bu gibi bir sürü işlerden iyi...

Gün epey ilerlemiş olsa gerek. Andronikos yürüdüğünün farkında değil. Ansızın kendini çamların ortasında buluyor. Yel esiyor gene. Ama eskisi kadar sıcak değil artık. Şimdi biraz daha serin, daha az funda, çam, daha çok deniz kokulu.

Duruyor. Yel güzel. Yüzünde, boynunda yumuşak bir el gibi. Yumuşak, ak, san kumral tüylü eller gibi. Böyle şeyler düşünmemeli hiç. Böyle şeyler akla geldiği zaman kovulmalı, kovalanmak.

Çamların orta yerinde, birkaç adım ötesinde bir karga duruyor. Parlak tüyleri bakır yalımı yansılı, genç, kara bir karga. Yan yan bakıyor Andronikos'a. Sekiyor. Andronikos ona doğru bir adım atıyor. Duruyor. Çöküyor yere. Ağır ağır, handiyse kıpırdamadan. Ürkütmek istemiyor onu. Karga vurup -vurmak elinden gelse bile- yiyecek değil. Bunda kararlı hiç değilse.

Karga Andronikos'a biraz yaklaşır gibi oluyor. Sonra birden uçup alçakça bir dala konuyor. Yolunu şaşırmış bir karga olmalı bu. Yan yan bakıyor hâlâ. Sonra adanın uzak bir yerinden bir martı çığlığı kopuyor. Martılar yiyecek bir şey bulmuş olacak. Çığrışıyorlar. Karga havalanıyor gene. Oraya doğru, martıların sesine doğru uçuyor. Martılarla doygu birliği ediyor olmalı.

Andronikos gene kalkıyor yerinden. İnmeğe, yürümeğe devam ediyor. Biraz şarap olsa içerdi şimdi. Gene saçmalıyor.

Gülüyor, unutuyor şarabı.

Serüven seven, serüvene atılmak isteyen bir insan olmadığını düşünüyor. Serüven ardında koşmak için insan yürekli olmalı, yiğit olmalı, alışkanlıklardan her an kopabilmeli, daha doğrusu, alışkı edinmekten kaçınan bir kişi olmalı. Oysa öyle değil Andronikos.

Onun yiğitliği, yürekliliği, ancak sıkıştığı anlarda kendini gösteriyor. Gerçekten sıkıştığı, tek çıkar yol bu baskıdan kurtulmak için kesin bir adım atmak olduğu zamanlar, kendini toparlıyor, biraz da körü körüne bir yiğitlik göstererek ileri atılıyor. Attığı bu adımdan pişman olmaz, sonradan korkmaz ama, her şey olup bittikten sonra, bu adımı nasıl atabildiğine şaşar. Öylesi yiğitlik bile sayılmaz ki... Öylesi, serüven yürekliliğinden apayrı bir şey.

Serüven seven adam, tek başına yaşayabilir, tek başına yaşamak için yaratılmıştır. Çocukluğunda, az mı gemici, balıkçı öyküsü dinledi... Şimdi, o gemicileri, o balıkçıları gerçekten anlayabiliyor. Kendini de anlayabiliyor. Kendini düşünüyor; yalnızlıktan, başkalarıyla ancak istediği zaman görüşmekten, istemediği

zaman başkalarından kaçmaktan hoşlanıyor. Ama yalnızlıktan hoşlandığı, yalnızlığı aradığı halde, asıl sevdiği, asıl aradığı, kalabalık içinde bulunduğu, kalabalıktan uzak olmadığı bir sırada, bu kalabalıktan ayrılabilmek, yalnız kalabilmek, başkalarının yanından çekilmek, istediği

için tek başına durabilmek... Farkında bunun. Yalnızlık zorunlu bir durum olmadığı zaman daha çok hoşlanıyor. Ama bir şey daha var bu duyguların içinde. Bir şey daha. Anlatılması güç... Sanki başkalarının varlığı, uzaktan da olsa kendini sezdirmedikçe, Andronikos, bir türlü rahat edemiyor. Kendilerinden uzaklaşmak için de olsa başkalarının varlığı kendisine gerekli. Öyle bir şeyler, öyle bir şeyler dönüyor kafasında... Hep başkalarının varlığı gerek bu yalnızlığına. Şimdi ise, gerçekten yalnız, şehirden uzak, gerçekten tek başına kaldığı şu anda, şehirdeki yaşayışı, şehir yaşayışının küçük alışkanlıklarını arıyor; aradığının farkında; aramaktan korkuyor. Çekidüzen vermek istiyor kendine. Barınağı düşünüyor. Suyu, yiyeceği düşünüyor.

Barınağı bitirmeği, kendine iş yaratmağı, iş yarattıktan sonra kurulacak düzen içinde gündelik yaşayışın küçük ayrıntılarını düşünmek zorunda kalmadan başka şeyler yapmağa vakit bulmağı istiyor. Bu başka şeyler, yıllardır, dualar, dinsel düşünceler, kutsamalardı, kitap okuyup eskilerin söyledikleri üzerine düşünmeydi, hastalara, sakatlara, başka kimseciklerin vermeğe yanaşmadığı, vermeğe vakit bulmadığı avuntuyu götürmeydi.

Şimdi çiçek yetiştirmek olabilirdi. Bir şeyler yapma... İnanç eksilmiş olsa bile.

Ardına bakıyor. Tepe şimdi çok yukarısında kaldı. Önünde çamların gölgesi uzadıkça uzuyor, genişliyor.

Tepesinde, dalların aralık bir yerinden bir martı, sessiz, büyük, ak güzelliğinde, kocaman, süzülüyor. Deniz çok daha az görünüyor buradan. Ansızın farkına varıyor Andronikos: Yol değilse bile, iz gibi, patika gibi bir yerde yürümekte... Bir sıra kayanın dibinde, belki de suların açtığı bir iz üzerinde... Belki de balıkçılar, arada bir adaya geliyor, buralara dek çıkıyorlar.

Ama bu iz üzerinden giderek yolun sonunu bulmalı, nereye vardığını, nerede bittiğini anlamalı.

Martılar, yemiş bitirmiş olacaklar bulduklarını. Karga da belki kamını doyurabilmiştir. Doyurmuşsa, döner buralara. Kendisini bulur gene.

Her yer o kadar sessiz ki...

Karşı kıyının üzerinde tek bir buğu ipliği, teli, teleği yok. Şehir hâlâ, buğular, dumanlar içindedir, diye düşünüyor. Andronikos'un durduğu yerden gözükmüyor şehir.

insan nasıl olsa öleceğine göre, bir şeyler yapmak daha iyi olur. Ölüm boş bir şey, ölümü beklemek, oturup beklemek, boş bir iş. Yıllarca sevgi sözü ile ölüm sözünü yan yana getirip durmuş, ikisi arasında bağ kurmağa kalkmadığı halde, öğrettikleriyle, söyledikleriyle, ölümün sevilecek, sevilebilecek bir şey olduğunu düşündürmeğe çalışır gibi davranmıştı.

Oysa şimdi, bunda da yanıldığını sanıyor, düşünüyor... Ölüme karşı çarpışmak gerek. Ölüm, ancak, gelip tepene dikildiği, seni, gözünün yaşına bakmadan yanına alıp götürdüğü anda, onu kabul etmelisin.

Her gün malını biraz daha artıranların, her gün birkaç sayfa daha okuyanların, her gün, alıştığı için birtakım işleri -gerçekte gereksemeden- yapanların, içlerindeki ölüm payını artırmaktan başka bir şey yapmadıklarını, kendilerini ölümlerine biraz daha yaklaştırdıklarını parlak sözlerle söylediği zamanlar, kimi korkutmak, kimi utandırmak, kimi yaptığından vazgeçirmek istemişti? Şimdi anlayamıyor.

Şimdi, yemek yemenin de, yatıp uyumanın da, herhangi başka bir alışkı gibi, kişiyi ölüme yaklaştırdığını, dua etmenin de kişinin içindeki ölüm payını artırdığını görüyor. Ölçü şaşmıyor insanın içinde.

Ölçünün tek bir durağı, tek bir sonu var. Tek yere doğru kayıyor her geçen günle birlikte. O halde, her gün yeniden bir şeyler yapabilmeli, her gün yeniden kurmalı, düzeltmeli dünyasını, her gün yeni bir şey katmalı ki yaşayışına, ölüm payı artacak yerde eksilir gibi olabilsin, dağılsın, parçalansın; yaşayışını kolaylaştıran kendi alışkılarının yanında kendi getirdiğin değişiklik de olsun, bu denge içinde, yaşadığını, sürüklenmediğini anla, anlayacak hale gel...

Tuhaf buluyor bu halini Andronikos.

Bugüne dek kendini bu kadar çok düşünmemiş, böyle düşünmemiş gibi... Öyle geliyor ona. İnanmanın kolaylığı, korkunç ölçüdeki güç kolaylığı içinde kendini düşünmemiş gibi hiç... Yalnız, bir çeşit öfke biriktirmiş gibi yüreğinde... Patlak vermek için önemli bir anı bekleyen, öyle küçük küçük olaylarda kendini harcamağa yanaşmayan, ama olayın önemlisini bir türlü gelmiş sayamayan bir öfke.

Oysa öfkesiz yaşamanın aydınlığı, içine doğmağa başlıyor şu anda. Öfkeyi atıp bir şeyler yapmak. Bu bir şeyleri, hâlâ, çiçek yetiştirmek kalıbı içerisinde düşünüyor. Daha başka türlü, daha başka kalıplar içerisinde düşünmeğe, bulmağa vakti var. Vakit çok. Başkalarına göre iyi de olsa kötü

de olsa bir şeyler yapmak... Yeter ki kendi gözünde kötü olmasın, kısır olmasın.

Kısır sözüne dönüyor gene.

Düşüncesinin sınırlarını çizen, öteden beri çizmiş olan birtakım kavramlar var. Şimdi farkına varıyor. Gelip gelip inanca, kısırlığa, bir şeyler yapma kavramına dayanıyor. Oysa ya bundan kurtulmalı...

Sağında bir açıklık farkediyor ansızın. Başını çeviriyor. Çatallığı, kayaları, denizi, sağ köşede sandalın ucunu görüyor. İnmek kolay. İzin, patikanın üstünde hep... Seviniyor. Belki de kolay bir yol bulacak böyle. Patikayı izlemeğe devam etmeli.

Kendi kendine soru sormak, kendi kendine kendi üzerine soru sormak, kendi kendini araştırmak, belki de, adanın ilk öğrettiği şey olacak. Bugüne dek, farkına varmaksızın yaptığı, yapmış olacağı bir şeyi, burada, bile bile, farkına vara vara, yapıyor sabahtan beri. Yıllarca, yaptığını sandığı, oysa toplumun, içinde yaşadığı topluluğun sınırları dışında varlığını kabul etmediği, etmemeği öğrendiği şeyi, burada bile bile yapıyor. Akşam olmadan bir şey öğrenmiş bulunduğuna, bugününe yeni bir şey kattığına seviniyor. Bir şeye daha seviniyor. Bu sevincini küçüksemek, kötülemek zorunda kalmadığına, bu zorunluğu duymadığına...

Yolu, tepeyi, suyu, kayalar arasında barınılabilecek bir yeri öğrendi. Seviniyor. Hızlandırıyor adımını. Burada hızlanmak onu yormaz. Sevinciyle açlığını bir arada duyuyor.

İniyor. İz dediği, patika sandığı yolun, suların aktığı, açtığı bir yol olduğunu anlıyor. Ağaçlar gene geride kalıyor. Kayalar sivriliyor önünde. Kayaların altı gene çakıllık. Kayaların arasında, suların oyduğu bir yol görüyor.

Merdiven gibi. Basamak basamak, inmeğe başlıyor.

Çakıllığa ayak bastığı zaman, bu inişin kolaylığına şaşıyor. Sağında, çakıllık bir kaya duvarı ile kesiliyor. İlerliyor. Suyun çakıllığı ikiye böldüğü, mağaraya girdiği yerde olduğunu anlıyor. Kaya duvarı alçak zaten. Dizleri hâlâ sızlıyor ama o kayalara tırmanmak, aradaki su koluna inmeden, ayağını biraz daha açarak, karşı kayaya geçmek, oradan çakıllığa yeniden atlamak, dünyanın en kolay işi...

Ben adam olmam diyor Andronikos, gülerek, sesini işitmekten haz duyarak, ben adam olmam, sabahleyin burayı gözden geçirmek niye

gelmedi aklıma tırmanmağa başlamadan?

Sonra seviniyor. Güç yoldan işe başladığı için.

Kendini duymak, gücünü sınamak, istediğini yapmağa gücü yetebileceğini anlamak için güç yoldan gitmek, iyidir, gereklidir, insanın, gerçekleşmesini istediği bir işe önce kendi benliğini koşması, işe önce kendinden başlaması gerekir.

Andronikos birden duruyor. Bunları düşünmek, düşünce tekerleklerini, düşünce çemberlerini boşuna çevirmek olmaz mı? Bununla birlikte, bunları söz olarak düşünmek, söz olarak tasarlamak, sözlerden güç almak...

Sanki bunlar yitirdiğini düşündüğü inancın sonuçlan, sonurguları değil mi? Sanki bunlar, inancın bir başka türlüsü, yeni bir inanç saplantısının değişik yüzleri değil mi? Kendini birtakım sözlerin büyüsüne düşünmeksizin kaptırmak değil mi?

Sözlerden güç almak... Ama sevgi sözünü ettiği zamanki gibi, kısırlığı önceden kabul ederek değil. Belki de eskisine göre değişiklik sayılabilecek tek şey bu. Baştan kabul etmiş olmuyor birtakım şeyleri.

Bu düşündüklerini düşünen, düşünecek insanlar artarsa, gitgide daha çok insan, düşünceleriyle böyle oynayarak kendilerini aldatma tehlikesiyle karşı karşıya gelir, kendi gücünü olağanüstü bir güç diye düşünmeğe başlarsa, daha mı iyi olur, diye geçiriyor aklından Andronikos.

Bu düşünceye göre, nasıl bir dirençle, nasıl bir karşı koymayla karşılanacağını bildiği kararını ateşle korumağa hazır, ateşler yakılmasını, bu ateşlere resimlerin, kitapların, evlerin, insanların atılmasını buyurabilecek İmparator da, haklı olmaz mı? haklı sayılamaz mı? haklı görülemez mi?

Andronikos bu düşüncelerden ürkmüyor ama kendi sınırım, kendi gücünün sınırını aştıklarını duyuyor. Hiç değilse, şimdilik. Adada geçirdiği bu ilk günde... Bundan böyle bunları düşünüp tartmağa vakti olacak. Kendi sınırlarını, aklının sınırlarını açınsayacak önce, saptayacak, bunu yaparken bu sınırların ötesine geçmeğe çalışacak. Geçecek belki de; bu sınırlar kesin değil, biliyor. Bu sınırlan genişletmek, bu sınırlan kırmağa çalışmak, insan için ileriye götüren tek yol olsa gerek. Bilgiyi, bilgeliği artırmak, Tanrıyı tanımada ilerlemek, bu değil mi?

Bu yol bitmez herhalde. İnsan ölür, o yolun bir yerinde kalır. Ama bu yolda ilerleme gücünü veren şey, bir şeyler yapmak dediği şeyi yapma

gücünü veren şey, inançsa, Andronikos daha yolun başında yaya kalmıyor mu? İnanç değil de başka bir şey **Olabilir** mi bu gücü veren?

Andronikos aç.

Sırtını kayaya vererek dinlendiği yerden doğruluyor. Vaktini böyle birtakım düşüncelere dalarak geçirecek durumda değil. Bir daha söylüyor bunu kendi kendine. Bu adada yaşamak, manastırda yaşamağa benzemeyecektir. Manastırda yapması gerekirdi bu işi; burada yapmağa kalkmak saçma. Manastırda bunu yapmıyordum, yapamıyordum, yapamazdım ki, diye düşünüyor Andronikos. Manastırda bunu yapması için bir hücreye çekilip çile doldurması gerekirdi. Birtakım işler, kimi zaman, yapılmamaları gereken yerlerde daha iyi yapılabilir. Çile doldurmak, o kalabalığın içinde, bir çeşit tembellik, bir çeşit kaçış, bir çeşit hapislikti.

Burada hapse girmeden, kendini hapse sokmadan, bunu yapmak...

Ayaklarını suya sokuyor. Deniz hâlâ kımıltısız. Yalnız yosunlar, arada bir, hafif hafif dalgalanıyor. Sızlayan tabanları şimdi duyuruyor kendini. Pabucunu giyiyor ama bağlarını bağlamıyor. Koca koca çakılların üzerinden dikkatle yürüyerek sandala

dek gidiyor. Çuvalından kuru üzümünü, peynirini, ekmeğini çıkarıyor. İdare etmeli yiyeceğini, etmeli ama bugün epey acıktı. Biraz daha çok yiyebilir.

Sırtını gene kayalık yara veriyor. Önce bir parça ekmek koparıp atıyor ağzına, sonra bir çimdik peynir. Arkasından bir üzüm tanesi. Bir üzüm tanesi daha...

Yemeğini ağır ağır yeyip bitiriyor Andronikos. Bir ağırlık, bir yorgunluk duyuyor ayaklarında, tabanlarında. Bütün geceyi elleriyle, bütün günü ayaklarıyla çalışarak geçirdiğini düşünüyor. Dünü hesaba katmıyor. Uyku uyumayalı epey oldu diye geçiriyor aklından.

Bir daha adanın tepesine çıkmak... Boş bir çaba.

Kendisini orada bekleyen yok. Oraya çıkmaktan bir bekleyeceği, bir umacağı da yok. Tanrı aşkına acı çekmek, şu anda gülünç bir yalan gibi görünüyor gözüne. Yukarılardan, görmediği gerilerden, tepeden gelen deniz uğultusuna, çamların hışırtılı uğultusuna kulak veriyor. Hava apaçık. Gök lekesiz. Deniz ince ince kabarıyor. Yağmur daha bir iki gün yağmaz. Kayaların arasındaki kulübesini yapmağa bolca vakit var daha. Bu akşam tepeye bir daha çıkmak gereksiz.

Tepeye çıkmayacak, burada kalacak. Sandalın arkasında uyuyacak; çuvalını, külâhlı cüppesini yere, çakılların üzerine serecek. Bu yorgunlukla, çakılların acıtıcı yuvarlaklıklarını, bölüntülü rahatsızlığını duymaz.

Başını geriye atıyor, kayaya dayıyor. Uyumak istemiyor. Güneşin batmasına en az üç saat vardır daha. Gözünü yumarken gökten bir şey geçiyor. Açıyor yeniden gözünü.

O zaman, ilk leyleği görüyor. Çirkin, oranlan bozulmuş bir haç gibi. Uzun gaganın ucundan küçücük başa, uzun, eğri büğrü boyundan tulum gibi şişkin gövdeye, uzun, çöp gibi, sink gibi, biribirinden ayn, her an gövdeden ayrılıverecek, kopuverecek, yere düşüverecek gibi duran iki bacaktan çocukların duvarlara çizdikIeri resimlerdeki parmaklara benzeyen uzun, çöp parmakların ucuna doğru sürüp giden biçimsiz bir çizgi; bu çizgiyi gövde üzerinde kesen enli, kırık kırık, gevşek, yeli kesilmiş yelkenler gibi kanatlar...

Bu leylek, havada, dikine yükselirken, sağdaki kayalığın arkasından birkaç leylek daha göğe ağıyor. Andronikos anlıyor. Leyleklerin göçü bu. Her yıl çocukların heyecanla beklediği, büyüklerin gülerek, alay ederek seyrettiği, yaşlıların, bir leylek göçü daha görmüş olmanın sevinciyle acısı arasında, kışın nasıl geçeceğinin imi diye uzun uzun yorumladıkları göç... Leylek göçü.... Gene silkiniyor.

Andronikos, şu anda, ne çocuk, ne yetişkin, ne de yaşlı.

Heyecan duymuyor, gülmüyor, sevinçle acıdan uzak, yorumlamıyor... Yalnız hayranlık duyuyor.

Başta uçan leyleğin arkasından gelen öbek de şimdi daha yüksekte. Andronikos yerinden fırlıyor, soldaki kayalara tırmanıyor, çakıllığın öte yanma atlayıp basamak basamak duran kayaların tepesine çıkıyor. Yarın üstüne doğru, bütün hızı ile tırmanıyor, sabahleyin erişmek için bunca güçlük çektiği kayanın üzerinden biraz daha ileriye, biraz daha yükseğe çıkabilmek için uğraşıyor. Düz bir yer bulunca, leyleklerin nereden geldiğini anlamağa, kestirmeğe çalışıyor.

O zaman, uzaktan, tepenin doğuya bakan yamacının hemen altından bir leylek ordusunun yavaş yavaş çıktığını, havalandığını, yükselmeğe, yaklaşmağa başladığım görüyor.

Oturuyor. Leylekler yavaş yavaş yüz oluyor, bin oluyor. Kara bir yol, adanın arkasında alçalan güneşin kızarmağa başlayan ışığında, bir ağararak,

bir turuncuya vurarak, tepenin dibinden gökyüzünün orta yerine doğru köprü gibi uzamağa başlıyor. Leylek öbeklerinin kimi düzgün, düzenli, kimi düzensiz uçuyor kalkışta. Ama sonra, gökyüzüne doğru yükselirken, kendiliklerinden bir düzene giriyorlar. İlk gördüğü leylek şimdi çok yüksekte, çok uzakta, ufacık.

Yeryüzü ile gökyüzü arasındaki köprü uzadıkça uzuyor. Leylekler, bütün gökyüzünü dolduracakmış gibi uçuyor. Oysa, rengi arada bir değişen şerit, gitgide düzgünleşiyor. Leyleklerin takırtılarına, gürültüsüne, arada bir, martı sesleri karışıyor. Gitmedikleri, gitmeği tasarlamadıkları için, leyleklere kendilerinden ne kadar ayrı olduklarını söyler gibi çığrışan martıların sesi...

Denize girip, çamlarda gezip, üzümünü peynirini, ekmeğini yeyip şimdi Tanrının o güne rastlattığı bir panayır eğlencesini seyrettikten sonra yorulduğunu düşünerek, duyarak, evine dönecek, yatağa külçe gibi yığılıp hemen uykuya dalacak, keyfi yerinde bir devlet kulunun pazar gezintisi değildi bugün Andronikos'un yaptığı. Bunu unutmaması gerek.

Leyleklerin göçü, kendisine kendi göçünü unutturmamalı, şehrin hâlâ dumanlı, yangınlı olup olmadığına bakmağı unutturmamak....

Şehir buğu içinde ama şimdilik alev görünmüyor. Yalnız, batmağa başlayan güneş, birazdan, şehri kızılımsı, bakirimsi, altınımsı bir ışığa boğacak. O zaman, ateş olsa da, görünmez. Buğunun içinde kara dumanlar da görünmüyor. Yakılacak şeyler bitmiş olamaz. Yangınlar durdurulamaz. Yanacak şeylerin bitmesinden başka yolu yoktur yangınları durdurmanın. Yoksa, yakılması kararlaştırılan şeyler, parça parça, nöbet nöbet mi yakılacak? Geceyi, bayram günleri yapıldığı gibi, sokak ortasında yakılacak ufak ufak ateşlerle şenlendirmeğe mi kalkacaklar? Bu sabah yakılanlardan sonra, yarına dek birtakım kimselerin yola gelmesi için, bunlara düşünecek zaman mı bırakıldı?

Andronikos, şimdi anlıyor, bu soruların karşılığını daha pek uzun zaman öğrenemeyeceğini, şehre dönmedikçe, şehirden buraya haber getirecek biri gelmedikçe, bu soruların karşılıksız kalacağım...

Artık başka bir dünyada olduğunu, bu dünyanın yeni sorunları yanında, eski dünyasının sorunlarının biraz önemsizleşeceğini, eskisi kadar ezici olamayacağını anlıyor.

Sanıyor.

Yangınları gördü ama nelerin yandığını bilmiyor. Ateşi kimlerin, nasıl, ne için söndürdüğünü bilmiyor. Ateşlerin sönüp sönmediğini bilmiyor.

Sanıyor.

Gökyüzüne bakıyor gene. Leyleklerin yayı, köprüsü, şeridi, şimdi bir ucu gökyüzünde, bir ucu hâlâ yeryüzünde, takırtıdan, kanat çırpıntısından örülü bir devinim, yaşayışlarının gerektirdiği bir uyarlanma devinimi... Böyle önemli bir işte, yanlışlık, düzensizlik, başıboşluk olamaz. Epey yükselmiş olan leyleklerden biri öbekten ayrılıyor, gerisin geri uçmağa, yeryüzüne yaklaşmağa başlıyor. Andronikos ne olacağını merakla bekliyor. Anlıyor şimdi leyleğin sürüden niye ayrıldığını. Düzgün şeridi bozan, şeridin kıyılarından diş diş uzaklaşan leylekleri uyarıyor, onları yeniden düzene sokuyor bu leylek. Şeridin düzeni yeniden kurulup birkaç dakika boyunca bozulmadan devam edince, çoban köpekliği eden leylek bütün hızıyla, uçuşların en güzeli içinde, öbekteki yerine dönüyor.

Andronikos tepenin dibine bir daha baktığı zaman köprünün alt ucunun yerden kesildiğini görüyor. Kendini, hiç bitmeyeceğini sandığı bir gösteriye gelmiş de, gösterinin bitmesi üzerine şaşkına dönen, panayır yerinden ayrılmağa bir türlü gönlü razı olmayan çocuklar gibi duyuyor ansızın. Bunu duyduğu için de utanç burguluyor içini. Çocuk olmadığını, olamayacağını düşünmeği gereksemesi bile ayıp. Hem yalnız şehirde değil, burada, bu anda bile ayıp.

Andronikos, tepenin dibinden gözünü alamadan, almağı başarmadan, yerinden hızla doğruluyor. O sırada, tepenin altından birkaç leylek daha çıkıyor. Onlar biraz yükseldikten sonra iki tanesi daha beliriyor suyun yüzünde. Onlardan biraz sonra da tek bir leylek.

Yandan vuran turuncu ışıkta tembel tembel, yalpa vura vura uçan, sabaha karşı yatmış da gün doğduktan sonra uyandığından yüzüne su bile çarpamadan, arkadaşlarının arkasından koşup yetişebilmeğe uğraşan delikanlılar gibi bir leylek... Ansızın, gökyüzündeki şeridin ucundan yeni bir köpek kopuyor, yıldırım hızıyla gelip bu tembel kuşu dürtüklüyor. Sona kalan kuş, önce, köpeğin gagalamalarından kaçıp kendini sakınmağa çalışıyor, sonra öbür akşamcıların, kendisinden birkaç dakika önce havalanmağı nasılsa becerebilmiş arkadaşlarının ardında sıraya giriyor. Tembeller öbeği düzgünleşip öndekilere yetişmek için hızla uçmağa başladığı zaman bile, köpek yerine dönmüyor.

Önce, tepenin dibine doğru gidiyor, arkada kalanlar olup olmadığını anlamağa çalışır gibi döneniyor havada. Sonra, yavaş yavaş, öbürlerine doğru uçmağa başlıyor. Kayaları, kovukları, denizin yüzünü araştırır, gözden geçirir gibi bir hali var. Kimsenin geride kalmamış olduğuna kanmış olacak ki, son bir gaga takırtısı içinde gökyüzüne doğru atılıyor. Ok gibi. Usta bir atıcının fırlattığı ok gibi. Sessizlik kaplıyor şimdi her yeri. Martılar susmuş, leylekler çok yüksekte...

Andronikos, ayrılığın, güzün gönül üzgünlüğü içinde iniyor yeniden çatallığa. Leyleklerin gidişi, leylek köpeklerin davranışı, tembel, kim bilir, belki de isteksiz, baskıdan hoşlanmayan leyleklerin son atılışı, yarın düşüneceği şeyler olmalı. Aklını şimdi temizlemeğe, arındırmağa, imgelerin anlığından başka bir bezeğe, süse aldırış etmemeğe çalışıyor.

Mağaraya giden su kolunun iki yanındaki kayaların gölgesi uzuyor, büyüyor şimdi çakıllığın üzerinde... Işık donar gibi, azalır gibi. Yelkenleri pembeleşen bir tekne geçiyor karşıdan. Şehre doğru süzülüyor. Karanlık basarken şehrin karşısında demir atabilecek belki.

Kendisini bir gün önce Halkedon'a geçiren yelkenliyi tanıyor birden Andronikos. Şehirde neler olup bittiğini bu teknedekiler de bilmiyor daha, diye düşünüyor. Neler olacağını bütün şehir halkı, gerçi, iki günden beri biliyordu. Ama inanç değişikliğinin yarlığla daha bildirilmemiş olması vardı ya... Herkes, her şeyden habersiz görünüyordu. Andronikos, ancak Halkedon'a geçeceği halde, Halkedon'a birinin, keşiş de olsa, geçmesinde en ufak bir aykırılık, bir gariplik olmadığı, olamayacağı halde, gemi kaptanına birtakım masallar uydurup anlatmak gerekseyişini duyduğu için, bu masalları tutup anlattığı için, utanmış, yerin dibine geçmişti. Bir yalan batağına saplandıkça saplanıyorum, diye yerinmişti. Şimdi yelkenli, şehrin gerçekliğine dönüyor.

Andronikos yakasını, herhalde, kurtarmış durumda... Ama kaptanın gözünde yiğit bir kaçak, ya da, kahraman olmak olanağını yalanlarıyla yitirdiğine üzülüyor.

Toparlanıyor ardından. Kaçak olduğunu düşünmeleri yeter. Gerçekliğe uygun olan tek şey, o. Yoksa yiğitlik, kahramanlık, kendisinden uzak şeyler. Andronikos, kendini büyütmek istediğini seziyor. İnsan yorulunca küçüklüğünü daha iyi, daha çok duyduğu için mi kendini büyütmeğe, büyüklük düşünceleriyle kendini bile aldatmağa kalkıyor?

Gözünü açıyor. Ortalık iyice kararmış. Epey kestirmiş olacak. Bugünü artık kapamalı, bitirmeli. Yanına dinlenmiş olarak çıkmalı. İş çok. Neleri nasıl yapacağım bile düşünmedi daha. Bu da yarının işi olsun.

Kıyıya iniyor. Elini yüzünü yıkıyor deniz suyu ile. Sonra çakıllığın ortasında diz çöküyor. Akşam duasını okuyor. Yarı bilinçli, yan uykuda gibi. Dua bittiği, başını kaldırdığı zaman, ötelerde, epey uzakta, birtakım ışıkların suyun yüzünde kaydığını görüyor. Balıkçılar balığa çıkmıştır. Karşı kıyının balıkçıları olsa gerek bunlar, diye geçiriyor aklından.

Bu kıyıya yanaşırlarsa, beni de görürler. Anlaşırsak aralarına katılamaz mıyım sanki? Balıkçı olamaz mıyım?

Düşüncesinin ataklığı ürkütüyor Andronikos'u.

Ama ürkütücü diye, bir düşünceyi aklından silivermek de çok ödlekçe bir şey. Bunu şimdi düşünmek boş.

Önce balıkçıların kendisini aralarına almağı düşünmeleri, kabul etmeleri gerekmez mi?

Balıkçılar adaya gelseler de, gelmeseler de, önce barınağını yapıp bitirmeli. Yarın ilk işi o olmalı. Taş bulmak, biraz güç olacağa benzer. Andronikos, adanın güney-batı yamacında denizden biraz yüksekte, ikiyüzelli yıl önce, imparatoriçenin sürüyle saraylıyı soyluyu ardına takıp eğlenmeğe geldiği sarayın yıkıntılarının karşısında buluyor kendini ansızın. Sarayın ardında yüzlerce ağaç, eriklerle, kirazlarla, armutlarla, elmalarla yüklü, ağır; olgun renklerin sıcaklığı içinde, yeniden yabanıllaşmış da olsa, bunca yemişi taşımanın gururunu duyar gibi, ağır ağır salınıyor ağaçlar, yele uyarak. Andronikos, bunların bir bölüğünü yer, karnıını doyurur, bir bölüğünü de kurutur, kışa saklar. Andronikos'u tek bir şey şaşırtıyor, eriklerle elmaların, kirazlarla armutların bir arada bulunuşu...

Bunlardan yararlanmağı kabul ettikten sonra saray yıkıntılarının tuğlasını taşını, tepenin orada, suya yakın yerde bulduğu kayaların yanına taşıyarak niye kullanmasın?

Seviniyor buna. Sarayın öreninde barınmak yakışık almaz. Kendi gözünde küçültür Andronikos'u. Ama tuğlasını taşını kullanmak, küçültücü olmaz. Yiğit olmadığını, olmak istemediğini bir de içinden kabul edebilse, gönlü ile, duygulan ile...

Karşısında bir sandalın omurgası duruyor. Çılgın gibi doğruluyor Andronikos. Balıkçılar gelmiş olacak.

Ama kendisi yerde, başının altında elleri, ellerinin altında çakıllar var...

Karşısındaki omurga, kendi sandalının omurgası. Düşü ne zaman başladı, ne zaman kesildi, kestirmeğe çalışıyor. Andronikos uyanmağa çalışıyor. Saray, yabanıllığa dönmüş eriklerle elmalar, kirazlarla armutlar, düşündeydi. Yiğit olmamayı gönlüne kabul ettirmeğe çalışması, düşle uyanıklık arasında...

Yarın, o saray örenini arayacak. Tanrının gördürdüğü bir düş olabilir bu. Tanımın, kendisine hâlâ birtakım düşler gördüreceğine inanmak mı istiyor? Niye gördürmesin? Tanrı pinti değil ki... Arayacak; bulursa, tuğlasından taşından yararlanmağa bakacak. Bulamazsa, o zaman kendi eliyle taş kırıp tepeye taşıyacak. Bunları yapmak için gücünü yeniden toplamalı, uyumalı. Orta yerde uyuyakalmamalı.

Sevginin, kurmanın, yapmanın, sözü değil, kendi gerek; yaşanması gerek bunların....

Andronikos bir daha dalıp yere yıkılmadan önce doğrulmağa, kalkmağa bakıyor. Sandalın arkasına çekiliyor. Çuvalını kayaya dayıyor. Başını da çuvalına dayayacak. Sandalın arkası sıcacık. Kayalar, çakıllar, sıcacık. Cüppesine sarınıyor, dizlerini iyice karnına doğru çekip ayaklarını cüppenin altına sokuyor. Taşlar sert ama alışmalı. Gözünü yumuyor. Yaptığını, bilerek, duyarak...

Ama hâlâ uykuya dalmış değil. Tuhaf bir uyanıklık içinde yüzer, dalar gibi. Su gibi bir uyanıklık bu. Ayaklarım yavaş yavaş uzatıyor, bacaklarını geriyor. Yalnızım yalnızım yalnızım diyor içinden. Ya da içinde başka biri böyle söylüyormuş gibi oluyor. Yüzükoyun dönüyor. Dönmesi yetmiyor. Daha başka bir şey yapması gerek gibi. Kamını iyice yapıştırıyor çakıllara. Daha daha. Çakıllarla gövdesi bir olacakmış gibi. Tanrım! Sana inanıyor muyum? diye soran sesi geliyor kulaklarına. Sana inanıyor muyum ki?

Parmaklan kasılıp kıvnlıyor. Avuçlarında tuttuğu çakılları canı yanasıya sıkıyor. Kalça kemiklerinin sızladığını duyuyor çakılların üzerinde, İoakim'i düşünüyor.

1963

TEPE

Yıllardan beri her akşam yaptığı, hiç yapmazmış gibi, hiç yapmamış gibi, içi titreyerek, heyecanını ellerinin ürperişinde, avuçlarının soğuk soğuk terleyişinde duyarak yaptığı, her akşam, yağmur da yağsa, hava soğuk da olsa, yaptığı bir şey var: Değneğine abanarak, ağır, yorgun adımlarla, Aventinus'un eteğine tırmanmak.

Ama ayaklarından çok değneğine dayandığı, güvendiği, ayaklarınınkinden, bacaklarınınkinden çok değneğinin sağlamlığına güvenerek bu serüvene giriştiği günler de geride kalmışa benziyor. Şimdi değneği ne kadar bükülmez olsa, kollarına duyduğu, değneği kavrayan ellerine duyduğu güveni yitirmeğe başlıyor. Sona eren kasımla birlikte güneşli akşamların da sona ermek üzere olduğunu düşünüyor. Birkaç haftadır, öğle sonrasının uyku saatlerinde ırmak boyuna gidip o tek kavağın dibinde oturduğu zaman önünden hızla akıp giden suların yeşilden çok sarıya çaldığını, burgaçlarda kuru yaprakların, kırık dalların, çürümüş sepetlerin, küfelerin dönüp dönüp durduğunu görüyor, ırmağın ortasında sık sık, sapsan bir çamur akıntısını, bir toprak eriyiğini, seçiyor; geçenlerde bir köpek leşi sürüklüyordu sular...

Bütün bunlar, gerilerde, yukarılarda, yağmurların hızlandığını, kışın başladığını haber veriyor. Uzak kuzey şehirlerinden gelen kimse yok gibi artık. Oralan kar basmış bile olsa gerek. Burada yağmur ara ara yağar, hava ağır ağır soğur. Ama aralık ayı ne kadar güneşli geçse, ısıtacak, kemiğini, iliğini ısıtacak güneşi artık marta dek göremez. Yağmur ne kadar seyrek yağsa, toprak

marttan önce kurumaz, taşlar marttan önce ısınmaz.

Martı, ısıtıcı güneşi yeniden yaşamak, tatmak, suların çamur şansından yavaş yavaş yeşile dönüşmesini seyretmek, günün birinde karpuzları, incirleri, üzümü yeniden görmek, uzaklarda, uzak zamanlarda, uzak yerlerde anlatılmış, hayal meyal anımsanan, olmayacak, inanılmayacak masallar gibi geliyor şimdi ona. Oysa yeniden incir, üzüm yemek, onu yeni bir kışa, büsbütün inanılmaz, yaşanması daha da az olası bir serüvene doğru sürüklemeyecek mi? O yaklaşmanın uzaklaştırıcılığını daha da acı, daha da keskin, duymayacak mı yüreğinde?

Sırtını bir daha, bu akşam da, çevirecek ırmağa, suların uğultulu akışını arkasına alacak, doğmadığı, büyümediği bu şehirdeki, ama öleceği, toprağına gömüleceği muhakkak olan bu şehirdeki kalesinin, sarayının, tapınağının, tek, biricik evinin, ocağının, sağından yürüyecek, yolun çatallandığı yerde sağdaki patikaya dalacak. Bir daha dalacak. Yürümeyecek, ayaklarım değneğinin arkasında sürükleyecek, her akşamki gibi, bir yakan bilinçliliği içinde, çukur alana inmiyorum, tepeye doğru çıkıyorum diye geçirecek içinden, ağır ağır ilerleyecek, güneşle yarışır gibi, bu yarışı her gün biraz daha erken başlatmak zorunluğunun farkına vararak, adımlarını boş yere sıklaştırmağa, hızlandırmağa uğraşarak, bunun boşluğunu bile bile, gönlünde duya duya, Aventinus'un eteğine tırmanacak.

Ağaçlığın başladığı yere dek.

Yaşının yetmişliğini her adımda duyuyor. Gerilerde, çok gerilerde, gene de dün gibi bir gerilerde, çocukken, daha bıyığı handiyse yeni terlemiş bir çocukken girdiği manastırdaki yetmişlik keşişi bugünlerde sık sık anıyor. Onun yaşlılığında, ağırbaşlı bir dinçlik vardı galiba. Yürüyüşü daha hızlı, daha çevik, sırtı daha dik, gözleri daha keskindi. Aklında öyle kalmış... Yaşlanmış tek yeri kulaklarıydı sanki. Yirmi yıla yakın bir zamandan beri sağır olduğunu söylemişlerdi kendisine, manastıra ilk girdiği günlerde. O zamanlar, yirmi yılı düşünmek ona surların dışındaki dünyayı düşünmek gibi geliyordu. Onsekiz yaşını daha doldurmamıştı. Yetmişlik keşiş, kendisiyle sesli dünya arasında kesilip kurumuş ilintiyi unutmuş gibi, göbek bağını kesip atmış gibi, dinlemiyor, söylenenleri anlamak, kestirmek için ağızlara, dudaklara bakmıyor, pek az, ancak çok gerekli saydığı şeyleri söylüyor, gününü okuyarak, dua ederek, avluda ayaklarının ucuna baka baka yürüyüp düşünceye dalarak geçiriyordu. Bir gün, avluda böyle gezerken

O günlerde Andronikos'a yanaşmağa başlamış mıydı? Herhalde ilk günlerde, belki de ilk gün, onunla konuşmuştu, ona bir şeyler sormuştu. Ama daha ileri gitmek istememişti. Ne var ki Andronikos da ona pek yüz vermiyordu galiba. Yoksa, kendisi, herhangi birine yaklaşmaktan, yanaşmaktan duyduğu sıkıntıya karşın, Andronikos'u daha yakın mı bulmuştu kendine, onu öbürlerine göre daha düşünceli, daha

Hiçbiri değil. İnsan daha sonraki olayları, daha sonraki olaylardan sonra kafasında kurup durduğu, yarattığı, artık hiçbir köşesinden gerçekliğe

bağlanmayan o masallar içerisinde düşünmeğe başlayınca, daha sonraki olayları bu masallarla yorumlamağa başlayınca

Oysa, bu yapıntıların farkına vardıran yaşlılıkla, gerçekliğin insan yaşayışında ne kadar az yer tuttuğunu, ona yaşayışımızda ne kadar az yer vermeği kabul ettiğimizi

Andronikos, belki de ilk yaklaştığı adamdı. Neden sonra. Belki de ilk konuşmak istediği, ilk konuştuğu, ilk sevmeğe başladığı, ilk güvendiği, bel bağladığı, ilk

Kendisini ilk kıran, ilk umut kırııklığına uğratan, daha sonra da kendisine ömrünün en büyük dersini veren adamdı. Oysa o keşiş

Oysa o keşiş hangi basmakalıplığın ötesinde Oysa o keşiş hep berisinde, hep berisinde kalmış olduğu kalıpların

Bir gün, avluda ürkek ürkek gezerken başını kaldırmış, ileriye doğru bakmıştı. Yaşlı keşiş kendisine doğru geliyordu. Onu görmüyor gibiydi. İoakim, yolundan çekilmiş, sırtını bir sütuna vermişti. Keşiş gelmiş, tam karşısında durmuştu. İoakim, sütunun serinliğini şimdi bile duyabiliyor gibi kürek kemiklerinin arasında... Karşısında taş kesilmiş gibi duran, kendisine yarı korku yan hayranlıkla bakan çocuğu, keşiş, neden sonra görebilmişti sanki. Ona dönmüş, yanına gelmiş, kupkuru elini uzatıp çenesini sıkmış, elinin sırtıyla yanağını sıvazlamış, okşamıştı. Önce sakalı titremişti galiba. İoakim bunun bir söz söyleme hazırlığı olduğunu hemen anlayamamıştı. Daha sonra "iyi çocuk, güzel çocuk," demişti, ince, nereden geldiği pek anlaşılamayan, ıslıklı bir ses. Sonra sakalın titremesi durmuş, ağız biraz daha açılmış, çok daha kalın, çatlak ama kesin bir ses çıkarmıştı: "Keşke şimdiden benim gibi sağır olabilsen..." Yetmişlik keşiş bir daha konuşmamıştı kendisiyle. Onu unutmuş bile görünmüyordu. Onu görmüyor gibiydi çoğu zaman. Gene de, her karşılaşmalarında, İoakim başını göğsüne doğru ağır ağır indirerek onu esenlemek gerekseyişini duymuştu o günden sonra.

O yılın kışı çıkmak üzereyken yetmişlik keşiş yedi günlük bir çileye çekilmiş, sekizinci günün sabahı da öldüğü haberi yayılmıştı ağızdan ağıza. Ölüsü daha da uzun, daha da genç görünmüştü İoakim'e.

Şimdi bunları hatırlaması neden sanki?

Hep o tilki vardı bu anılara karışan; o tilkicik, boynundan incecik bir zincirle sütunlardan birinin ayağına bağlı, uzun zincirinin sağladığı yarım

rahatlıkla oradan oraya sıçrayan, kendisini sevenlerle oynamağa bayılan, ellerini ısırıp ısırıp kaçma oyununu bütün öbür oyunlara yeğleyen tilkicik...

Ama nasıl bir bağ vardı, yaşlı keşişle tilkicik arasında? Şu anda nasıl bir bağ?

Değneğine sımsıkı sarılan ellerinde bir kızma, avuçlarında bir yıvışıklık duyuyor. Ürperiyor aba entarisinin sıcaklığı içinde.

Mide bulantısı gibi, korku bulantısı gibi geliyor, bir korkunun gönül bulantısı gibi geliyor ağzına doğru, midesinden ağzına doğru, o eski, sanki bütün ömrünce kendisini kovalamış olan o eski eksiklik, o suçluluk tadı. Sanki doğduğu günden bu yana durmadan duymuş da alışmış olduğu, insanın bozuk bir mideye, topal bir ayağa, görmeyen bir göze alıştığı, gene de arada bir acısını, eksikliğinin, hastalığının, sakatlığının acısını duyduğu gibi, alıştığı halde arasıra canını yakan bu tadı, bu mide bulantısı gibi tadı

Duruyor. Artık bunun üzerinde düşünmek bile boş. Yapabileceği tek bir şey var: Bu acı, yakıcı, öd gibi eksiklik, sakatlık, suçluluk tadının, midesinden ağzına yükselişini duymak, beklemek,

susmak, katlanmak.

Bunu duyuyor işte, o kadar.

Tilkicikten ötürü. Duyduğu, bu işte. Manastırın avlusunda uzun, incecik bir zincirle, sütunlardan birinin ayağına boynundan bağlı tilkicikten ötürü.

Yalnız ondan ötürü de değil. Bunu bilmek yeter mi?

Bu soruyu bu akşam soruşu, sorması gerekmesi, bu akşam gezintilerinin, bu töreleşmiş düzenin eksik bir parçasını bütünlüyor gibi değil mi sanki?

Ama nasıl bir bağ vardı arada?

Ürperdiği su götürmez. Ama havanın soğukluğundan değil ürperişleri, ürpertisi. Toprağın soğuğu bu, diyor kendi kendine. Toprağın, içinde her geçen günle artan toprağın, ölümün payının estirdiği soğuk. Artık bu anda da, bu anlarda da, bu anlarda bile, beni yoklamağa başlıyor. Ben de yedi günlük bir çileye mi çekilsem, diyor.

Oysa, hakkı olmadığını düşünüyor. Böyle bir ölüme, daha hak kazanmadığını biliyor.

Hem bu akşamın bu güzelliğinde, bu olağanüstü ölçülülüğü, tartılılığı içinde, bunların gevişini getirmek, bu yaşına karşın, hâlâ böyle inat etmek...

Utanması gerek, başka bir şey değil.

Bu akşam hava güzel. Yumuşak. Etlerinin, kemiklerinin içinden bu soğuk toprak, bu soğuk su sızmasa derisine doğru, bu içten gelen ürperme olmasa, havanın sıcak olduğunu bile söyleyebilecek. Ama bu değil, böyle değil gerçekte, bu değil bu akşamki havanın güzelliği. Havanın özelliği. Başka bir söz, başka sözler bulmalı bunu anlatmak için.

Havanın yumuşaklığından doğan, gelişen bir şey var. Yürümeğe başladığında hava güneşliydi ama yavaş yavaş bir serinlik yayılıyordu ortalığa. Şimdi, yürüdüğü, etlerini, eklemlerini hafif bir yorgunluk esrikliği bastığı, basmağa başladığı için, bütün çabasını bacaklarıyla kollarına yüklediği için, dışarılardan içine doğru bir sıcaklık akmağa başlaması, şaşılacak bir şey değil. İçinden dışına doğru çıtırtılı birtakım kıvılcımlar gibi sıçrayan ürperti de uzun zamandır bildiği bir duygu. Ama güneş Aventinus'un ardına çekildikçe, yürüdüğü yolda gölge koyulaştıkça, ilerideki ağaçlığın biraz seyrelmiş ama hâlâ yemyeşil duran dallan arasında, yapraklan arasında, hışıltı artıp sertleştikçe, dağılan ışığın yumuşaklığı katmerleşiyor, kabarıyor. Koyulan bir şerbet düşünüyor İoakim, gül yapraklarının, rengini yitirdiği halde, incelip saydamlaştığı halde, o şerbetin içerisinde güllükten, yapraklıktan, salt tatlılıktan öte bir nesne oluvermelerini düşünüyor. Koyulan, olgunlaşan -aradığı söz, bu- bir

Olgunlaşan. Yemişler düşünüyor şimdi, olgunlaşan, derileri incelen, çatlayan, içlerindeki yumuşaklığı, tatlılığı, artık kapalı, örtülü tutamazmış gibi çatlayan yemişler... Bu deri çatlaklarının kıyıları, kenarları, çabuk kararır. Birkaç gün, birkaç saat ötesi, ölümün bu başlangıcını çürük diye, küf diye, kararma diye ilerletir. Gül yapraklarını koruyan şey, onları güllüğün, yapraklığın, tatlılığın ötesine götüren şey, o koyu şerbetin içinde yan yanya erimeleri değil mi?

Havanın içinde bir renk var. Havanın içinde dağılgın bir renk, Roma'nın tükenmez, bastırılmaz, değiştirilmez rengi. Bir bakıma kendi yurdunun, kendi şehrinin, kendisini kusmuş olan Bizans'ın rengini andıran bir renk. Ama ondan gene de başka.

Solunda, bir zamanlar atların koşturulduğu, oyunların oynandığı, yüzyıllarca, bağrışmaların, çığlıkların, acı sesleriyle sevinç seslerinin, yuhaların, alkışların çınlatıp durduğu koca alan, bomboş, bakımsız, bir çukurluktan farksız, uzanıyor. Bir uyku içinde gibi, bataklıktı, çamurlu, sazlı, sivrisinekli bir uyku içinde gibi. Bizans'ın atmeydanı da bir gün böyle

mi olacak? Yüzlerce, binlerce insan orayı doldurup taşırıyor mu hâlâ? Kanlı oyunlarını oynamağa, oynayanları seyretmeğe koşuyorlar mı hâlâ Bizanslılar? Bu kocaman bataklık, bu at adımlarına uydurulmuş koca alan da bir zamanlar Bizans'taki alan kadar canlıydı herhalde. Bugün burası ölü. Eski Roma, ardında unutulmaz, unutulmayan, kendini unutturmayan bir - daha doğrusu, orada burada dikilen mermerlerin sararmış, bozarmış, yeşermiş, kararmış aklıkları da sayılırsa, iki- renk bırakarak göçmüş.

Tuğla rengi

Bizans da günün birinde göçecek mi?

Bu uçsuz bucaksız toprakların ortasında eski Roma'nın mirasına konmuş gibi egemen yaşayan Yeni Roma'yı kimler yıkar bir gün? Kimler yıkabilir, kimler nereden gelerek o Roma'yı, bu Roma gibi, yağma edebilir? Bunu düşünmek bile saçmalamak olmaz mı?

Olmaz da... Niye olsun? Bu Roma yıkılıp yakılmadı mı?

O büyük alanda toplananlar, oyunları seyrederken hâlâ kavga çıkarıp biribirlerini vurmağa kalkıyorlar mı? Yoksa oyunlar artık yasak mı edildi?

Bizans tuğlaları iki renk oluyor, duruşları kabaca. Ama Bizans'taki duvar renginden sonra başlayan büyük renk, denizin mavisi, yeşili, leylâk rengi, kurşun rengi, burada yok. Oyunlardan sonra, atmeydanından çıkıp sokaklara dökülenler, başlarını biraz sağa biraz sola çevirdiler mi, o rengi, bütün şehri saran o rengi görürler. Görürlerdi. Oysa bu alandan çıkanlar, iki tepe arasından batıya doğru baktılar mı, ırmağın sularını ya görürler ya görmezlerdi herhalde

Roma'nın eksiği bu: Denizin sancı rengi. Göğün mavisiyle yetinme zorunluğu.

Yaşamayı eskitmekten

Eskitmek için kullanmak gerektir bir şeyi, herhangi bir şeyi Yaşamayı tüketmekten Bu da öyle, tüketmek için başlamak gerekir Yaşama sanki hiç gelmeyecek, erişmeyecek bir bayram gibi, bir

Belki, belki bu yoldan giderek Bir bayram nasıl beklenirse Belki bu yoldan giderek bir şeye varacak Bir bayrama nasıl hazırlık yapılırsa, nasıl, yaşamanın bütün kaygılan, işleri, oruçları bayrama yönelirse, o kaygılar, o işler, o oruçlar nasıl o bayramda gerekliklerinin doğrulanışım bulursa Ama bayram gelirse Burada duruyor. Bayram, gelirse...

Ama bütün bir ömür bir bayram hazırlığıyla geçer de o bayram gelmezse...

Bayramın geldiğini kaç kez düşündü hayatı boyunca, kaç kez

"işte geldi artık" dedi, kaç kez artık gelen bu bayramla Bugün, bu bayramı gelmiş sayacak mı ki?

Oysa bir imgenin

Ama imge dediği anda, aklına imgeyi getirdiği anda, bir sözle biçimleştiriyor bu kavramı. Bu söz, bütün ömrüne, yaşamasını başarmış olsa da olmasa da, bütün ömrüne yön vermiş, bütün ömrünü yönetmiş bir söz değil mi?

Ne yapmışsa o söz yüzünden yapmış değil mi? Hiç değilse, öyle görünmüyor mu? O sözü de bir yana bırakabilmeli. Artık o sözün burada yalnız bir anlamı var, o anlamın ötesinde bir değer taşımıyor. Yaşamasını yönettiği zaman taşıdığı değere yer yok buralarda. Hele bu anda. Her sözün her yerde, her çağda, bir başka gerçekliği, bir başka geçerliği

Oysa bir imgenin, bir resmin, yan yana gelen iki rengin, bir rengin çeşitli ayırtılarının üzerinde durmak, düşünceyi sayıklatıyor. Asıl bundan kaçınması gerekmiyor mu?

İnce bir vızıltı var havada, çok uzakta. Ölen çocuğunun başında ağıtları art arda dizen, uzun bir ağıt zincirinin boğumlarını halkalayan, halkalarını boğumlayan bir kadının sesi gibi. Yel estikçe yükselen, sonra belirsizleşen bir ince vızıltı. Sazlardan, sazlığın dibindeki sivrisineklerden geliyor olsa gerek. Bu geniş bataklığın, bu at adımına göre tutulmuş ölçülerin doğurduğu, iki tepe arasında kalmaklığın emzirdiği bataklığın karşı kıyısında, örenin dibindeki kulübelerde yaşayanların san benizli, şiş karınlı çocuklarını düşünüyor. Ama bu ağıt, çocukların analarından değil, sivrisineklerden geliyor.

Değneğine tutuna tutuna doğruluyor bir daha. Kaç kez yapıyor bu devimi şimdilerde? Sayısını şaşmıyor artık. Daha birkaç yıl önce, ağaçlığa vardığı zamanki doğruluşu ile birlikte, üç kez doğrulmak zorunda kalıyordu ancak, yol boyunca. Şimdi ise Bir zamanlar ağaçlığa varmadan soluna bakmamağa çalışırdı. Ne göreceğini, göreceği zaman duyacağı sevinci, mutluluğu iyi bilen bir insanın haliyle oraya bakmamağa çalışırdı; başı, gözü o yana kayacak olsa sanki elini kaldırıp çenesini tutar, öbür yana çevirirdi kendi

başını; bu devimi eliyle, kendi eliyle yapar gibi. O zamanlar, bu bakmamanın, bu bakmaktan kendi kendini

alakoymanın artırdığı sevinci bir top gibi, bir güvercin gibi, bir gülle gibi, ellerinden, göğsünün kafesinden, gözlerinin mancınığından atardı karşıya doğru, karşıda yüzyıllardan beri esneyen ağızlara doğru.

Oysa şimdi, değneğine tutuna tutuna her doğruluşunda, her içten gelen ürperişte, dışarıdan ensesine yapışan buzlu yelin her pençe atışında biraz daha ufalarak, boynunu biraz daha kısarak, bakıyor karşıya, her bakışıyla sevincini artırdığını bilerek. Her bakışın daha öncekilere katıldığını, daha sonrakilere bir açılış olduğunu duyarak, her bakışı bir kez daha artırma pintiliğinden haz alarak. Artırılan şeyin eksilmesi korkusu ile her kezinde daha da büyük bir yılgıya kapılarak.

Orada, ağaçlığın orada, top olacak, güvercin olacak, gülle olacak gene.

Tilkicik olacak.

Olgun havanın, olgun ışığın, yemiş tadındaki, olmuş, çatlamağa bile başlamış yemiş tadındaki akşamın durgun, saydamlaşan, incelen havasının, ışığının içinde, tilkicik gibi olacak.

Yumulu gözlerini kırıştırıyor, kısıyor, sıkıyor.

Aradaki bağın ne olduğunu, utanarak bile olsa nasıl sorduğunu, kendi kendine de olsa nasıl sormağa cesaret ettiğini anlayamıyor.

O sabah hücresinin penceresinden o kapkara saçlı, kapkara entarili, kapkara bıyıklı, kapkaranlık suratlı, sakalsız hırpaninin önünden boynuna takılı ipin uzunluğunca kaçmağa, uzaklaşmağa uğraşan, çocukların seslerinden zaten çılgına dönmüş, kahkahalarının, attıkları taşların artık farkına bile varmayan, varmaz gözüken, budundan akan kandan habersiz, uzun burnunu bir duvara yapıştırmak için uzatıp duran o tilki yavrusunu gördüğü zaman içinde duyduğu acıma mıydı, öfke miydi, her ikisi miydi, bilmiyordu ama kapının önünde, gençliğinin bütün isyan gücüne sırtındaki urubasının gücünü ekleyerek çıkışmasıyla adamı alıklaştırdığı, tilki yavrusunu kucağına alıp kapıyı adamın karanlık suratına çarptığı anı, bugün, şu anda, şu yerde, denizlerce, dağlarca, ülkelerce, şehirlerce ötede ansıyıp utancının köklerini eşeceğini, daha dün, aklına getirebilir miydi hiç?

Bir adım daha. Bu gece yatağına yattıktan sonra bunları düşünecek değil mi zaten? Yatağına yattıktan sonra o günkü yaşayışının hesabını çıkarmaktan, eylemleriyle düşüncelerini, duygularıyla görevlerini

karşılaştırmaktan, bunlardan ertesi gün için, daha sonraki yaşayışı için birtakım ana yönler, birtakım kurallar çıkarıp birtakım sonuçlara varıp daha iyi, daha uslu, Tanrıya, Tanrının buyruklarına daha uygun bir hayat yaşamağa çalışmaktan, bu dileğini gerçekleştirebileceğine inanmaktan vazgeçeli nice oldu. Artık yatağına yattığında anılardan, eski, eski, nereden çıktığı bile artık anlaşılmaz olmuş anılardan başka bir şey uğramıyor aklına, gözkapaklarının ardına.

Acı çeken insan da görmemişti o güne değin, hayvan da. Acı çeke çeke ölen, acı içinde, acıdan ölen bir insanı, bir insanın yüzünü, görmemişti daha. Birkaç dakika içinde ölüverenleri biliyordu, onları görmüştü bir. Başlarına geleni anlamayan, şaşkınlıkları, ölümün ötesine dek inanmama, inanamama kalıplan içinde sürüp giden... Ölü yakınlarını da biliyordu; bunların, başlarına gelenle akıllarından geçirdikleri arasında bocalayıp duruşlarını da biliyordu. Ölülerin açık kalmış gözlerindeki, kapatılmadan önce, gözlerindeki dikliği biliyordu. Ama acıdan öleni o güne dek

Hangi gün?

Acıdan ölmekten korkmuştu o gün.

Ama hangi gün, hangi gün?

Ölen insanların başında döğünenlerin duydukları acının arkasında sinsi sinsi kıvrılan, kıvranan, kıvrandırılan düşüncelerini biliyordu. Nasıl geçinileceği, cenazenin nasıl kaldırılacağı, desteksiz, kansız, çocuksuz, anasız, kardeşsiz nasıl yaşanacağı gibi sorulardı bunlar; ölüm karşısında duyulan gizli sevinçler, alınacak öcün ağırlığını Tanrının yüklenmiş olmasından ötürü duyulan gizli mutluluklardı.

Ama o gün, İoakim, acıdan öleni ilk olarak gördüğünde

Hangi gün olduğu şimdi belli ya

Bu acı, sökülen tırnakların, oyulan gözlerin, kesilen burunlarla dillerin, sökülen dişlerin, oyulan kemiklerin, kesilen parmakların, burulan erkekliklerin acısı da olmamıştı üstelik. Acıların en korkuncu, en bayıltmayanı, en çıldırtanı

Acıların, bakanların, bekleyenlerin, dinleyenlerin kafasında en ufak başka bir düşünceye yer bırakmayanı

Acıdan ölmekten o gün korkmuş, kararını o gün vermişti.

O gün verebilmiş, aradan onbeş yıla yakın zaman geçmesini beklemesi gerekmiş, sonra buraya

Şimdi, yıllardan beri her akşam yaptığı, hiç yapmazmış gibi, hiç yapmamış gibi, içi titreyerek, heyecanını ellerinin ürperişinde, avuçlarının soğuk soğuk terleyişinde duyarak yaptığı, her akşam, yağmur da yağsa, hava soğuk da olsa, yaptığı şeyi yaparken, değneğine abanarak, günün yükü ile ağır, yılların suçluluğu ile yorgun adımlarla Aventinus'un eteğine tırmanırken, Roma'ya gelmek üzere yola çıkışından önce bir yıla yakın zaman boyunca her akşam yaptığı başka bir yürüyüşü anıyor gerçekte.

Güneşin doğduğu yer nasıl bilinmiyorsa, güneşin battığı yer nasıl bilinmiyorsa, buna karşılık bu güneşin dağların ardından çıkışı ile dağların ardına düşüşü arasındaki yolu az çok biliniyorsa, hele tepenizde durduğu zaman bu güneş nasıl bu dünyada bilinen birkaç, iyi bilinen birkaç şeyden biriyse, o yürüyüşün de başlangıç noktası ile bitim noktası sisli birtakım yeşilliklerin buğulu unutulmuşluğu içinde eriyor, ama ortasına yaklaştıkça, o yürüyüşün en parlak anı, öğle vakti, doruk noktası olan tepeye yaklaştıkça anılar aydınlanıyor, tepenin doruğunda hiç erimeyecek bir buz parçasının keskin aydınlığı içinde o yürüyüş, deniz kollarının birleştiği noktada, bütün öbür anılara meydan okuyan bir ölümsüzlüğe kavuşuyor.

Belirli bir şey düşünmüyordu oraya çıkarken denecek olsa yanlış olurdu. Oraya çıkarken bir şey düşündüğü bile yoktu belki. Ya da aynı şeyi, aynı iki üç şeyi düşüne düşüne düşündüğünün farkına bile varmayacak biçimde düşüncenin de, bilincin de ötesine geçmişti. Bunu burada, o yürüyüşü yeniden başlatmak, yaşatmak işine ilk giriştiği zamanlar anlamıştı. Daha sonra, bir şeyin aradan yıllar geçtikten sonra yeniden yaşanamayacağını birçok yaşıtları gibi o da anlamış, bu yeni yürüyüşü yeni bir yaşantı, yeni bir olay olarak kabul etmek gerektiğine karar vermişti. Hiçbir şey düşünmüyordu yola çıkarken. Tepede karşılaşacağı güzellikten başka. O çıkışın başka bir yolu andırdığını, başka bir yolun simgesi olduğunu aylarca sonra kavrayıvermişti bir akşam.

Başlangıcı, bitimi belirsiz olan başka bir yol. Her günkü yaşantılarla meydana getirilen, uzatılan bir yol. Ama bu yolun bir yerinde öyle bir tepeye, öyle bir doruğa varılırdı ki o doruktan her yer açıkça, hiçbir gölgeyle kararmamış, ışık içinde, parıltı içinde görünürdü. İnsanın karşısında üç koldan gelen bir deniz düğümü, neye benzetilebileceği pek önemli olmadan, bir birleşmeyi, bir yücelmeyi anlatıyordu. İçinde doğduğu,

büyüdüğü şehrin bütün güzelliğini bu düğümde görmeği başarabiliyordu artık.

Değişik akşamların değişik ışıklarında değişik renkler içerisinde bu gitgide boşalan bir kalıp

Bir zamanlar ağzına dek dolu, ama ne ile dolu olduğu bilinmeyen süslü bir kutunun günün birinde boşalmış olduğunun ansızın farkına varıldığında, içeriğinin bilinmediğini, hâlâ bilinmediğini, boşalışının farkedilmediğini anlamak gibi bir şeydi bu; artık kutunun alışılmış süsleri, bezekleri vardı yalnız, insanı yalnız bunlar ilgilendiriyordu; insanın gözü, elleri, gönlü bunlardan başka bir şey aramıyor, alışkanlığın sivrilttiği belirli noktalarla yetiniyordu

Bu gitgide boşalan bir kalıp, bir güzelliğin gölgesi halini alan yürüyüş, yaşayış gibi olan bu yürüyüş, bir çıkıştan sonraki bir doluluk, bir tamlık, bir tepeden çevreye, geçmişe, güçlüğe bakış anı ile, bir dinlenme, ölümden, birazdan başlayacak inişten, ölüme doğru inişten önceki dinlenme anı ile, gücünün son damlasına dek kavranmasıyla anlam kazanmış bir denge anı ile taçlanan, doruklanan yürüyüş, günün birinde, gündelik yaşayışının içinde bir acı anı, bir iç burkuntusu, gününün etine saplanan bir diken olmağa başlamıştı.

Ölmeyişinin, karar vermekte bu kadar geç kalmasının, verdikten sonra da herhangi bir şey yapacak yerde her akşam bu gezintiye çıkmasının duyurduğu acıydı bu. Bu acıya, bu dikene katlanıyordu.

Bu dikenin rahatlığının acısına katlanıyordu. Bütün acılarını, pişmanlıklarını, suçluluk duygularını bu dikende topluyor, başka bir şey düşünmemek için artık bir felsefe imgesi olan, boş, soyut bir dikenin acısına sığmıyordu. Sığındığı için katlanması, katlanabilmesi, acısını artırdıkça, katlanmayı bir parçacık olsun bağışlayabiliyor, kendini bağışlayabilmesi kendi gözünde kendini küçülttükçe duyduğu sevinci bilmezden gelmeğe çalışıyordu. İçinden çıkılamayacak bir döngüye saplanmıştı; kısır bile değil, bir dolap beygirinin kısırlığı bile düşündürmeyecek döngüsüydü bu... Dolap beygirinin suladığı bostanlar yerine çevresindeki çöle kum serptiğini düşünmeğe başlamıştı ki

Yola çıkmıştı sonunda.

Yaşamayı eskitmek diye düşündüğü şeyle uğraşmağa o zaman başlamıştı. Ama şöyle, yüzeyden, derinine inmeden, inmekten dikkatle kaçınarak

Ama bugün bunları düşünürken, bir zamanlar derinine inmek diye tasarımladığı çocukluklara kapılmadan düpedüz, açıkça kurmağa, düzenlemeğe çalışıyor kafasındakileri.

Durması gerekiyor. Düşüncelerini değil, bu sürüklenişi durdurmalı. Işığı, havayı, ısıyı, teri, yorgunluğu, ürpermeyi, tepeye çıkan yolu, değneğini, ağaçlan, ağaçlığın başladığı yeri

Ağaçlığın başladığı yeri, arkasından akan ırmağın rengini, bu akşamı, yatağını, tavanlarda canlanmağa, kıpırtısız parıltıları içinde başının üzerindeki kubbeyi, örtülü, çatılı gökyüzünü doldurmağa başlayan, büyüyen yurdunun anlamını yaratan resimleri

Yeniden aklına getirmesi gerekiyor.

Yaşayışında kaç bininci olduğunu şaşırdığı kaçışların bu en sonuncusunu, bu en yenisini artık durdurması gerekiyor.

Derin derin soluklanıyor. Gözü yumulu. Dünya kararmış görünecek yumulu olmasa gözleri. İçindeki bulantı, yorgunluğun arttığı, sıkıntının yoğunlaştığı zamanlar duyulan o baygınlık özlemi gibi bir şey oluyor şimdi. Gözlerini ağır ağır açıyor, soluna çeviriyor, aşağıya, o büyük alanın, oyun alanının atlan, kalabalığı unutmuş sazlığına bakıyor. Üzerinde küçük küçük sivrisinek bulutlarının salındığı sazlığa. Karşı yakaya daha bakmıyor.

Biraz doğrulmağa, sırtını dikleştirmeğe çalışıyor. Karşısında yol uzuyor bu akşam. Sağında solunda ağaçlar var artık. Ama ağaçlık diye bellediği yer epey uzakta daha. Aventinus'un gölgesi yavaş yavaş yola doğru ilerliyor. Birazdan artık hep gölgede yürüyecek, ağaçlığa, ağaçlığın başladığı yere vardığında altındaki

sazlık da gölgeye girmiş olacak. O zaman yalnız karşısı, yalnız o geçmişin büyük duvarları, o yüzyıllardan beri esneyen koca ağızlar ışık içinde yüzecek.

Andronikos'un yaptığı kahramanlık mıydı? Kahraman mıydı Andronikos?

Yıllardır, neredeyse bir ömürdür, bu soruyu evirip çevirip soruyor kendine, soruyor ama karşılığını vermeğe yanaşmıyor. Yanaşmıyor da değil. Kahramanlığın ne olduğunu düşünmekten, yani tanımını yapmaktan, yani yapması gerektiğini kabul etmekten, yani yaptıktan sonra da bu tanıma göre kahramanlığın değerini düşünmek zorunda kalmaktan çekiniyor.

Oysa, durması gerektiğini, bu kaçışı durdurması gerektiğini düşünmek, bu çekingenliğin farkına varmağa da bağlanan bir iş değil mi?

Öleceğim herhalde, diyor. Ölecek olmasam bunları sanki bu akşam çözmem, yıllardır yaptığım birtakım işlere, hareketlere sanki bu akşam kesin bir anlam vermem gerekiyormuş gibi niye davranayım?

Öleceğinden değil

Öyle davranıyor çünkü

Ölmek bu kadar kolay olaydı keşke. Oysa güç. Ölümün güçlüğünü biliyor. İnsan bütün suçlarının, günahlarının yükünü taşır da taşır. Üstelik, bu suçları, günahları, insanların da, Tanrının da bağışlamayacağını oldukça genç yaşta öğrenir ama neden sonra inanmağa başlar öğrendiklerine, neden sonra kabul etmeğe başlar öğrendiklerini. Ölmez. Ölemez. Yükünün altında ezilir utancından.

Güçsüzlüğünden.

Bunları söylerken gözleri gene yumulu.

Gene bir adım, bir adım daha.

Bütün ömrü boyunca yürüdüğü yolun artık doruğuna mı varıyor? Bugün, doruğa erişeceği, düğümlenen üç kol deniz, yani Bizans'ın akropolisinden görülen deniz yerine Aventinus’un eteğinden Roma'nın zamanını, bitmeyen, süregelen, süregidecek zamanın göreceği gün mü? O tepeye bugün varacaksa, o aydınlığa bugün erişecekse, günlerce, saatlerce yürüdükten, at koşturduktan

sonra denize yaklaşıldığı zaman nasıl o bayram sevinci duyulur, son bir dizi tepeden, tepecikten, çitten, fundalıktan sonra nasıl açık denizin açık kıyısına gelinir, nasıl ya o denize dalmak, o denizde yürümek, o denizde yüzüp yitmek ya da geri dönmek, ama denizi görmüş, tuzunu ciğerlerine sindirmiş olarak bir daha başını çevirmemesiye dönüp gitmek, gelinen yoldan, bu dönüşün insanı artık hiç ama hiçbir yere götürmeyeceği bilinse de gitmek gerekirse, o da o tepeden dönecek, bir daha gelmemesiye dönecektir. Biliyor bunu: Ölüme dalar, uykuya dalar gibi ağır ağır ama bir ömür sürmüş olan çıkışın hızına göre çılgınca bir yuvarlanışla dönecek, avlusuna, bir daha çıkmamasıya kapanacaktır. Bunu öğrendi çünkü bunca yıl boyunca. Hiç değilse, uzun bir ömür yaşamanın tek iyiliği bu oldu herhalde, diyor.

Avlusuna kapanıp artık tilkiciği bile düşünmeden

Artık, karşısında türeyiverecek onsekizinde bir keşiş yamağının, bir acemi oğlanın çenesine parmaklarını uzatmağı düşünmeden

Hiçbir sakatlığı olmadığını, yedi günlük bir çileye çekilmesinin ne kadar gülünç bulunacağını düşünmeden

Avlusuna kapanacak.

Yaşamağa, bir bakıma, başlamağı, başladığı için bitirmeği, tüketmeği artık düşünebilerek; başlayarak, bitirerek.

Andronikos'un yaptığı kahramanlıktı.

Hem son yaptıklarıyla değil, ta başından başlayarak kahramanlık etmişti.

Kaçtığı günden başlayarak.

Olmuyor.

Gene, buz tutmuş bir geçmiş zaman yokuşunda, çocukların kaya kaya camlaştırdıkları bir çocukluk evi yokuşunda, yokuşun en tepesindeki evde oturduğu için sıkıntıya bile katlanmadan kapısından çıktığı gibi kaymağa başlayabildiği, başlayabileceği bir noktanın kolaylığında duyuyor kendini.

Buralara kar kırk yılda bir yağarmış.

Saatlerden beri yürüyor gibi. Oysa gölge yolu ancak örtmüş, biraz da altına doğru taşıyor daha. Saatlerden değil, yıllardan beri yürüyor denebilir. Yokuşun en tepesindeki evden çıkıp çocukların camlaştırdıkları yokuştan aşağı kendini bıraktığı günlerden bu yana, yıllarca, yıllardır yürüyor. Katlanması gereken tek sıkıntı, kayıp yokuşun dibine vardıktan sonra duvarlara tutuna tutuna, kapaklanmamak için ağır ağır, ayağı kayıp yere yüzükoyun serilmemek için ağır ağır ilerleyerek, yeniden rahat, hız içinde kaymak üzere yokuşun tepesine, evinin önüne bir daha çıkmaktı.

Şimdi yeniden böyle bir yokuş bulmuş, kaymağa çalışıyor.

Oysa buralara kar kırk yılda bir yağarmış.

Oysa kendini yukarıdan aşağıya koyuverdikten sonra ağır ağır çıkmak artık yaşına uygun değil. Şimdi önce çıkıyor, sonra iniyor.

Kaçıyor, kaçmanın yolunu buluyor gene de.

Andronikos'un kahramanlığı ise kaçışı ile başlamıştı.

Kabul etmeği reddedecek insanın yiğitliğini, kahramanlığını göstermek istemediği için, kaçmasıyla birlikte kahramanlar arasına karışmıştı.

Çok sonraları, bu kaçışın, adada geçirdiği ilk günün öyküsünü kendisinden dinlerken, bir gün gelip ona bu kaçışı yüzünden kahraman diyeceğini

Kendi kaçışını taştan taşa, yerden yere vururken onun kaçışını

Acaba sevdiği için mi böyle düşünmeğe

Oysa kahramanlığı, nice zamandır, yüceltici, yüce bir şey olarak değil, küçültücü, küçük

Küçültücü de değil

Yüceliksiz, yüceltmeyen bir şey olarak görüyor.

Ama nasıl birtakım topraklar üzüm, birtakım sular lüfer yaşatıyor, üretiyorsa, birtakım kentler, birtakım insan toplulukları da kahraman yaratıyordu. Kendisinin kahraman olmaktan kaçınması, kahraman olmamak için bütün gücünü kullanmış olması, gerçekte bir şey değiştirmezdi. Önemli olan, kahraman yetiştiren bu kentlerin, bu insan topluluklarının onları yetiştirmez duruma gelebilmesiydi. Onları yetiştirmeği gereksinmemesiydi. Ama böyle bir şey nasıl olur, ne zaman olur? Bunu kimse bilmiyor daha.

Andronikos'un kaçtığı gibi değil, kendi kaçtığı gibi kaçanlar

bile, kendi bile, bir bakıma kahraman sayılmıyor mu buralarda? Gerçi aradan geçen otuz yıl, her türlü kahramanlığı, kahramanlık düşüncesini, anısını, gölgesinin gölgesini alıp götürmüş, silmişti. Ama sözlerin bir anlamı, bir değeri vardı hâlâ. Onlar, -sözler, anlamları,-kolay kolay ölmüyor.

Tilkicik gibi.

Suyun içinde debelenen, kendisini suyun içinde tutan ele hiçbir şey yapamayan, bir türlü boğulmayan tilkicik gibi.

Tilkiyi o havuzun, o taş teknenin, o tabut biçimli havuzun içinde tutarken, kahraman olmamağı sağlama bağlamak, kahramanlaşmak için gönlünde depreşen son tutku kırıntısını öldürmek istemişti.

Bunu yıllarca, bu kadar açıklık, kesinlik, kolaylık içinde düşünememiş olduğu için şimdi kendi kendine kızması, daha da büyük bir çocukluk, bir bunaklık belirtisi olmaz mı?

Oysa bunaklığı da çocukluğu da kabul etmek istemiyor. Kondurmayacak onları kendine. Bir adım daha attığını bile bile, duya duya, bir adım daha atıyor.

Gölge şimdi sazlığın, at toynaklarının düşünü bile görmeği unutmuş sazlığın kıyısını kemiriyor.

Karşıda, yüzyıllardan beri açık duran ağızlar ağır ağır

Yüzyıllardan beri, etleri çürümeğe yüz tutmuş, içi, barsakları, dalağı, çamur gibi halleriyle gözükmeğe başlamış bir ceset gibi

Yinelene yinelene anlamını yitirdiği sanılan birtakım sözlerin, deyimlerin, ansızın, hiç değilse bir zamanlar, gerçekten bir anlamla yüklü olduğu anlaşıldığı gibi

Tavanları, duvarları tutan kemerlerin altındaki girintiler, bir zamanlar insanların yaşadığı, oturduğu, duğu, dığı, tiği, akla gelecek her şeyi, gelmeyecek her şeyi yaptığı girintiler şimdi, dişsiz ağızlar gibi, batan güneşin ışınlarını karşıdan aldıkları zaman renklerin en olgununa, toprak rengine boyanır.

İşte, bu esnemelerinin sonunu bir türlü getirememiş ağızlar şimdi ağır ağır o toprak rengini, sıcak, olgun, yaşanıp, korkmadan yaşanıp tüketilmiş bir hayatın ötesinde ölümün o en güzel rengini, ölen günle birlikte, kuşanırken, karanlıktan gene aydınlığa çıkacağını bilir gibi, ölen günün karşısında, bir çeşit ölümsüzlük

güveni içinde değiller mi? Bayramın en büyüğü, ölüm gelip ön duvarlarını kopardığı, içlerini açıkta bıraktığı günden beri

Ayık gezmeyen, şaraptan başka besin bilmez hale gelmiş adamları, yaşamaktan, düşkünlük içinde yaşamalarını tüketmekten çekinmedikleri, korkmadıkları için bugün birdenbire anlar, hiç değilse, anlar hale gelebilecek mi?

Bu tümceyi bitiremeyeceğim, diyor. Bu tümceyi ancak tepeye ulaştığımda, batan günün son ışığında o esneyen ağızların ısındığını gördüğüm zaman yapabileceğim, bitirebileceğim. Son söyleyeceğim o olacak. Ondan önce

Çocuklar alıyor ansızın çevresini. Gülen, bağıran, garip sesler çıkaran, uluyan çocuklar. Her zamanki, her yerdeki gibi yırtıcı çocuklar. Duraduruyor. Yapılması gerekli bir şeyi yapmakta geç kalıyor. Bir tanesi, elindeki değneği kapıp çekmeğe kalkıyor bile, İoakim doğruluyor. Çocuklar çekiliyorlar. Değneğinin yerden kalkmadığını görünce kaçmaktan vazgeçiyorlar. Duruyorlar çevresinde. Bir tanesi deli diyor, bir tanesi yabancı diye bağırıyor, biri daha çıkıyor deli yabancı diye haykırıyor. Kendi

kendine konuşup duruyordu diyor biri daha. Ayıp diyor bir başkası, utanmıyor musunuz?

Utanıyor İoakim, elbette utanıyor ama çocuk ona sormuyor ki bu soruyu.

Değneğine sarılıyor, iki eliyle sıkı sıkı tuttuğu değneği yere saplar gibi toprağa dayayıp bir adım atıyor, kaldırıyor, gene dayıyor. Böyle yürüyecek biraz da. Çocuklar susuyorlar ansızın, sessizlikte bir kadının uzaktan, ağaçlığın arkasından biri kız biri erkek iki çocuğu, daha doğrusu, bir kız adıyla bir erkek adını çağırdığı duyuluyor. Çocukların hepsi o yana koşuyor. Yemeğe çağırıldıklarını biliyorlardır, koşarlar tabiî, diyor İoakim.

Çocukları unutuyor. Biraz daha çaba gösteriyor şimdi. Çıkmakta, ilerlemekte. Az vakti kalmış olmalı. Yola çıkalı kaç yıl oldu? On dakika ya var ya yoktur yürümeğe başlayalı.

Tilkicik koşmaz, sıçramaz, uçardı bir sütundan bir sütuna. Önüne koca bir tas koymuştu, ekmek parçalarını ıslatıp ıslatıp yemek artıklarıyla birlikte doldurduğu bir tas. Boynundaki ipi sütunun ayağına bağlamış, gidip hücresinden tası, mutfaktan ekmekleri, artıkları getirmişti. Ama tilkicik, büzüldüğü iki sütunun arasından çıkmıyordu, kıpırdamıyordu. Adamın elinden, çocukların değneklerinden, gürültülü kahkahalarından, tekmelerden, duvar diplerini aramak, burnuyla bir duvara değebilmek çılgınlığından kurtulduğunu biliyordu herhalde, ama o kadar. Yarasını yalamağa, yalamak için başını geriye atmağa bile cesaret edemiyordu daha.

Ama günler geçtikçe yarasını iyi etmiş, İoakim'in ipin yerine taktığı incecik, upuzun zinciri germeden oynamağı öğrenmişti. Sıra ile, el ısırmaca, kovalamaca, saklambaç oyunlarım yaratmış, uydurmuştu kendi kendine. İlk günlerde İoakim'e çocuk diye bakıyor, tilkiye ses çıkarmıyordu ötekiler. Ama birkaç hafta sonra tilkinin kuyruğu iyice kabardığı, pırıl pırıl bıyıklan sağlığı yerinde bir hayvanda görülebilecek birer yay biçimine girdiği zaman, davranıştan değişenler olmuştu. Kimi, bu çocukluğun çok uzun sürdüğünü söylüyordu; kimi, dine mi verecek kendini yoksa cambazhane hayvanlarına bakıcılık mı etmek istiyor diyordu; kimi tilkinin koktuğunu, kimi ortalığı kirletip durduğunu, kimi manastırda böyle bir hayvan tutmanın günah olduğunu düşünüyordu, İoakim, kulaklarına dek kızarıyor, manastır başından, Baş Keşişten bir söz gelmedikçe tilkiciğe bakacağını söylüyordu içinden. Kendi yemeğinden, kendi ekmeğinden besliyordu onu. Suyunu çeşmeden içiyordu. Su, kimsenin malı değildi. Zinciri uzundu, o tekne biçimli yalağa dek uzanıyor, kıyısından içiyordu

hayvan. Ama tilki, İoakim'in verdiklerini gözünün önünde yeyip bitirdiği halde tasında her zaman bir şeyler bulunduğunu, İoakim, neden sonra farketmişti. Demek başkaları da besliyordu, başkalan da seviyordu hayvanı. O zaman artık hiç kulak asmaz olmuştu söylenen keşişlere. Tilkinin varlığını kabul etmek, kaçınılamayacak bir komşuluğa güzellikle boyun eğmek gerektiğini anlamışlardı o söylenenler de. Bir gün, öğle yemeğinden sonra, hem az sonra, keşişlerin çoğu avluda dolaşırken, Andreas dosdoğru gidip tilkicikle oynamağa başlamıştı. Hepsi de bunu beklemişti sanki. O günden sonra tilkiyle şakalaşmayan, kovalamaca ile saklambaç değilse bile, el ısırtmaca, tasından yemeğini alır gibi yapmaca oynamayanlar pek azdı. Tilki, keşişlerden birçoğunun hayvanı olmuştu, manastırın malıydı artık. Seviyorlardı onu.

Bir hayvanın da sevilebileceğini öğrenmişlerdi diye düşünüyor şimdi İoakim. Sevilebileceğini; sevilebilecek başka şeyler de olduğunu bu dünyada... Tanrı sevgisinden sonra, Tanrının yaratıklarını da sevebileceklerini... Ama farkındalar mıydı? Hayvan sevmenin, hayvan beslemenin günah olduğunu söyleyenler, insanların, hayvanların, bitkilerin, taşların Tanrı yaratıkları olduğunu kabul etmiyorlar mıydı? Tanrıyı sevmek, yaratıklarını sevmemeğe mi bağlıydı?

Ancak, bunları o zaman düşünmesi, o zaman söylemesi gerekirdi, şimdi değil. Şimdi bunları düşünmek gerilemekti. Artık bu gibi düşüncelerin ötesine geçmiş olması gerekir.

Karpuzlarla incirler neden sevilirdi? Üzümler, şaraplar neden sevilirdi? Neden her yıl onları yeniden görebilmenin heyecanıyla sarsılırdı insanlar, yaz sonlarında, kış başlarında?

Seviyorlardı onu. Boynundan bağlı olduğunu hiçbiri görmüyor, farketmiyordu. Ama tilkicik de bunu unutmuş gibiydi. Bağlı olmaktan yakınır gibi davransa, zincirinden şikayetçi görünse, görünecek olsa, hepsi çözmeğe gelirdi onu, hem de koşa koşa. Tilkicik ormanında yaşıyor gibiydi oysa o zincirin ucunda.

Yoksa ona mı öyle gelmişti?

Bir kasım sabahı, yağmurun durmadan yağdığı bir gecenin sabahı, İoakim tilkiciği çulunun altında zangır zangır titrer bulmuştu. İoakim ürperiyor.

Ürperiyor şimdi. Hafif bir esinti var, ince bir yel. Ama başkalarını üşütmese bile İoakim'i ürpertiyor. Hâlâ mı yürüyor? Duruyor mu, yürüyor mu? Bunu kendi nasıl bilebilir şu anda?

Bu kadar düşünmek, bu kadar anmak, yürüyecek yerde durmak, handiyse, gerisin geri yürümek, o noktaya, tepeye varmak istemediği anlamına mı geliyor?

Yağmur yağıyordu; ince, sık, sert bir yağmurdu bu. Soğukla birlikte yağıyordu avluya. Kışın ilk soğuğuyla. Tilkicik, sırılsıklam çulunun altında zangır zangır titriyordu. Çulunu değiştirmişti; kuru, kalın bir aba parçası bulmuştu, şiltesinin bir köşesini sökmüş, içinden çıkardığı samanlarla, kıtıklarla, kıvırıp torbalaştırdığı çulun dibini doldurmuş, getirip yağmur sularının erişemeyeceği bir yere koymuş, tilkiciği eliyle oraya yerleştirmişti. Bir süre sonra hayvanın titreyişi kesilmişti. Şimdi küskün küskün yatıyordu yeni torbasının içinde. Hastalanmış olmalıydı.

Kışın ilk soğuğuyla avluya inen bu yağmurun altında kendi binişi de incecik geliyordu ona o sabah; çarçabuk ıslanmıştı. Önce kulak asmamıştı yağmura, bütün öbür keşişler sütunların gerisinde, kemerlerin altında dolaşırken, o açığa çıkmış, avlunun ortasındaki kör kuyunun çevresinde dolanmıştı birkaç kez. Sonra çekilmişti o da öbür keşişlerin arasına, ama çok duramamış, gene gelmişti kuyunun başına. Ürperiyordu. Ama şimdiki gibi değil.

Şimdiki ürperişi duymak için bunca yıl, bunca bitmez tükenmez yıl, yaşaması, utanmadan, utanç duyup bir şey yapamamanın utanmazlığı içinde yaşaması gerekecekti.

Ürperişinin içinde sazlığı, bataklığı yiyen gölgeyi görüyor. Ölü bataklığın, ölü sazlığın günle ölmesini, güne yenilmesini. Karanlık, ölüleri yemekle başlar işe. Ölü oldukları için karanlığın doğal yiyeceği olduklarını bildikleri için, ona en çok direnç gösterenleri yemekle...

Beni niye yemedi peki? diyor İoakim kendi kendine. Yoksa, o kadar ölü olmadığım düşüncesine mi kapılacağım şimdi de?

Karşısı, ölüme her akşam meydan okuduktan sonra bu akşam da meydan okumağa hazırlanıyor. Bunca yıldır, bunca yüzyıldır, her akşam ölüme meydan okumak, sonra birkaç saatliğine yenilmek, canlılığın, ölmemişliğin belirtisi, diriliğin özü değil de ne? Karşısı şimdi bütün parlaklığı içinde, gün boyunca göstermediği bir dirilik içinde yanmağa başlıyor. İoakim gözlerini

gene yumuyor. Bacakları artık yok. Ağırlıkları artık yok bacaklarının. O kadar mı yorgun? Oysa, tepede, yukarıda, karşıya bakarken bir şey bulması, bir tümce bitirmesi, birkaç tümce bitirmenin günü de bitirme hakkını veren, duyuran, içe, gönle, duygulara denge sağlayan kendini beğenmiş tokluğunu duyması gerek. Ondan sonra bir daha çıkmamasıya inmeğe başlaması gerek. Bir daha çıkmamasıya

Bu da yeni bir şey ya; bir daha çıkmama da nereden çıktı? Bir daha çıkmamayı ne zaman düşündü? Bunadım mı iyice, diyor. Dudaklarının köşesinde bir kasılma duyuyor. Ne zamandır, belki bir an önce, belki bir yıl, belki on yıl önce, ne zamandır, bilmiyor, hatırlamıyor, ne zamandır, ama sanki uzun, çok, çok uzun bir zamandan beri, böyle bir şey duymamış, ne zamandır kendi kendine gülememişti böyle

Dalmanın, dalgınlığa düşmenin sırası mı ya?

Ürperiyordu, ancak, kuyunun çevresinde dolaşmaktan vazgeçmiyordu. Başını arada bir kaldırıyor, kemerlerin altında yürüyenlere bakıyor, sonra gene otlara, ölmüş, yağmurun altında ölü kokularını salmaktan başka bir işe yaramayan otlara, bütün bu ölümlerin, ot ölümlerinin, ot ölülerinin kabarttığı iştahla daha da, daha da istediğini haykıran toprağa çeviriyordu gözlerini. Arada bir, kendisine bakan biriyle göz göze geliyordu. Gözler hemen başka yana çevriliyordu. Biliyordu, anlıyordu bu yağmurun altında dolaşmanın onlara tuhaf göründüğünü, hangi günahın kefaretini ödemeğe kalkarak bu soğuk yağmurun altında dolaştığını merak ettiklerini... Günahı belki hiç yoktu bir bakıma. Bir bakıma ise birçok günahın yükü altında ezilmesi gerekirdi. Ama o anda, kefaret ödemek aklının köşesinden bile geçmiyordu. Aklının köşesinde değil, orta yerinde duran başka bir şey vardı, başka bir düğüm. Günahının neresiydi, neresindeydi, ne kadarıydı bu düğüm, bilemiyordu ama, Andronikos'un, o anda hâlâ sağsa, hangi dağ başında olduğunu bilmiyorsa da yağmurun altında yürümekte bulunduğunu bilmesiydi aklında düğümlenen. Yürümekteydi, üşümekteydi; onu aramağa bile kalkmamıştı. Arasa bulamayacağını biliyordu elbet. Manastırın büyükleri onu aratmış olmalıydılar zaten. Bunu düşünerek kendini iki aydır avuttuğunu o soğuk sabahın soğuk aydınlıksızlığı içinde farkedince, değil yağmur altında dolaşmak, binişini atsa, gömleğini donunu atsa, yağmurun altında çırılçıplak dolaşsa da yetmeyeceğini anlamıştı. Onu bulamazdı. Bulamaz mıydı?

Yollara düşüp soramaz, araştıramaz

Onu bir görenler olmasın, bulunmasın; olacak şey miydi? Olabilir miydi? Onu tanıyacak, tanıyabilecek, hatırlayabilecek

Onun geçtiği yollardan geçerek ona ulaşmak büsbütün mü

Bulamamak; bulamayacağım, arayan büyükler de onu bulamadıklarına göre bulmanın olanaksızlığını düşünerek

Yağmur sertti; binişi, ağırlaştıkça inceliyordu; adımlarını gitgide ağırlaştırıyor, kuyunun çevresinde dolap beygirleri gibi Dolap beygirleri, kuyu çıkrığı iniltileri, gıcırtılı tahta yuvaların esnek kulak paralayıcılığı içinde dönerken, bu dönüşleri hiçbir zaman bitmeyecek gibi gelirken

Kapının çıngırağını işitmek önemli miydi, kapıcı keşişin ağır, yorgun bir devinişle kapının sürgülerini çekişi avludakilerin, avludakilerden herhangi birinin, kendinin, dikkatini çekmeli miydi? İnsan, niye sonradan bir özellik katmağa çalışırdı bu özelliksiz, tek özelliği bir zincirin bir halkası yerini tutmak olan olaylara?

Bildiği, kapıya açılan kemerin altında yer yarılmış da içinden çıkmış gibi, yaklaştığı görülmeden, yürüyüp geldiği sezilmeden, taşlaşmış bir sessizliğin koyuluğunda, Andronikos'un, karşılarında durduğuydu.

Duruyor İoakim.

Bundan önce, bu akşamdan önce de, yıllardan beri her akşam gelip durduğu yerde. Her şeyi ezbere de bilse bir daha bakınırsa yeni şeyler görebileceği duygusu içinde durup bir an gözlerini yumduğu yerde. Arkasında ağaçlık başlıyor. Biliyor. Önünde, dimdik inen yarın dibinde, koşmuş atların çiğnediği toprağı yenen, sivrisinek kümelerine yurtluk yataklık eden kokuşuk su, ötede, karşı tepenin eteklerinde

Palatinus'un yerinde, lâciverde çalan bir deniz Bu imge inatçı. Mavi ama ressamların kullandığı çeşitten bir mavi istiyor gözleri, benliği; bağıran bir şey var içinde, bağırıp haykırıp mavi isteyen. Üç parçalı şehrin parçalan arasındaki üç parçalı deniz

Gözlerini yumuyor gene. Maviyi düşünüyor. Olanca gücüyle, yalnız maviyi. Akmağa başlarken sular, batan güneşin aydınlattığı sağdaki uzak köyler, soldaki yakın köyler garip bir ışıma içinde can çekişmeğe başlarken, başı döner gibi olurken

Denizin yerinde, Palatinus duruyor, koca, esneyen, saray artığı ağızlarıyla.

Ağza hiç de benzemeyen bu duvar girintilerine yıllardan beri

ağız demekte gösterdiği inat

Yanlışlar alışkanlık, alışkanlıklar yanlış olunca daha mı kolay yaşanır sanki yanlışlığın alışkısını bile bile

Ne ağız önemli ne duvar. Denizin, o üç kol denizin uzaklığı da önemli değil.

Önemli olan, bu ışık; gündüzle gece arasında, hâlâ kaypak bir bugünle değişmez bir dün arasında, dirimle ölüm arasında dengede duran, askıda, sallantıda kalan, bunları daha düşündüğü süre içinde dengesi bozulup geceye, düne, ölüme kaymağa başlayacak -başladı- bu ışık önemli.

Kapının kapanıp kapanmadığını, sürgülerin sürülüp sürülmediğini, kemerlerin altındakilerin durup durmadıklarını, bahçeye çıkıp, biribirilerine bakıp, gözlerini yere ya da kemerlere çevirerek yürümelerine devam edip etmediklerini hatırlamıyor İoakim.

Kuyunun başında, bahçenin, avlunun, şehrin, denizin, dünyanın ortasında, orta yerinde, yapayalnız durarak, Andronikos'un, kendisine doğru yürümüyormuş da sularda süzülen bir sandalmış gibi geldiğini, yaklaştığını görüyor, ansıyor.

Sonra dünya yeniden düzene girmişti.

Gölge, dev atların boş duran dev mezarının bataklığını örtüyor şimdi. Karşısı büsbütün aydınlanıyor, büsbütün parlıyor.

Bataklığın yüzünde dalga ürpermelerini ışıltıya, deniz ışıltısına çevirmeğe çalışıyor İoakim'in gözleri. Artık, yalnız gözleri, yalnız gönlü bu işle uğraşıyor. Derisinin, sırtının yellerin ürpertisini duyması güç. Donuk bir donmuşluk içinde onlar.

Çocuk sesleri, akşam lokmalarının ağır çiğnenişinde susuyor. Kadınlar kimseyi çağırmıyor artık. Erkekler, yorgunluğun sessizliği içinde olsa gerek. Çanlar, bir daha çalınmayacakmış gibi katılaşmıştır akşamın bu ilk saatinde. Uzakta, sivrisinek ağıtları sessizliği koyulaştırıyor. İmparator saraylarından artakalmış bu esner ağızlar, günün bütün ışığını toplayıp yansıtıyor. Gökyüzü bile, o tuğla rengiyle başa çıkamıyor.

Her akşamki gibi.

İoakim artık inmeğe başlamak gerektiğini düşünür bundan sonra.

Her akşam böyle düşünür.

Ama bu akşam, başka bir şey daha görmek ister gibi. Onu görmeden inmeyecek. Buna yola çıkarken karar vermiş gibi, ne istediğini bilen bir adamın sabayla, başka bir şey daha bekliyor.

Oysa, ne karar vermişliği var, ne de beklediğinin ne olduğunu biliyor. Sezmiyor bile.

Yahut, biliyor, seziyor. Bitirilecek bunca tümce var, diyor. Bu çıkışların, bu inişlerin artık bir yere, bir noktaya, bir tümcenin son noktasına, bitimine varması gerektiği düşüncesi var diyor.

Ama buna inanmıyor. İnanıp, inandığına inanıp, inandığına artık inanmayıp, inanmadığına artık inanmayıp, inanmadığına inanmadığına artık inanıp inanmayıp

Bu çaba niye sanki? Gururunu, insan olarak, başka bir şeyden geçtim, insan olarak gururunu bu lâğımdan, her zaman dibine oturduğu kavağın biraz aşağısında yüzyıllardan beri bu şehrin batak suyunu ırmağa akıtan koca ağzın unutturmadığı, her zaman insanların aklında diri tutmağa çalıştığı lâğım düşüncesinden

Bu, ancak dağlardan inen suya karıştığı yerde varlığını açığa vurabilen, güneşe çıkabilen yeraltı akıntısından, dışkı, -bir alanın, bir sokağın, bir evin, bütün bir şehrin- dışkı ırmağından, bir ömrü sürükleyip götüren bu dışkı selinden kurtarmak için mi gururunu?

Andronikos'a doğru yürümemiş, yağmurun altında, soğuk, beklemişti.

O gün Andronikos ne söyleyebilirdi? Ne anlatmıştı? Bunların hepsi, yılların yoğun duvarı ardında kalmış.

Unutmuş değil; hatırlanacak bir şey yok, aklını kaplamış bir karanlıktan başka. Andığı zaman o günü, havayı yeniden kararmış görüyor, akşam duası birleşiminde mum alevi karanlığının içinde kubbeye ağıp inen iri, yüce, çınlayan birtakım anlamsız sözlerden sonra Andronikos'un orta yerde, tek başına durup gözlerini eğmeksizin, kaldırmaksızın, düz

Birkaç aydan beri resimli bölmelerin yerinde duran düz

Perdeye bakarak "Ant içmemeğe geldim," diyen dümdüz sesini işitiyor.

Bu sözlerde, yanlışlık olmadığı, birkaç ay kimseyle konuşmadan yaşamış bir insanın başka şeyler söylemek isterken ağzından denetsiz çıkıveren sözler niteliği bulunmadığı, daha sonra anlaşılacaktı.

Bütün tümceler belki burada biter, burada bitmeli. Gölge karşısını da köklerden yapraklara, temellerden uçlara doğru kemirmeğe, yemeğe başladıktan sonra, fıstıkların şemsiyeleri de bu kabaran karanlık suyun yüzünde yüzmeğe başladıktan sonra burada durulmaz.

Tümcelerin hepsi, günlerin, yılların, gezilerin, denizlerin, inançların, ölümlerin, kaçışların hepsi belki burada biter, bitmeli.

Bundan sonrası tükenesiye tükenmez sözler

Tükenmez sözleri tükenesiye

Söylemek olacak.

Oldu da. Olan buydu. Olmuştu.

Sözlerden ördüğü tükenmez bir ipi boğazına dolaya dolaya tükenmişti Andronikos.

Aksırıyor. Bu kadar yorucu bir yürüyüşe niçin çıktığını unutmuş gibi, yıllardır her akşam baktığı şeyleri bu akşam da görmeğe gelmemiş gibi, dönüyor arkasına, doğrulup solunuyor derin derin, sonra ağır adımlarının katı yorgunluğu içinde inmeğe başlıyor; daha doğrusu, inişe başlıyor.

Irmağın sezildiği yerde artık karanlık birikmiş; yüzüne çarpan yel yumuşaklığını yitirmiş; batan gün artık yalnız gökyüzünde iz bırakıyor; İoakim'in gözleri ise artık yerden kalkmayacak. Yola bakacak yalnız, güçsüzleşen gözleri yola bakmak zorunda. Artık başka yana bakmayacak.

Tükenesiye konuşmanın mümkün olabileceğini düşünmemişti, böyle bir şey olabilir deselerdi inanmazdı o güne değin.

Her şey şaka gibi gelmişti. Kocaman bir şaka, bir manastırın Baş Keşişine, bir manastırın ağırbaşlılığına yakışmayacak, sığmayacak bir şaka.

Başkaları, bu işe şaka diye değil de gerçek bir ceza diye bakmış olabilirler miydi o anda?

Sanmıyor; neden sonra ayaklan suya ermiş olacaktı. Hepsinin. Ancak belki de en son ayan kendi olmuştu. Çok çok.

Andronikos, çarptırıldığı cezayı kavramış mıydı o anda?

Bütün bu eski sorular, bir kitabın son sayfalarında, daha önceki yüzlerce sayfada söylendiği halde, boşa gitmesin, unutulmasın diye özetlenen, bir daha sayılan birtakım ana düşüncelerin sıralanmasına benzemiyor mu? Oysa bu sorulara zamanında karşılık vermemişti, şimdi de verecek değil.

Boşluğu görüp boşluğa karşı bir çocuk gibi, bir delikanlı gibi, hayatı bilmeyen, az yaşamış, görgüsü körpe bir insan gibi böyle çırpınışı, direnişi, çabalaması da bir o kadar boş değil mi?

O sabah gün doğmamıştı sanki, hava o kadar karanlık, o kadar kapalıydı. Ama gün doğmaması diye bir şey olabilir miydi? Andronikos'un ölümü o sabah başlıyordu diye "gün doğmamıştı sanki" demek, çamur gibi çiğnenmiş bir söz sanatı oyunu olmaz mıydı? Ne var ki, günün doğmasını beklemiş olduğu halde doğmadığını görmüştü. Doğduğunu görmemişti, öylesi daha doğru olurdu. Biliyordu. Ortalık biraz aydınlanır gibi olmuştu, o kadar. Gün gerçekten doğar, sezilir, duyulur hale geldiğinde ise

Doğar, sezilir, duyulur hale geldiğinde cezanın uygulanmasına başlanalı epey olmuştu. Başka bir şey aramak boş. Günün doğduğunu günden değil insan yapısı saatlerden kestirmişlerdi cezayı uygulayacak olanlar.

Tanrı adına da olsa insanlar, adaleti kendi ölçüleri içinde dağıtıyorlar diye o zamanlar pek parlak bulduğu bir düşünceye varmıştı. İoakim, bu düşüncenin parlaklığına bugün o kadar güvenmiyor. İnsanların her zaman anlaması, bilmesi gereken bir şey değil mi bu?

Ortalık az öncesinden bir parça daha aydınlık görününce, hücresinin penceresinden baktığında karşıdaki toprak rengi duvarla duvarın dibindeki toprak yolu seçip, alışkanlıkla da olsa, biribirinden ayırır gibi olunca, kilisenin altındaki odaya inmişti.

Manastırdaki keşişlerin en genciydi hâlâ. Kendinden genç biri gelmemişti daha. Baş Keşiş, bu dikbaşlı suçlunun cezasını çekerken başında durması görevini en genç, en toy keşişin sırtına yüklediği zaman yalnız Andronikos'un gururunu mu yıkmak istemişti? En genç keşişe bir ders mi vermek istiyordu? Yoksa bir zamanlar, aralarında bir arkadaşlık sezilir gibi olduğu için, ötekinin yanında berikine de bir ceza payı mı ayırmak istemişti?

Tuhaf ama, bunca yıldan sonra önemsizleşen bir sürü soru içinde şu soru önemini yitirmiyor. İoakim hâlâ bunu merak ediyor, ettiği için de sıkılmıyor, kendini kınamıyor. Aklı, son olasılığa daha bir yatar gibi.

Ama paylaşılan cezaların ağırlığı iki kat olurmuş. Bunu şimdi açıkça görüyor, biliyor.

Andronikos'u, önce, seyretmişti. Bir hasırın üstünde iki büklüm uyuyordu. Baş Keşiş hücreye girdiği zaman İoakim bir sütuna dayanmış,

ortadan çekilmişti.

Baş Keşiş Andronikos'u uyandırmış, gözlerinin içine bakmıştı. Andronikos'un niye şaşırmadığını, niye kolaylıkla ayağa kalkıp sanki yatağından çıkalı epey olmuş gibi bir kafası yerindelikle, dimdik durarak başını salladığını, dudakları hemen hemen kıpırdamadan kesin bir sesle "Hayır" dediğini, İoakim, daha sonra, çok sonra, anlayabilecekti.

Baş Keşiş, bu "Hayır" üzerine, arkasına dönerek İoakim'i çağırmış, Andronikos'u bir saat içinde Kayırıcı Yarlıgayıcı Meryem manastırına götürmesini buyurmuştu.

İoakim, şunu anlamıştı sonraları: Gençliği, toyluğu, böylesi bir işte kendisini en güvenilebilecek insan haline getiriyordu. Baş Keşiş, ömrü boyunca İoakim'in kurtulamayacağı bir yük yüklüyordu omuzlarına.

Bunun ezincinden ne zaman kurtulabildi?

Kurtulabildi mi?

Kayırıcı Yarlıgayıcı Meryem'de her şey hazır, herkes yapacağı işi biliyor gibiydi. Kendi manastırlarında bu ceza yerine getirilemezmiş gibi, sarayın bu en gözde manastırına gönderilmişlerdi. İoakim’in anlayamadığı şuydu: Bu ceza gerçi

O gün, Andronikos'u o manastıra götürürken, bütün bunları kafasında evirip çevirecek, birtakım şeyler merak edecek, birtakım şeyler kuracak gücü bulabilmişti kendinde. Gülünç mü denirdi buna, ayıp mı denirdi? Şimdiye dek bunun farkına varmamış olması ayıplara bir ayıp daha katmak mı olurdu? Şu anda bile, aklına bütün bunları getirmesi

İnsanın kafası bir canavar. Bu ceza

Bu ceza gerçi kalabalık önünde uygulanıp başkalarına ibret olacak cezalardan değildi ama bir manastırda, üstelik ceza görenin arkadaşı sayılabilecek genç bir keşiş taslağından başka bir seyirci, başka bir tanık bile aranmadan verilecekti. Niye?

Andronikos, nasıl bu kadar önem kazanmıştı? Niye bu manastıra gönderiliyordu? İstenen andı içmeyenlere bugüne dek türlü işkenceler uygulanmıştı, açık, kapalı. Bilinen bir şeydi bu. Yeni düzeni kabul etmek istemeyenlere işkence, etmemekte direnenlere ölüm. Andronikos gibi, hiçbir özelliği olmayan, keşiş arkadaşlarına bile bir şey söylememiş, halkı kışkırtacağı akla gelmeyen bir adam üzerinde böyle durulması nedendi?

Kalabalıklar adına bir çeşit ayin yapılacağını, bir çeşit kurban verileceğini, çok sonraları anlayacaktı İoakim.

Alındıkları hücrede Kayırıcı Yarlıgayıcı Meryem'in Baş Keşişi de "Hayır" karşılığını aldıktan sonra içeriye iki asker girmiş, Andronikos'un başında durmuşlardı. Biri mızrağının ucu ile dürtmüştü onu, başla, demişti.

Her şey hâlâ oyundan farksızdı.

Akşam hava kararırken, "Uyan Ioakim, seni gereksiyorum, gereksiyorum daha, biraz daha sabret" diyen sesiyle sıçramıştı yerinden. Bugünmüş gibi anımsıyor. İçi geçmişti. Gözlerini kaldırdığında Andronikos’u ayakta bulmuştu. Pencerenin altında duruyordu. Pencereden, o mazgaldan gelen soluk ışık gözle görülecek bir hızla kararıp yok oldu. Nöbetçi değişmişti, bunun omuz tokası daha yukarıda ışıldıyordu. Yüzünü seçemiyordu ama kısa boylusu, köşede uyukluyor görünen iki büklüm biçimdi herhalde; insanların küpe, küpün biçimine en çok benzedikleri durumda...

"Seni gereksiyorum daha" diyordu Andronikos.

Aradan geçen elli yıl içinde birçok şeyler, birçok değişiklikler olmuştu, bir ömür yaşamıştı İoakim. Bunları gerçekten mi

anımsıyor? Uyduruyor, yakıştırıyor mu yoksa?

Kararan yolda yeni bir şeyler düşünmeden, ölmüş bir geçmişin anılan içinde ölü gibi ilerleyip mezarına dönercesine evine, yurduna dönen bir adam olmak istemiyor. Bu akşam, her akşamdan başka türlü olsun, dilemedi mi?

Andronikos'un İoakim'i gereksemesi, bir dinleyiciyi gereksemesi, kendisini anlayacak birinin varlığını gereksemesi demekti. İnsanın insanlar içinde iken kendi kendine konuşan bir insan görünmekten, olmaktan, öyle olduğunu bilmekten çekinmeyeceği noktaya erişmemiş, ötesinde bu çekinmeyi duymayacağı eşiği aşmamıştı daha.

İoakim'in konuşmasına izin yoktu. Sorulara bile karşılık vermemeliydi. Sabahleyin bunu yapmağa kalktığında nöbetçi çıkışmıştı ona. Bu kimin buyruğuydu? Böyle bir buyruk verilmiş miydi? Onu da bilmiyordu.

Bu yüzden, hem Andronikos'a kulak veriyor, hem başka şeyler düşünebiliyordu; kendi andıkları olsun, işittiklerinin düşündürdükleri olsun, daha başka şeyler... Ama kafasıyla kulakları iki ayrı çizgi üzerinden

yürüyüp gittiği halde bu iki çizgi biribirini bütünlüyordu sanki. Ne birine kapılıyordu büsbütün, ne öbürüne.

Andronikos'un manastıra döndüğü sabahı ansımağa çalışıyor. Ne Kayırıcı Yarlıgayıcı Meryem’de geçirdiği ilk gün ansıyabilmişti bunu, ne bugün ansıyabiliyor. Andronikos gelip karşısında durduktan sonra bir boşluk vardı, var; ne yaptığını ansıması imkânsız. Andronikos ona "biraz büyümüş gibisin" demişti. Sesi hâlâ bir tuhaftı, boğuktu. Burasını iyi ansıyor; Kayırıcı Yarlıgayıcı Meryem'in hücresinde ise sesi en gürül gürül, en dolgun, parıltılı haliyle çıkıyordu. İlk günler tabiî, ilk gün daha doğrusu.

Ondan sonra elini uzatmıştı, omuzunu tutmuştu, ensesine dökülen saçını çekmişti hafifçe. Daha sonra Baş Keşişin hücresine girmişti. İoakim'in boşluğu burada başlıyor, akşam ayininin "ant içmemeğe geldim"ine dek sürüyor.

Bir boşluk var daha.

Süresince yemeklerin yenmiş, duaların okunmuş, yataklara yatılmış olması gereken bir boşluk. Andronikos'un geceyi geçireceği hücreye indirilmesinden sonra başlayıp karşıdaki toprak duvarla dibindeki toprak yolun, alışkanlıkla da olsa, biribirinden seçilmeğe başladığı ana dek süren. Kendi hayatını yaşamadığı, Andronikos'un yanında olmadığı için de onun yaşayışıyla dolduramadığı boşluklar, bunlar.

Bu boşluk içinde kesinlikle bildiği tek şey, Andronikos'a tilkicikten, tilkisinden söz etmediği, etmekten kaçındığı. Belki sıkıldığı, utanç duyduğu için, belki hayvancığı aklına bile getirmediği için. Tilkinin yanma uğrayıp uğramadığını bile ansıyamıyor.

Kayırıcı Yarlıgayıcı Meryem'deki ilk gün, bu boşlukları Andronikos kendi bakımından doldurmuştu, ama İoakim, Andronikos'un anlattıklarında kendini bulamıyor, yerini saptayamıyor bu boşlukların içinde.

Ancak, bunun önemi mi var? Şimdi yok ya; o zaman olsun, var mıydı?

İoakim, cezayı paylaştığını düşünmekle haksızlık etmişti. Cezayı paylaşmış değildi ki! Tek bir şey yapmıştı, o kadar: Cezanın serpintileriyle kendine bir şeyler kattığı sanısına kapılmıştı. Bir de, bir, bir buçuk gün kadar, Andronikos'a dayanaklık etmişti belki. Ama bir buçuk gün geçtikten sonra, dayanağı da gereksemez olmuştu adam.

Bir ara, kaçtığı adayı anlatmıştı. Adada tek başına ördüğü duvarları, kaynağı içine alarak meydana getirdiği yapıyı anlatmıştı. Burayı bir ev, bir

barınak diye gördüğü ölçüde bir tapınak diye de düşünmüştü.

Sonra, bir sabah, bütün yaptıklarının boşluğunu kavrayıvermişti.

Duvarları belki daha sağlam yapabilir, tapınağı barınaktan ayırabilir, yıllarca uğraşa uğraşa bu tapınağı süsleyebilirdi. Böyle şeyleri yapanlar olmuştu daha önce. Yapanlar olmasaydı bile, kendi, ilki olabilirdi bunların. ilkin gizlenerek seyrettiği sonra korka çekine yaklaştığı balıkçılardan bu işlerde gereksediği şeyleri isteyebilirdi, onlarla arkadaşlık edebilir, bahçeler yetiştirir, hayvan besleyebilirdi.

Ama bütün bunların boşluğu, kafasına keskin bir aydınlık içinde doğmuştu sanki. Yapacağı her şey bir ekleme, bir ekleyiş olacaktı. Bir şeylere bir şeyler katacaktı ama bir adım olsun ilerlemeyecekti. Bir duvara gelip dayanmış olduğunu anlamıştı. Alnı, burnu, dizleri, tırnaklan duvara dayanmıştı. Duvarın ötesine geçemedikten sonra bir ömür boyu onu süslemişti, neye yarar?

Duvarın ötesine geçmek için geri dönmesi şarttı. Ancak dönerek, dönmek de yetmeyecekti, neden kaçmışsa ondan kaçmağa devam ederek, daha daha, devam ettiğini açıkça, herkesin görüp işitebileceği, kimsede en ufak bir ikircik bırakmayacak biçimde açıklayarak, sonunda da, yaratacağı durumun, başına getirebileceği her şeyi kabul ederek, her şeye boyun eğerek, ilerleyebilirdi. Attığı adıma bir anlam kazandırabilir, bütün bu yaptıklarını boş işler olmaktan kurtarabilirdi.

Andronikos bunları söylerken karşısındaki çocuk, her dediğini kabul etmişti; soru sormamış, soracak soru gelmemişti aklına. Soracağı bile olsa, konuşamayan, konuşması yasaklanmış bir insan nasıl soru sorabilirdi? Andronikos onun gözlerine bakmaktan vazgeçmişti yavaş yavaş, sonra bakışlarım yüzüne doğru çevirmeği, ona doğru dönerek konuşmağı da bırakmıştı akıp giden saatlerle. İkinci günün akşamına doğru Ioakim, yılgı içinde farkına varmıştı ki Andronikos artık ona da söylemiyordu sözlerini. Nöbetçi askerlere de söylemiyordu, duvarlara, yere, tavana da söylemiyordu. Boşluğa bile söylemiyordu. Üçüncü günün akşamında ise kendi kendine bile konuşuyor sayılmazdı artık.

Yoksa İoakim mi uyuşmağa, İoakim'in beyni mi karıncalanmağa başlamıştı? Yalnız kafası, yalnız duyulan, yalnız etleri değil, bütünü, bütün varlığı mı keçeleşmişti?

Oysa, işkenceyi paylaştığı söylenebilse, belki, o günden sonrası için söylenebilirdi. Ceza gören adam yiyor, içiyor, dolaşıyor, oturup kalkıyordu. Karşısında, İoakim, aynı yemeklerden yiyor, o da oturup kalkıyordu. Arada bir uyukluyordu, tek ayrım buydu. Daha doğrusu, uyuklamasına izin veriliyordu. Uyukladığı -günler geçtikçe bu uyuklama saatleri artıyor, sıklaşıyor, sürece kısalıyordu- sırada, Andronikos'un gerçekten konuşup konuşmadığını, konuşmağa devam edip etmediğini bilmiyordu ama nöbetçilerin -nöbetleşe uyuyup kalkan nöbetçilerin- tek görevi bu olduğuna göre onu konuşturmağa devam ediyor olmalılar, çok çok, dürtüyorlar, tartaklıyorlardı onu. Ama onların da yorulduğu oluyordu. Bir tanesi uyurken, öbürünün de, dinlerken dinlerken, başı önüne düşüyordu ara sıra. İoakim de uyukladığı zaman hepsinin, birkaç dakikalığına da olsa, uyuklamadığını kesinlikle bilemezdi. Andronikos'un uyuklamasına izin vermiyorlardı. Bütün ayrım buydu. İoakim'e de işkence gibi gelen buydu ya. O oyun gibi başlamış, ama kısa zamanda oyunluğu kalmamış, daha doğrusu, oyun olmadığı kısa süre içinde anlaşılmış o işkenceyle yavaş yavaş öldürülen adamın karşısında uyuklayabilmek, dalabilmek, susmaktı İoakim'in işkencesi. Ona öbür yüzü düşmüştü bu cezanın; uyutulmayanın karşısında uyumak, konuşturulanın karşısında susmak.

İoakim hâlâ karar veremiyor, işkence hangisiydi? Andronikos'u bitiren hangisi olmuştu, uykusuzluk mu, konuşmak mı? Her ikisinin bitkinliği mi?

ilk işeyişinde susmuş, dürtülmüştü. Ondan sonra her işeyişte, sesini biraz yükselterek konuşmağı öğrenmişti. İki üç kez de, dışarıdaki bir deliğin başına götürülmüştü. O zaman da konuşturulmuştu. İoakim bunu biliyor. Sesini işitebiliyordu çünkü.

Tepenin gene dibinde şimdi. Hava iyice kararmış. Çanlar çoktan çalmış olsa gerek, ne var ki, farkında değil. Dişleri takırdıyor soğuktan, çeneleri atıyor. Ama tekliğini, bütün görkemi içinde, karanlıkta bile seçebildiği, sezebildiği fıstık ağacına veriyor arkasını. İlerideki ışıklı noktacıklar, arkadaşlarının yattığı, yavrularının, kuzularının yattığı hücrelerin pencereleri. Onu merak etmeğe başlamışlardır bile. Çobanı yiten bir sürü haline düşmek onları biraz meraklandırır ne de olsa. Oysa biraz daha durmak istiyor dışarıda. İyice üşümek, iyice titremek, ısınmamasıya titremek, üşümek. Bitmemiş şeyler var. İçeri giremez daha.

Ravenna'ya giderken

Yolculuğa, geziye çıkmış gibi

Kaçmakta olduğunu herkesin bildiği o gemide,

Ailesi, uşakları, kölesiyle kaçan

Van yoğu, erzağıyla, yağıyla, kumaşlan, altınlarıyla, arkada yalnız konağını bırakmağa güçlükle katlanarak kaçan soylu Mihail'in Doğulu kölesi

Doğulu olduğunu işitmekle yetinmiş, adama Doğu denen okyanusun neresinden çıktığını, nerelisi olduğunu sormak aklına bile gelmemişti. Adını olsun ansıyamıyor şimdi, oysa garip bir addı, bütün Doğulu adlan gibi

Bir gece bir masal anlatmıştı ona, nasılsa denizin dingin durduğu bir gece; insanın, sıcağı bir yük gibi içinde taşıdığı, derisine serin bir nemin yapıştığı bir gece

Bir Doğu masalıydı bu herhalde. Hâlâ ansıyabilmesi tuhaf.

Tuhaf olmasa gerek.

Ansıyamadıkları var: Mimarın nereli olduğu, ne olduğu, kim olduğu; bu işe nereden gelip girdiği, niye girdiği.

Ansıdığı şu: Mimarın birine yüzlerce, binlerce, kesilmiş, yontulmuş taş veriliyor, kendisinden bir saray yapması isteniyor. Bu öyle bir saray olacaktır ki içine giren kim olursa olsun, kendi eviymiş gibi, hangi odanın nerede bulunduğunu, hangi merdivenin nereden nereye götürdüğünü, hangi kapı açılıp hangi kapı kapanırsa hangi odadan hangi odaya geçileceğini bilsin; ama aynı zamanda öyle değişik, öyle ince yapılmış olacak ki bu saray, kim atarsa atsın adımını kapıdan içeri, ömrü boyunca böyle bir yer görmediğini de, göremeyeceğini de bilsin, anlasın.

Yalnız, mimardan istenen bir şey daha vardır. Kendisine verilen taşlar renklidir. Bu taşlan yan yana, üst üste dizerken, dizdirirken, aynı renkli iki taş ne yan yana gelecek, ne alt alta, ne üst üste. Koca sarayda, yalnız bir yerde, bir tek noktada, yalnız iki taş, aynı renkli iki taş yan yana düşebilecek.

Mimar işe başlamış, bütün uyanıklığıyla davranarak, bütün ustalığını kullandığına inanarak bir kat taşı dizdirmiş, ikinci sırayı dizdirirken karşılaştığı güçlüklerden yılmış. İlk sırayı bozmuş. Bir köşesinden başlayarak yapayım demiş sarayı. Birkaç dizi taştan sonra başka bir köşesine geçmiş. Artık, yaptıklarını yıkmak istemediği için. Gel zaman git zaman, aynı renkte iki taşı yan yana koymak zorunda kalacağını her

görüşünde, o parçayı bırakıp biraz ötede yeni bir duvar parçası ördürmeğe başlamış. Aynı renkte iki taşı ancak tek bir kez yan yana koyabileceği düşüncesi onu o kadar yıldırmış ki bu iki taşın buluşmasını hep "ileride gerekserim" diyerek ertelemiş. Günler, aylar, yıllar geçmiş böylece; artık bir ayağı çukurda, her akşamla, her sabahla son gününü, son gecesini yaşayan, yaşaması olası bir kişi haline geldiğinde bir de farkına varmış ki

Bir de farkına varmış ki, korkusu içinde, yıllardan beri bütün işçileri yanından ayrılmış olduğu, gerçekte onları kendisi uzaklaştırdığı, tek başına kaldığı halde, sanki bütün işçilerinin tükenen sabrım kendinde biriktirerek, bütün işçilerinde tükenen kendi sabrını gönlünün gönlünde toplayarak, bütün işçilerinin gücünü kollarına aktarmağa çalışarak ördüğü parça parça duvarlar kendisine verilen arsanın her yerini doldurmuş. Ama hepsi ayrı duruyor, hepsi birleştirilmeği bekliyor. Bu arada sarayı, sarayın gerçekleştirmesi gereken koşulları aklından büsbütün çıkarmış olduğu için bu duvarları birleştirmeğe, kapatmağa gücü yetse bile, ömrü yetse bile, bu bitecek yapı saraya değil, herkesin bilebileceği ama eşine kimsenin rastlamamış olacağı bir saraya değil, hayvanların barınabileceği bir ahıra bile benzemeyecek. Ne saray ne yapı varmış ortada, ne de bunların düşüncesi.

İoakim'in içinde bir tek soru kıvrılmıştı o gece, inceden inceye: Yapmasa ne olurdu? Uğraşmasa ne olurdu?

O yaşta, yükümü anlamaktan çok yadsımağa yatkındır insan...

O gece anlatılan masalın bu noktayı aydınlatan, cevaplayan bir yerleri vardı herhalde. Orasını ansımıyor. Ancak, bütün bu bilgiler, bir insanın bu oyunu niye kabul edebileceğini, bu oyuna, bütün ömrünü harcatan böyle bir oyuna niye girebileceğini anlatamazdı o yaşta bir İoakim'e. Andronikos, hayatını o kadar dolduran bir anı, bir yaşayış biçimiydi ki bu mimarla kendi arasında herhangi bir bağ görememiş, ya da herhangi bir bağ olamayacağını kesinlikle düşünememişti.

Doğulu köle, saatlerce sürmüş gibi olan masalını bitirdikten sonra İoakim'e şunu sormuştu: Ne anladın bunlardan? Bu masal sana neyi düşündürmek ister? Sonra İoakim'in karşılığını beklemeden doğrulup yerinden kalkmıştı. Yürürken "Hayat" demişti, o kadar.

Adamcağızı tayfalardan biri bıçaklamıştı birkaç gece sonra. Böyle olması gerekliydi sanki. O Doğulu, bitişli, sonlu bir öykünün kahramanı olmalıydı.

Parça parça anılar. Korkusundan, o tek bir kez yan yana gelebilecek iki taşı bile yan yana koyamadan ölen

Ölmüş olacak herhalde. Masalın gerisini unutmuş Ölen mimar

Ölmeden önce bir kez olsun, bu saçılan yumakları toplamak, birleştirmek, bir ip ördüğüne inanabilmek

Ravenna yolunda mutluydu. Bir kaçışla olsun, Andronikos'un dönmekle yaptığına yaklaşabileceğinden yana umutlu. O Doğulu kölenin masalını bu gece bu fıstık ağacının altında soğuktan dişleri takırdayarak, çeneleri atarak anacağını, bu masalda kendine, yaşayışına yeni bir anlam bulabileceğini

Yerinden güçlükle doğruluyor, iyi ki değneği var. Yürüyor gene yatağına, mezarına, ışıldamağa başlayan kubbesine, göğüne doğru.

Göğü ufacık ufacık renkli taşlardan

Taşlardan -ama aynı renkli taşların yan yana gelmemesi gereği, zoru gibi bir yasa tanımayan taşlardan- örülü, yavaş yavaş canlanmağa, bengiliğe ulaşacak yolu bulmağa başlayan bir kubbe, bu kubbeyi ayakta tutan kemerler

Yurdunun bu el ülkesindeki yansısı, gölgesi, mezarı olacak kendi tapmağı

Ülkesi, efendisi olduğu yer Tapmağın kubbesi, kemerleri.

Ravenna'da sönmeğe yüz tutan alevi canlandıracak

Nasıl da bunlara inandığına inandırmış kendini, nasıl da gülmeden yıllarca bu yapıntıya bel bağlar gibi davranmış? Anlayamıyor.

Mu?

Şimdi biraz daha ilerleyecek, dış kemerin altından geçecek, biribiri ardı sıra gelecek birçok kemerin altından geçtikçe yaklaşacağı nokta onun bütün ömrüne anlam vermiş gibi görünen nokta olacak, bütün genç keşişler çevresinde toplanacak, saygıyla bekleyecekler bu gecikmesini açıklamasını, kendilerini kaygılandırmış bu yokluğun gerçekte herhangi bir önemli nedene dayanmadığını anlatmasını

Çocukları, kuzuları. O, hepsinin çobanı...

Oysa artık pek çoğu

Oysa artık pek çoğu kaçanların neden kaçtığını, bu tapınağa sığınanların niye sığındığını, buranın ne demek olduğunu düşünmüyor bile, pek çoğu, değil düşünmek, bunları bilmiyor bile. Gençler, onbeş, yirmi, yirmibeş yıl

önce doğmuş gençler. Yani kendi buraya geleli on yıl, onbeş yıl dolduktan sonra doğmuş çocuklar.

Hayat duracak mıydı sanki? İnsanlar bunu kolaylıkla unutuyorlar galiba. Hayatın durmadığını, değiştiğini, değişeceğini. Çocukların, büyüdükleri zaman, dünyayı başka türlü tanıyacaklarını, babalarının bildiği dünyadan başka bir dünyada yaşayacaklarını

İoakim gülüyor, sessizlik içinde, sessiz sessiz gülüyor kendi kendine. Kendine gülüyor. Daha demin, tepeye çıkarken, bir şeyler bulmak istemesi, bulmadan inmeyeceğine karar vermesi, indiği halde ağaca dayanıp beklemesi, buraya, döşeğine dönmeği bu kadar geciktirmesi gülünç değil mi? İnsanın bu yaşa geldikten sonra bile gücünü ölçememesi, yeteneklerini tartamaması, zamanı öğrenmemesi, öğrenememesi, gülünecek bir şey değil mi?

Aradığı, yalnızlıktı. Bu yalnızlığı dışarıda uzatamayacağına göre, en iyisi, döşeğinde sürdürmek değil miydi? Yetmişlik keşişin yedi günlük bir çileye çekilmesini bu akşam anmış, düşünmüştü ama tepede, tepenin yolunda değil, buraya döndükten sonra anlamağa

Besbelli şimdi, apaydınlık.

Keşişin çileye çekilmesini şimdi anlıyor. Yedi günlük yalnızlıkta çile doldurmak değildi yaptığı. İoakim'in şimdi yapmak istediği, yapacağını anladığı, yapmağa karar verdiğiydi. Dükkânı kapamadan yapılacak hesabı yapmıştı. Bitirdiği için olacak, sekizinci günü ölmüştü de.

Gülüyor. Bir zamanlar canına kıymağı

Birçok zamanlar, çeşit çeşit yerlerde, çeşit çeşit durumlarda, canına kıymağı düşündüğüne gülüyor.

Düşündüğüne, vazgeçtiğine, vazgeçebildiğine, vazgeçmekten yılmadığına gülüyor.

Tanrı korkusundan ötürü vazgeçmişti çoğu zaman, kendini öldürmekten korktuğu için vazgeçmişti bir iki kez; kendini öldürmeği alçaklık diye gördüğü de olmuştu, düzmece bir kahramanlık diye de. "Saçma" da demişti, "öldürsem neyi çözerim" diye de sormuştu kendi kendine.

Gülüyor şimdi.

O yetmişlik keşiş nasıl bir hayat yaşamıştı, bilmiyor ama yedi günlük - sekiz, on, üç günlük, bir sayıya böylesine bağlanmak, önem vermek de

saçma- bir çileye çekildikten sonra yattığı yerde ölü bulunmak İoakim'in yaşadığı hayata uygun bir bitim olur mu? Tanrı bunu ister mi, artık düşünmüyor bile.

Bunları daha önce düşünememiş olmasına gülüyor.

Ölür mü bu çilenin sonunda? Bilmiyor. Bilemez.

Ölmeğe de çalışmayacak; kendi kendini ölmeğe zorlamayacak nasıl olsa.

Gülüyor. Ölüme ıkınmak. Güldürücü bir düşünce.

Sabah çileye çekilecek. Dükkânı kapatma hesabına.

Hiç aklına gelir miydi bu akşam yola çıkarken bu kolaylığa, bu rahatlığa ereceği? Ama şimdi bir şey daha biliyor. Asıl aradığı, istediği, buymuş. Bu kolaylık, bu rahatlık, bu erinç gölgesi. Artık her tümce bitebilir. Keşişe göre tek bir eksikliği var: Yirmi yılını kulaklarının sağır kalesi içinde geçirmiş olmaması. Keşişin hesabı, gerçekte, yirmi yıl yedi gün sürmüş olacaktı.

İoakim de yıllar boyunca her akşam tepelere çıkıp indi hani. Bunlar da hesaba katılabilir.

Şimdi gülüşüne biraz şaşkınlık da karışıyor. Bu çocukça pazarlıklar, bir çilenin, bir hesabın, niye olmasın, niye öyle demesin, bir hesaplaşmanın başlangıcı olacaksa, bu işte gereğince ağırbaşlı davranmayacağa benzemiyor mu? Kolaylığın ölçüsünü biraz taşırmıyor mu?

Ama artık durmamalı. Nasıl olursa olsun, hata da etse, yanlışlık da yapsa, kendi gözünde gülünç, alçak duruma bile düşse, bunu yapmalı. Elli yıldır getirdiği gevişi sona erdirmeli.

Kendisini bekleyen keşişlerine, çömezlerine, vereceğini verdi, söyleyeceğini söyledi bu akşam. Meraklarım giderdi, dualarını eksik etmemelerini anımsattı. Bir baba, bir baş olarak ne yapması gerekliyse yaptı, söyledi. Kubbenin altında kurulmuş iskelelerin ucundan gözüken renkli taşlara, bu taşların sezdirmeğe başladığı görkemli resmin kıyısına baktı. Bu kubbe bir gün gelecek, bütün görkemiyle ortaya çıkacak, Tanrının insanlara öğrettiğinin özünü bütün insanlara gösterecek. Denecek ki, bu tapmak

Bu tapınak, denecek, Tanrıya başkaldıran kişilerle devletlere, her türlü kıyıcılığa, karşı koymağa kararlı insanların, yüceltttikleri bir anıt

Daha bir sürü söz söylenecek, bir sürü çiğnenmiş lakırdı yinelenecek.

Roma'daki Baş Papazın, Bizans'a, Bizans'ın kilisesine düşman Baş Papazın, aynı kiliseyi koltuğunun, kanadının altında kayırmasının, ona bu sığınağı vermesinin nedenini herkes unutacak. Dini baskı altında tutan İmparatorla çekişmekte olduğunu, kimse aklına getirmeyecek.

Tek akıllı kişi İoakim mi? Bu gibi saçma düşüncelere de vakit yok artık. Papa, İmparatora karşı, Bizans kilisesini koruyor, ona kendi topraklarında yaşama olanağını veriyorsa, ona kendi tapınağını kurma hakkını tanıyorsa, onu er geç kendi toprağında boğacağına, onu kendi dünyasına sokacağına inandığından, bildiğinden yapıyor.

Yapıyordu, demeli artık. Haberi vardır onun. Olmaz olur mu? Casusları, kim bilir ne zamandan beri

Sonunda hepsi, İoakim artık ölmüşse bile

Yaşayanlar, sağ kalanlar, hepsi, önceleri, göçmüş, göçmen kişilerin elginliği içinde kalacak, sonra da, göçtükleri denizin suyuna karışmağa, o suda erimeğe can atacaklar.

Ama bütün bunları düşünmenin vakti geçti. İoakim göçmenlerin başkanı, önderi olarak yapacağını yapmış zaten. Tuhaf değil mi, kurtarmak istediği şeyi kurtarmak için ne gerekiyorsa yaptığını sanan kişinin, ömrünün sonunda o şeyi boğmakta en büyük payı kendi eliyle getirmiş olduğunu anlaması?

Basmakalıplığın ister ötesinde ister berisinde kalmış olsun, yetmişlik keşişin basmakalıplıktan kurtulmak için sarıldığı o kımıltısız hayatta, bir şey batırması, boğması da imkânsızdı, bir şey kurtarması da. İoakim, bu zinciri koparmıştı, daha yolun başında. Kurtarmak için, kurtulmak için

Boğmuştu.

Tilkicik.

Boğmak deyince, tilkicik... Ondan kurtulmağa bakamaz, ondan kaçamaz bugün.

Tilkicik, ömrünün kitabına asılacak kilidin

Kötü, bayağı, kendini beğenmiş tulumlara yakışır bir imge ya bu

Kilidini açacak anahtar

Lardan biri

Çok anahtarlı kilit mi olur?

Tanrım, diyor İoakim, insan gülünç olmaktan hiç mi kurtulamıyor?

Bağı, aradığı bağı, aradaki bağı buluyor şimdi.

Tilkicik hastaydı. Titremesi durmuştu. Ama küskün yatıyordu yerinde. Ne var ki, onu bir daha aklına getirdiğinde, bitkin yattığı döşeğinden fırlayarak karanlık bahçeye çıkıp çulunun başına bir daha gittiğinde, aradan dokuz gün geçmişti. Andronikos ölmüştü azar azar bu dokuz gün içinde. Kahramanlığın kocaman, uçsuz bucaksız gereksizliğini, boşluğunu göstere göstere, kahramanlaşıp ölmüştü. İoakim ise sağdı; yorgunluğundan, tiksinti ile karışık küskünlüğünden, çok uzak yerlere gitmiş de dönmüş gibiliğinden başka bir sıkıntısı yoktu, o haliyle duruyordu tilkinin çulunun başında.

Elini uzatmıştı çulun katlan arasına.

Sivri, küçücük dişlerin etine saplanmasını bekleyerek tilkinin ağzını bulmağa çalışıyordu. Hiç ummadığı bir şeye çarpmıştı ansızın eli. Kupkuru, ateş gibi yanan burnuna hayvanın. Ağız açılmıyordu, dişler saplanmıyordu. Hayvan hâlâ hastaydı. Tasında, üstü kurumağa yüz tutmuş yiyeceği öylece duruyordu. Öbür elini tasın üzerinde gezdirmesi bunu anlamasına yetmişti. Tilki ölecekti belki de.

Açlıktan, yemeğini yiyememekten, suyunu içememekten. Oysa açlıktan ölmek, hastalıktan ölmekten güçtü herhalde.

Bu düşündüklerine, gerçekten inanmış mıydı ama?

Andronikos'un ölümü karşısında duyduğu acıdan ötürü, başka bir sevdiğinin de yaşamaması gerektiğine mi karar vermişti?

Kendini de seviyordu... Kendini de öldürmesi gerekiyordu...

Önce tilkiyi, sonra kendini.

Tilkiyi çulundan çekmiş, göğsüne bastıra bastıra zincirini çözmüştü. Tilki titreyip duruyordu kucağında. Korkusundandı belki, belki de ateşler içinde yandığından.

Tabut biçimli o kurşun renkli taş teknenin başına gitmiş

Kendinden beklemediği bir hızla, hınçla, tilkiyi suya daldırmıştı.

Hâlâ bir yanı kesilmiş, bir yanını yırtmışlar, çekip koparıyorlarmış gibi bir acı duyuyor içinde bunu aklına getirdikçe. Hâlâ.

Neler düşünmemişti, daha doğrusu, neler geçirmemişti aklından o sonu bir türlü gelmeyen

O sonu bir türlü gelmeyen, çünkü neredeyse dirseğine dek suya daldırdığı, soğuk, buz gibi, taşın da göğün de buz gibiliğini emmiş suya daldırdığı kolunun içinde tilkinin her debelenişiyle duyduğu kasılma

Tilkinin her debelenişine karşı sıkılan parmaklarının, taş kesilen bileğinin koluna ilettiği kasılma her an yenilenerek sürüp giderken o sonu bir türlü gelmeyen zaman gerilmesinde aklından geçirdikleri

Gerçekten öyle mi düşünmüştü, yoksa, o anda içinden geçirdiklerini şimdi mi söz kalıbına döküyordu, bilmiyor ama önemli de değil galiba.

Bir şeyin farkındaydı. Tilkiciği boğmaktaydı. Deli gibi sevdiği, baktığı, büyüttüğü, başkalarından koruduğu, başkalarına karşı yaşattığı, belki de, başkalarına sevdirmeği başardığı tilkiciği boğmaktaydı.

Niye boğduğunu bildiğini sanıyordu. Birçok nedenler düşünüyordu. Demek, bilmiyordu, gerçekte, bu işi niye yaptığım. Onu hastalıktan, açlık içinde ölmekten kurtarmak istiyordu. Doğrusu ya, hastalığın acısından kurtarmak için hastaların öldürülebileceğini çok sonraları öğrenecekti. Açlıktan kurtarmak dediği, gerçekte yiyememekten, yiyememe durumundan kurtarmaktı onu. Burası onu Andronikos'a yaklaştırıyordu. Tilkiciğin acıktığı zamanlan, biraz huysuz, biraz haşarı sıçrayışlarından anlayıp önüne yemeğini koyduğunda heyecanla beklerdi: Beğenecek mi beğenmeyecek mi? yiyecek mi yemeyecek mi?... Sonra, yemeğe başladığını görünce duyduğu sevinç birkaç yönlü olurdu. Tilki, yediği için, verdiğini kabul ettiği için, önünde yemekten çekinmediği, korkmadığı, ona güvendiği için, ormanında bulacağı yiyeceği bu zincirin ucunda aramadığı, yiyeceği veren eli sevebildiği için. Dostluğunu kabul ettiği için. İoakim ses çıkarmaz, dururdu başında. Andronikos'un da, konuşmak zorunda kalmamak için bir önceki lokmasını çiğneyip yutarken, belki daha yutmamışken, ağzına ikinci bir lokma tıkıştırışına, ağzının, yemek sonuna dek bir an bile boş kalmaması için uğraşmasına bakarken

ses çıkarmamıştı. İoakim'in o sıralarda ise duyduğu, çok yönlü bir acıydı. Ama üç gün sonra Andronikos, belki de o anda aklından geçenle dünya arasında köprü kuran, kurabilen son sözlerini söylemişti. "Yemek," demişti, "yemek yemek, beni, canlandırdığı, ölçüde, bana, güç, verdiği, ölçüde, beni, ölümden uzaklaştırıyor, oysa, bu, işkencenin, sonu, öyle, kolay, kolay, geleceğe, benzemediğine, göre, ya, ölmemi, ya, çıldırmamı, beklediklerine, göre, beni, herhalde, sağ, bırakmamağa, kararlı, göründüklerine, göre, ölmeği, kabul, etmekliğim, daha, akıllıca, olur, oyunu, oynamağa, karar, verdik, ama, uzatmamız, için, sebep, yok, değil, mi, İoakim."

İoakim, üç günden beri karşısında boşanan söz selinin içinde bu sözlerin ayrı bir yeri olduğunu, bu sözlerin kendisine söylendiğini hemen anlamamıştı galiba. Anladığında da, iki şeyden birini yapabileceğini sanmış, ancak, üçüncü bir şey bulup yapmıştı. Başıyla "evet" demesi ya da "hayır" demesi gerekirken, gözlerini yummuş, sıkmış, yumruklarını kulaklarına vurmuştu. Andronikos'a bir daha baktığı zaman da, yüzünde, uzaklardan gelmiş bir gülümseyişten başka bir şey kalmamıştı. Andronikos, ondan sonra, yalnız su koymuştu ağzına; konuşmayı mümkün kılmak için olacak.

Andronikos belki uykusuzluktan, belki konuşmaktan, belki ikisinin de bitkinliğinden ölmüştü ama açlıktan değil; açlık, onu yormuş olabilirdi çok çok.

Açlığın insanı öldürmesi o kadar kolay değildir. Bataklığın kıyısındaki köylüler hasta oldukları, yiyecek diye, çoğu zaman, otlar, tohumlar çiğnedikleri halde bile, kolay kolay ölmüyorlar. Açlık, tek başına Andronikos'u daha günlerce süründürebilirdi, sürdürebilirdi. Yalnız açlık

Bu pazarlık da iki yönlü.

Andronikos'un açlıktan ölmediğine inanırsa, karşısında gözünü yumup kulaklarını yumruklamanın acısı azalacak. Ama inanmazsa, tilkiyi boğmanın gerekliğine aklı yatacak.

Oysa, bunların ikisi de yalan. Doğru yalanlar, yalan doğrular.

Andronikos, bir şeyden ölmemişti; utançtan... Orası muhakkak. Uykusuzluktan, konuşmaktan insan bitkinleşir, giderek, ölürdü. Yemek yememek, -yesin diye zorlamamışlardı zaten, kötülüklerinden mi iyiliklerinden mi, belli değil; hem, işkence yapanların, işkenceyi yürütmekle görevli buyruk kullarının iyiliği kötülüğü akla bile gelmez, gelmemeli; onlar, iyiliğin de kötülüğün de ötesinde, saltık varlıklardır,- ölümü yaklaştırır, hızlandırırdı. Ama Andronikos ölmeyeceğine, ölmemesi gerektiğine, hiç değilse, ölmesi gerekmediğine inansa, kendini daha başka türlü idare edebilirdi belki. Oysa ölümü, yalnız Andronikos değil, İoakim de, baştan kabul etmişler gibiydi. Bu hücreden bir ölünün çıkması gerektiğim kabul etmişlerdi.

Çıkmıştı da.

Dokuz gün sonra.

İki gün boyunca yerde sarhoş gibi yatan, gerçekten sarhoş yatan, arada bir kendini sağa sola atıveren, içme, içine alma esriği değil, konuşma, dışarı verme sarhoşu, hava sarhoşu, sözleri artık anlaşılmaz sürüklenmeler, südremeler içinde pek uzaklardan gibi gelen adamın ölüsü.

İoakim başım o zaman kaldırabilmiş, açık havayla, ayazla

büsbütün sersemleyerek, ayağım sürüyerek manastırına

Bütün bunlar da, onu bunu anmak değil; gerçekte, öleni düşünmüyor bile. Yalnız kendi hesabını yapıyor şu anda.

Belki de tilkinin ölümünü biraz daha geciktirmek için.

Ölmesi gerektiğine inanmamıştı belki de tilkicik. İoakim karar vermişti ölümüne.

O kadar.

Tilkiye kimse işkence etmeyecekti, işkence cezası vermemişti kimse. Çok çok, "yemiyordu, hastaydı, ne yapabilirdik" denebilirdi bir hayvanın ölüsünün ardından. Ama açlıktan öleceğine sudan ölsün demek acımak demek değildi. Öldürmekti. Tanrının verdiği canı almaktı. Kimsenin veremeyeceği bir izni istemeden, hiçbir şeyin veremeyeceği bir yetkiyi hakmiş gibi kullanmağa kalkarak... Bunu yapan insan, dolayısıyla insan katili olmuştu ama bu hayvanın doğrudan doğruya katili olacaktı. Bunu bile bile, isteye isteye yapan adam hayatında herhangi bir önem kazanmak,

başkaları kendisine saygı duysa bile kendi kendine saygı duymak olanağını yitirirdi.

İoakim yıllardan beri düşünür, hâlâ bir karara varamaz. Öldürmenin haklı görülebileceği, iyi sayılabileceği, iyi sayılmasından geçtim, gerekli, dolayısıyla haklı bulunabileceği bir tek, ama bir tek durum yok mudur, olamaz mı insanların, toplulukların yaşayışında, işlerinde? Sanmıyor, aklı bir türlü yatmıyor.

Andronikos'un bütün anlattıklarında korku sözü geçmişti, ödleklik, alçaklık, şerefsizlik sözleri geçmişti. Ama bir kez bile kendinden dışarıya sıçrayan bir pisliğin sözü olmamıştı anlattıklarında, sayıkladıklarında. Andronikos belki bu temizliği yüzünden, hiç kimse de bilmese, kahraman olabilmişti. Ama tilkiyi, hiç kimse, tilkiyi boğduğunu, hasta, savunmasız bir canı yok ettiğini hiç kimse bilemeyeceği halde, -bilmemesi için ne gerekliyse yapacaktı,- İoakim kahraman olmayacaktı. Olmayacaktı çünkü olmak istiyordu. Andronikos'un yaptıkları, ölümü, işkencesi karşısında duyduğu heyecan onu kahraman olmağa iteliyordu, iteleyecekti. Ama bu günahı içinde taşırsa, taşıyabilirse

En doğrusu da bu galiba.

Kendi suçunu, kendi kusurunu, çatlağım, gediğini bildikten

sonra ne kendine kapıldı gerçekten, ne de başkalarına.

Ancak, kahramanlık da etmedi, ettirmedi de.

Kimseden bir şey beklemedi. Çok çok, yaptığı kötülük için değil, sersemliği içinde iyi niyetle dolu bir gönülle işlediği hata yüzünden kargışlanacağını biliyor şimdi.

Bu kargışların da unutulacağı, bağışlanabileceği, artık yersiz görülebileceği bir zaman gelebilir. Şu kafasıyla bunu düşünebiliyor; o zaman da, bütün güzelliğiyle, bütün korkunçluğuyla, kendisine bir tek şey kalacak. Kimsenin bilmediği ama kendisini yapan şey...

Tilkinin ölmesi çok mu uzun sürdüydü? Debelenmesi kesildikten epey sonra elini, kendinin değilmiş gibi, parmaklan arasında ölü bir tilkinin, bütün katılığı erimiş, yitmiş korkunçluğuyla sallandığı o buz gibi, taş gibi eli bir ağaç parçasıymışçasına sudan çıkardığı zaman, ortalığın aydınlanmış olmasını bekleyen gözlerle bakındığını hâlâ ansıyor.

Sonra, ölü, artık hiçbir kahramanlık İşleyemeyecek eliyle, zinciri tilkinin ölü boynuna bağlamış, onu gene suya atmıştı.

Sabahleyin, tilkinin gece su içmek için taş tekneye uzanmış, güçsüzlüğünden ayağı kayıp suya düşmüş, zinciri de yüzmesine meydan vermediği için boğulmuş olacağını kendisine üzüntü içinde anlattıkları zaman uyuşmuş beyninde tek bir şey hafifçe ışımıştı: Zinciri ölü hayvanın boynuna bağlarken bu kadarını düşünmemiş olduğu...

Şimdi de gün ışıyabilir.

Saatlar süren bütün uğraşmalar, elbet, tilkiyi nasıl öldürdüğünü bir daha anması için değildi ama şu anda içi boşalmış gibi. Bu boşluk içinde uykuya dalarken günün ağardığını görebilir.

Ama ne gün ağaracak daha. Ne de uykusu var.

Ravenna

Ravenna'dan öncesi vardı.

Kappadokya'daki vadinin sözünü gizli gizli eden birtakım adamlar türemişti ortalıkta. Renkleri, benizleri başka başka, sıskalıkları, kurulukları başka başka, kılıkları başka başka adamlardı bunlar. Ama hepsinin ortak bir özelliği vardı: Gözleri.

Gözlerindeki garip açlık.

Yere baka baka insanın yanma yanaşmaları yetmezdi belki ama gözlerini kaldırıp gözünüzün içine baktıklarında nereden geldiklerini anlamamak, olacak iş değildi.

Vadinin sözünü ediyorlardı. Tanrının orayı bir sığınak olsun diye yarattığını söylüyorlardı. Oraya İmparatorun eli güç erişirmiş. Asker gönderilse bile o binlerce, on binlerce kovukta yaşayanların hepsiyle başa çıkmak umudundan pek çabuk vazgeçmek gerekirmiş.

Bu, önüne bakıp insana yanaşan, sizinle birlikte denize bakmaktan vazgeçmeksizin bunları havaya, denize, gökyüzüne söyler gibi söyleyen tuhaf gözlü adamların anlattığı vadi, geçen haftalarla, aylarla birlikte, birçoklarının gözünde, gönlünde, garip bir düş pırıltısı içinde yanmağa, bir büyüye bürünmeğe başlamıştı.

Arada bir yitenler oluyordu. Bu gibi olayların haberi artık hızla yayılıyordu. Şehrin öbür ucundaki bir manastırdan bir keşişin akşamdan sabaha yitip gittiği, ne olduğunun, nereye gittiğinin bilinmediği haberi, daha

o akşam, bütün şehre yayılıyordu. Bu kaçışlar karşısında, kızıp, İmparator efendimizin iyiliğine karşı nankörlük eden, işkencelerle öldürülmeğe lâyık bu hainler, diyerek küplere binen, küplere binmiş gözüken adamların sayısı, aylarla, azalıyordu gitgide. Kaçışlar anlam taşımağa başlamıştı. Direnenler biribirini destekliyor, biribirini destekleyenler yeni bir güç kazandıklarının farkına varıyor ya da böyle bir sanıya kapılıyorlardı. Belki, kaçışı buna bağlı olmayan adamlar da vardı bunların arasında, onlar başka nedenlerle ortadan yitiyorlardı. Ama onlar da kaçmış diye düşünülüyor, ortaya yeni bir iş, yeni bir felsefe, yeni bir değer konuyordu: Kaçmak. Bir ülkü, bir direnme, bir kahramanlık yolu oluyordu bu; aynı zamanda yeni bir baskı yolu...

İoakim, toyluğu, gençliği içinde bu kaçma dalgasına kendini hemen kaptırmıştı ama uzun zaman ayaklarını dibe basmaktan vazgeçmemişti. Ayaklarını dipten kesmeğe, kendini sulara bırakmağa hazır hale geldiği zaman ise, ya dalga hızını yitirmişti ya da artık kendi dalgaya kapılabilecek durumda değildi.

İlk aylarda kaçmayı, Andronikos'un adaya kaçmasından ayrı, değişik sonuç verebilecek bir iş diye görmüyor, düşünemiyordu. Andronikos gitmiş, dönmek zorunda kalmıştı. Andronikos niye kaçmış, niye dönmüştü, biliyordu. Onun kaçışı bu adamların vadiye kaçışına ise, hiç benzemiyordu. Bunlar, görünüşte, dışlarındaki bir inancı korumak üzere kaçıyorlardı. Andronikos ise, dışındaki inancı değil, kendi namusunu korumak üzere kaçmış, gene onun için dönmüş, kendi namusu uğruna ölüme katlanarak bencillikle suçlanabilmesini olanaksız kılmıştı. İoakim işkenceyi göze alamıyordu.

İşkenceyi göze alamadığı için, kaçtıktan sonra dönebileceğini, aklına sığdıramıyordu. Kaçsa, dönmemek üzere kaçmalıydı. Kaçmadıkça kendisini sıkan bir şey olamazdı. Ancak kaçtığı zaman baş kaldıranlara karışmış olacak, o zaman dönemeyecekti, dönüş yolunu kesecekti.

Kaçma isteğiyle kaçma korkusu arasında uzun uzun durmuştu durduğu yerde.

Kaçmayanlar neredeyse ayıplanır hale gelecekti, geliyordu zamanla. Kappadokya'dan gelenler arasında tanıdık yüzler de görülmeğe başlamıştı. Kaçanlar kendilerini biraz unutturduktan sonra geri geliyor, arkadaşlarını da vadiye kaçmaları için kandırmağa çalışıyorlardı. Artık, kaçtıkları halde

yakalanmaktan, daha doğrusu, ele verilmekten korkmuyorlardı. İoakim'e de birkaç kez yanaşmıştı bu adamlar.

Önceleri vadiyi anlatmışlardı. Gerçek manastırların, gerçek manastır yaşayışının orada bulunduğunu söylemişlerdi. Oranın güzelliği, oranın bereketi, diyorlardı. Yavaş yavaş genişleyen bağlan, artan hayvanları söylüyorlardı.

Oyula oyula genişleyen odaları, evleri, büyüyen tapınakları anlatıyorlardı. Sonra sonra

Gençliğine getirir oldular sözlerini. Gençliğini fırsat bilip, kaçmadığı için gözdağı verenler çıktı. Ama sonunda, işlenemeyecek bir tarla olduğuna karar verdiler galiba, kendisine yanaşarak gözleri ileride bir noktaya dikili, vadiyi anlatanlar, azaldı.

Bir gün farkına vardı ki artık kimse ona kaçmasını önermiyor, kaçmayı kabul etmediği için ona kimse çıkışmıyor, kimse azarlamağa kalkmıyor onu. O gün bir parçacık kırılmış, üzülmüş gibi bir şey duymuştu içinde galiba. Çocukluk.

Oysa büyümüştü. Andronikos gibi değil, vadiye kaçanlar gibi değil, daha başka türlü kaçmağı düşünebilecek hale gelmişti. Kendinden genç keşişler hiç de az değildi manastırda.

Uykusu gelmiyor. Bunları, kendi kendine masal anlatır gibi anmağa başlayalı saatler oldu sanki. Gün ışıyabilir artık, diye düşündüğünden bu yana bile ne kadar zaman geçmiş gibi. Oysa, uykusu gelmediğine bakılırsa

Uyuklayıp uyuklamadığının da farkında değil ama bunları kendi kendine kesintiye uğratmadan anlattığına bakılırsa

Gecenin ilk saatleri daha.

Uykusunun gelmesini hem istiyor, hem istemiyor.

Uykusu gelse, bu saatlerdir süren düşüncelerden kurtulacak, bu zinciri koparacak. Zincir kopacak, daha doğrusu, kendiliğinden.

Yoksa, durmağa, zinciri isteyerek koparmağa gönlü yatmıyor.

Gönlü yatamamak diye düşünmesi, belki yorulduğunun bir belirtisi sayılabilir. Demin, ne zaman, bir ara işte, istemiyordu. Şimdi, gönlü yatmıyor diye düşünüyor.

Başladığı bir şey var bu akşam, bitirecek, bitirmesi gerek. Bitirmek istediği işin küçüklüğü, önemsizliği karşısında alçakgönüllülük dersi alması

gerek.

Alçakgönüllülük, vadililerin erdemlerinden biri olmaktan çıkmıştı. Bunu rahat rahat söyleyebilir şimdi. Yeni bir devlet kurmuş gibi, gurur içindeydiler. Ayrılığın, başkalığın, başına buyrukluğun gururu içinde başkalarını yanlarına, sayılarını artırmağa, çağırıyor, bir takımın adamlarını başka bir takıma geçsinler diye kandırmağa bakıyorlardı.

Bunun için de her türlü yoldan gidiyor, hiçbir şeyden çekinmiyorlardı. Vadinin ele geçirilmezliği başlarını döndürüyordu. Toplulukları genişliyor, genişledikçe güçlerini artmış görüyorlardı.

O zaman mıydı, daha sonra mıydı?

İoakim kendi kendine bir soru sormağa başlamıştı. Bu soruyu, sonraları, oradan gelen gözleri açlık pırıltılarına boğulmuş adamlara da sordu. Ama karşılık vereceklerine, yanına uğramaz oldulardı.

Devletin, eski inanca bağlı kalmış bütün uyruklarını oraya mı toplayacaklardı? Toplamaları mümkün müydü? Toplayacak bile olsalar, tek güvendikleri, vadinin savunulmasındaki kolaylık ise, oradan çıkamayacaklarına, ya da çıkmağa istek duymayacaklarına göre, oraya çekilip eski inançlarına bağlı kalmakla, eski inancın yeniden devletçe kabul edilmesini nasıl sağlayabilirlerdi? Yoksa, istedikleri bu değil miydi?

Bu sorular belki biraz çocukçaydı. Ama karşılık vermemişlerdi bunlara.

Anlattıklarına göre, ürkmüş bir kedinin sırtında dikilen tüyleri andıran sıklıkta, konilerle, bacalarla, sönmüş bir ocağın tepesi tıkanmış, birçoğu taşlarla kapanmış bacalarıyla dolu gibi olan bu vadilerde, eteklerde, artan kalabalığın çoğunluğunu keşişler meydana getiriyordu. Yeni gelenler de keşiş olduğuna göre, orada, çoğalma olanağını kendiliğinden yok etmiş, çoğalmak için ancak dışarıdan gelenlerin sayısına, gönlüne bağlı kalan bir keşiş ordusu, hiçbir şeye karşı yürümemek niyetiyle yığılıyordu.

Oysa, giden keşişler, belki de yarlığların en az dokunduğu, en özgür bıraktığı kişilerdi.

Onlara gerçekten karışan, onlara gerçekten baskı yapan yoktu. Hele İoakim'in manastırı gibi "yazıcı" manastırları, baskı görenlerin baskıdan kurtulmak için sığındıkları yerlerdendi. Bu manastırlarda, sayısı gitgide artan keşişler, başka işleri unutarak, başka yapabilecekleri de bulunduğunu akıllarından çıkarmış görünerek, yazı yazmağa dalıyor, tartışıyor, eski inanca ister istemez bir gün dönüleceğini

Oysa İoakim, bütün bunları anmanın gerekliğini görmüyor... Anlıyor. Bu da başka bir kaçış yolu. Kaçış olsa da olmasa da yürümeli, bu yolda ilerlemeliyim, diye düşündüğü andan bu yana kendini gitgide artan bir kolaylıkla koyveriyor. Gerçekte bu kolaylık, kendi kendini aldatmak.

Gene de değil.

Aldatmak değil.

Kese yoldan gitmek varken, kese yolu seçmek mümkünken, kime karşı, neye karşı, bunu bilmeden, kestirmeden, kestiremeden, bir çeşit vakit kazanma tasası içinde en uzun yoldan gitmek, sağa sola saparak, çıkmazlara dalıp çıkarak...

İpi, koptuğu yerden bağlamağa çalışmalı.

Denemeli, hiç değilse.

Andronikos'la işkenceyi paylaşırken işkenceyi, olsa olsa, susarak paylaştığı için işkencenin susma yüzünün yükünü bütün ömrünce omuzlarında, sırtında duyduğu söylense şimdi, İoakim buna, hayır, yanlış, yalan, der mi?

Bu yükün altında soluya soluya bugüne erişmiş olduğu Başka deyimle, susmanın utancından, bu utanca katlanma utancından.

Başka deyimle, olanı biteni olduğu gibi kabul etmek utancından

Başka deyimle, bu utancı dağıtmak için konuşup bir şey yapacak yerde aklının en kuytu köşelerine, gönlünün en izbe yerlerine dalıp davranışım haklı çıkaracak tutarlı, köklü, temelli sebepler bulup gün ışığına getirmek

Bunları ortaya sürerek gerçekten de haklı çıkarılan bir davranışın utancından

Ama kendini suçlamak, kendini suçlamak için bu kadar ustaca sebepler aramak, aynı kapıya çıkacak bir yol olmaz mı?

Bu utançtan kurtulamadığı ne kadar doğruysa, bu utancın yüküyle konuşmağa kalktığı zaman gevezelikten başka bir şeye ulaşmadan ömrünü harcadığı ne kadar doğruysa, şimdi, kapanan bir tecimevinin, bir ömrün, bir kitabın hesabını yapmağa, eğrisini doğrusunu tartmağa kalkışması da o kadar yanlış. O işi yapmak meleklere düşer, kendinden sonra yaşayacak olanlara düşer.

O mimar

Aynı renkli iki taşı, ancak bir kez yan yana yerleştirebileceğini, bunu bir yaptı mıydı artık elini kolunu bağlamış olacağından herhangi bir çıkmaza girdiği zaman kendisini ancak ölümün kurtarabileceğini düşünerek, bu çıkmaza gireceği anı elinden geldiğince kendinden uzak tutmağa çalışıp korku içinde hiçbir

Ama hiç, hiç, hiçbir şey yapmadan Tanrının yazdığı ölüm karşısına dikildiğinde şaşkınlık, pişmanlık, umutsuzluk

Bunları, bu duygulan, mimara yakıştırmak ne ölçüde doğru olur, umursamıyor artık,

Umutsuzluk, boşluk, hiçlik içinde kalacak yerde, o iki taşı yan yana getirmekten, bir yaşayışın akışına uymaktan, yaşamaktan çekinmeden

Korkmadan, o anda yaptığını bilerek, yaptığının ağırlığını duyup onurunu benimseyerek

O iki taşı yan yana koyabilseydi işinin bir yerinde, duvarının, sırasının bir yerinde o iki taşı yan yana koyabilseydi

Bütün duvarları yıkılıyor İoakim'in, içinin bölmelerini yılların geçişiyle artırmış, pekiştirmiş bütün duvarları yıkılıyor şimdi, sağır edici, sağır, sessiz bir gürültü içinde.

Bütün taşların ağırlığı yok oluyor. Uzun bir ömrün sonunda böylesine çocukça bir düşünceye kapılmanın yersizliğini, yakışıksızlığını bile bile.

Yıkılan duvarların ardına güneş doluyor. Güneş, deşilmiş karınlar gibi, kendisine karşı yapılmışçasına, kendisine meydan okurcasına ışığına kapalı kalmış, kapalı tutulmuş saraylar gibi, dünyayı sarsarak çöken dağların, setlerin, toprakların

Çöken dağların, setlerin, toprakların üzerinden, boğazların üzerinden kavuşan denizler gibi, üç koldan gürül gürül akan bir deniz gibi

O güne dek aydınlanmamış bir yeri aydınlatıyor, bir kuruluğu suya boğuyor.

O iki taşı yan yana koyabilseydi o mimar, ömrünü hiç değilse bir parçacık daha az harcamış olmayacak mıydı?

Bunu, Ravenna'ya giden gemide düşünememişti, düşünemezdi de. Oysa yaptığı, o anda yapmakta olduğu, buydu, başka bir şey değil.

Buz tutmuş bir yokuşun başından aşağı kendini koy veren bir çocuğun hızıyla düşünüyor şimdi, düşüncelerinin ardından koşmağa, yetişmeğe,

onları toparlamağa, ipi elinden kaçırmamağa çabalıyor İoakim.

Bunu yapıyor, kendini Tanrıya adamak istemiş bir insanın alçakgönüllülüğüne

Göstermesi gereken alçakgönüllülüğe meydan okurcasına, bu alçakgönüllülüğü hiçe sayarcasına

Eksiksiz, kusursuz, yanlış iş işlemez bir insan olmak isteğinin, isteği gururunun içinde Tanrıdan uzaklaştığını

İnsanın Tanrı katında göstermesi beklenen alçakgönüllülüğe karşılık, bir insan olarak, insan katında, insan ölçüleri içinde iyi, yetkin bir insan olabilme çabası ile ömür tüketmezse bu hayatın değerini neyle biçeceğini

Gene de bu çabanın güzelliği karşısında yanılmanın, yanlış iş işlemenin de bir güzelliği olması gerektiğini

Yanlışlık yapsa bile buna bir onur payı ayırmak gerekirse iyiliğin, kötülüğün tek ölçüsünün, ister istemez, niyete, inanca dayanacağını

Oysa niyetin, inancın, sağlam bir yola götürmeğe yeterli olamayacağını, dolayısıyla döngünün kendi kuyruğunu yemeğe kalkan bir yılan gibi

Düşünüyor, düşüncelerinin arkasından sürükleniyor İoakim, yuvarlanıyor.

Ama artık tilkinin de, Andronikos'a yapılan işkencenin de

Konuşmuş, akşamdan beri aklından geçenleri aynı hızla, sesli, sözlü söylemiş olsaydı, Andronikos'un yaptığına yaklaşır mı?

Yaklaşmazdı.

Andronikos tam sekiz gün konuşturulmuştu.

Tam sekiz gün, yiyecekten çok, sudan çok, hava yutması için uğraşılmıştı. Tam sekiz gün.

Sekiz gün sekiz gece

Önce Tanrıyı, sonra yaptıklarını, sonra inandıklarını, sonra inanmadıklarını, sonra inanmamayı, sonra yüreğindeki temel değerleri, sonra temel değersizliklerini, sonra acılarını, sonra yorgunluğunu, sonra dostluğu, sevgiyi, sonra umursamazlığı, sonra çocukluğunu, sonra akima, sonra ağzına geleni, sonra artık yüreğinden, akimdan bile kopmayanı söylemişti.

Söylememişti.

Bütün bunlar söyletilmişti kendisine.

Sonra aldığı hızla, araba devrildiği halde hâlâ dönen tekerleklere dönmüştü. Sonra bu dönme azalmıştı, azalmıştı, sonra durmuştu, gene döndürülmüş, gene durmuş, gene döndürülmüştü, sonra, daha sonra

Kandilin yağı tükenmişti. Tekerlek artık takılmıştı. Gıcırdamıştı daha sonra, gıcırdadıktan sonra da

Durmuştu. Düpedüz. Hata işlememenin gururunun boşluğunu söyleye söyleye, haykıra haykıra.

Oysa İoakim, şimdi

Şimdi, bu sabah gelip kendisini gören genç bir keşişin gizlice, tek başlarına kalmalarım istedikten sonra, başkalarının duymamasına özellikle önem vererek ulaştırdığı habere göre

Bu, alçakgönüllülüğün de ötesinde.

Burnu, hem suç işlediği, hem bağışlanmak dilediği, hem cezasını çektiği için yere sürtülen, kanatılan, parçalatılan bir insan durumunda.

Bütün yolların kapandığı, bütün akşamların bittiği, bütün kışların başladığı bir noktada.

Köle ile efendinin arasındaki ilişki nedir? Düşündüğü, kötü efendiyle, dayak yiyerek iş görmekten başka bir yol bulmayan, sonunda ya ölen ya öldüren, ya kaçan ya da baş kaldıran köle arasındaki ilişki değil. Yüzyıllardır insanlar bu kalıp içinde düşünmüş. Yüzyıllardan beri, insanlar varolmağa başlayalı beri, köleler dayak yemiş, terlemiş, işte öğütülmüş, efendilerse dayak atmış, yelpazelerini kölelerine sallatmış, tembellikten yorulan bacaklarını kölelerine ovdurmuştur. Ama kölelerin efendilerine sevgiyle, aşkla bağlı oldukları, efendilerin kölelerinin aşkını kazanmak için toz toprak içinde sürüklendikleri bir ilişkiyi düşünmek yanlış mı olur?

Ya köle, ölümünün efendisinin elinden gelmesini isteyecek ölçüde seviyorsa efendisini? Ya kaçan köle, ölümünün efendisinden gelmesi için, ölümünü efendisinden dilenmek için ona dönerse? Ya efendi, kölesini öldürdüğü zaman kendisini hiç kimsenin sevemeyeceği kadar, sevemeyeceği gibi sevmiş olan bir insanın istediği en büyük şeyi, yerine getirmek, ona istediği en korkunç şeyi vermekle kölesi karşısındaki köleliğinin en büyük belirtisini gösterirse... Köleliğinin, dolayısıyla sevgisinin, saygısının en büyük belirtisini?...

Böyle düşünmek, gerçekten çılgınlık mı olur? Bunu yaşayanlar, bunu duyanlar, gerçekten birinin kölesi, birinin efendisi olanlar, bu düşünceyi çılgınlık diye görürler mi?

İoakim hiç sanmıyor böyle göreceklerini.

Kendisini öldürmesini isteyen kölesinin bu isteğini yerine getirecek kadar onu sevmeyen bir efendinin, kölesinin elinden ölümünü bulması, işin en doğrusu değil mi? Hak değil mi?

Ya da, kendini kölesine öldürtecek, kölenin kendisinden istediğini kendi hesabına isteyebilmek için bu isteği reddedecek bir efendi düşünülemez mi?

Sabah bir türlü gelmeyecek sanki bu gece. Oysa sabah gelir, gelmemesi görülmemiş bir şey. Bu gece yolculuğundan, yorulsa bile, dönmemesi gerekiyor İoakim'in.

Kahramanlık, acaba

Niye korkmalı? Kahramanlık, acaba, köleliği kabul etmek anlamına gelemez mi?

Bunlar, sanki, hem kendi düşüncesi, hem değil.

Sanki, bir yerde okumuş, başka biri söylemiş bunları.

Oysa, başka biri, bu biri İsa da olsa, Andronikos da olsa, bunları söylemiş, kendisinden önce düşünmüş olsa bile, bu düşünceler ona hiç de yabancı değil. Sanki kendi düşünmüş bunları, çok eskiden. Artık önemsiz de böyle olup olmadığı. Hangi düşünce, yalnız bizimdir? Bir şeyi bir başkası bizden önce söylediği zaman, onun başka birinden yararlanmadığı söylenebilir mi? Nasıl söylenebilir? Nasıl düşünülebilir öyle bir şey?

Köleliği kabul etmek olamaz mı kahramanlık? Bir bakıma? Bu köleliği öylesine kabul etmek, öylesine benimsemek, öylesine özümlemek ki, kahramanlığın başlangıcı olan baş kaldırma, insana en çok sevdiği, dolayısıyla en çok kızdığı varlığın elinden ölüm getirsin, onun içinde eriyerek ölmek olanağını versin?

Baş kaldırmak içinse, bir şeyi benimsemek, ciddiye almak, ona bağlanmak, o bağlılığın yükünü duymak gerekmez mi?

Andronikos'un yaptığı, böyle de düşünülürse, kahramanlıktı.

Baş kaldırmasının nedeni olan küçük alışkanlıkları da, bir çeşit köleliğinin koşullarıydı. Bir köleliğin kendiydi bunlar.

Ya sözler? Söylenen sözler, hele hele, verilen sözler, köleliğin katmerleşmesi diye görülemez miydi? Bir kölelik adına başka bir köleliğin karşısındaki kahraman olmak, ama aynı efendiye dönüp beni öldür, beni içine al, erit demek

Şimdi boşlukta dönen bir tekerlek var ama, İoakim duruyor bu tekerleğin merkezinde.

İoakim, kahraman olmak istemiyor hâlâ.

Erit, demek. Dediği o olmuştu Andronikos'un. İoakim ise, kahramanlığın ötesinde durmak, berisinde kalmak istemişti. İnanç konusunu kendi içinde fazla eşelememiş, insana kalan son yolu, mutluluğa yönelmeyi

Mutluluk

Yeni bir düşünce değil ya, son yol olarak mutluluğa yönelme kalıyor, diye düşüneli kaç yıl geçmişti?

Mutluluğa yönelmeyi de aklından geçirmediğine, geçirmeğe yanaşmadığına göre, yolların hepsi kapanmıştı onun için.

O da kaçmıştı.

Ama bir adaya, Ada'ya kaçsaydı, Kappadokya'ya kaçsaydı, Yarlığa karşı gelmek, Yarlığı reddetmekle hain, Yarlığa karşı gelenlere katılmakla kahraman olurdu. Oysa Ravenna’ya kaçmakla Ravenna'da kalmayacağını daha o zamandan beri biliyordu sanki. Ravenna'da eski inancı tazelemek bir bahaneydi, niye kaçtığını soranların önüne atılacak. Roma'ya kaçmak, Roma'nın Baş Papazına sığınmakla, gerek Başkentin, gerek kaçaklar vadisinin ilençle anacağı biri olacaktı. Kahraman olmayacaktı. Efendisine dönmeyecekti, efendisinden kaçanlara katılmayacaktı. Ne köle olacaktı ne kahraman. Konuşmağa zorlanmayacaktı. Susacaktı. Gerçekten.

Andronikos Ada'da saltık susmayı öğrenmişti, Ada'dan dönerek saltık konuşmayı başarmıştı. Herkesin konuştuğu bir toplantıda kendisinden de birkaç söz istenince, herkesin şarkı söylediği bir toplulukta kendisinden de bir şarkı istenince, konuşmak, şarkı söylemek, korkunç bir küçültücülük taşıyordu içinde.

Ama her zaman mı?

Bunun da önemi kalmadı artık.

İoakim başka bir efendiye sığınacaktı.

Efendisini, gönlünün isteğince değiştirmiş bir köle olacaktı.

Ama efendisini değiştirdiği anda, kölelik durumundan da sıyrılacaktı. Bir daha köle olamazdı ki, kendi ayağıyla gitse de başka bir efendiye. Köleliğe zorlanmak şarttı.

Ravenna, zavallı, güdük bir bahaneden başka ne olmuştu ki?

Ravenna'daki İmparator temsilcilerini, Roma, İmparator'un kendi gibi karşılardı. Ravenna'da efendiden kurtulmak olanaksızdı. Ravenna'da kalmağa çalışmak, insanın kendine söyleyebileceği yalanların en kötüsüydü. Yalan da köleliğin şartıdır oysa. Mızıkçılık kabul etmeyecek bir düzendi yalan. Yalan söylerken doğruyu söylemeğe başlamak, doğru söylerken yalan söylemek kadar mızıkçılıktı.

Ondan çabuk sıyrılmağa bakmıştı.

Daha geçen yıl, Frankların İmparatoru Roma'ya geldiğinde, karşılanışı, Ravenna'ya gönderilen valilerin karşılanışına benzetilecek düzenlenmişti. O zaman da ürpermişti sırtı. Ondan kurtulduğunu sandıktan bunca yıl sonra bile İmparator ardını bırakmıyordu. Oysa Roma, o gün efendi değiştirmişti görünüşe bakılırsa. Oysa, Bizans'ta, o zamandan bu yana değişen bir şey vardı.

Bu sabah, o keşişin söylediği

Yalandan da çabuk sıyrılmağa bakmıştı. Şimdi daha iyi farkına varıyor. O zamanlar varmadığı şeyin.... Yalandan sıyrılmak için inmişti Roma'ya. Roma'nın bataklıklarının kıyısına. Düşmanından, düşmanlığını sürdürebilmesi için yanına sığınmağı dilemek gibi bir şeydi yaptığı. Sığınağı da verilmişti nitekim kendisine.

Roma'nın Baş Papazından eski inancı taze tutacak bir yer vermesini isterken, İoakim, inanç çerçevesini aşmayacak bir davranış içerisinde kalmağa özellikle dikkat etmişti. Ölümsek hastaların saçlarını taratmak istemeleri gibi.

Bu davranışı şimdi anlıyordu. Yani yorumunu yapabiliyordu. Şimdi dediği, birkaç saat öncesi; birkaç ay, birkaç yıl öncesi gibi uzaklarda kalmış... Şimdi, başka bir yere varmış durumda çünkü.

Gerçekte, bir batağa ağır ağır saplanmış, battığının farkına varmadan, debelenip durmuştu. Kurduğu kilise, resimli kilise, yurdunun inancını

korumak için çırpınır görünerek yükselttiği anıt, şu anda, bu sabahki haberle, tamamıyla gereksiz kılınmış oluyor.

Otuzbeş yıl önce

Otuzbeş mi, daha mı az, daha mı çok? Hesabını şaşırmış gibi, ama, ne çıkar? Resimlere yeniden izin verildiği zaman

Önceleri, hile, düzen demişlerdi çevresindekiler. İnanmak istememişlerdi. İzne uyacaklar kim diye bakacak, sonra hepsini birden zindana atacaklar demişlerdi.

Kendi ise, resimsiz geçen onüç ondört yıldan sonra resimlere dönüldüğü için ne sevinç duyuyor, ne de öbürleri gibi kuşkulara kapılıyordu. Bir ara yalnız, Andronikos'un ölümü bu kadar boşu boşuna mıydı? diye düşünmüştü. Daha sonra, Andronikos'un, onun gibilerin acıları, ölümleri bir işe yaramış mıdır? diye düşünmeğe kalkmış, ardından vazgeçmişti. Bunu düşünmek daha da küçültücüydü onlar için.

Çünkü resimlerin dönmesi, hiçbir şeyi değiştirmiyordu.

içinde en ufak bir kıpırtı duymuyordu. Manastırlılar, manastırlardaki keşişler, en ufak bir baskı duymamışlardı üzerlerinde. Bildikleri gibi hareket ediyorlardı. Başka manastırlardan gelip kendi manastırına sığınan keşişler vardı. Kendilerininki yazıcı manastın, kimse onlara dokunmuyor diye.

Oysa İmparatorluk resimsizlikten batmış falan değildi. Resimden vazgeçmeyip, vazgeçemeyip, kendilerine sığınarak eski inançlarını herkesin bildiği bir gizlilik içinde sürdürenler için dünya daha başka mı oluyordu?

Şimdi ise kendi de

Kendi de küçültücü bir hareket içinde, küçültücü bir durum içinde, kaçışının küçültücülüğü içinde

Yoksa kendini temize çıkarmak için mi düşünüyor böyle bütün

Ama aradan bir yıl geçince, tahta yeni Doğulu yerine eski Doğulu geçince

Hâlâ böyle düşünmesi tuhaf. Burada, Batıda, yurdunun Doğulu hükümdarlarına bunca yıldan sonra hâlâ yabancıymış gibi bakması... Oysa

Eski Doğulu tahta dönünce, o korkunç baskı başlamıştı. İoakim'in manastırına sığınmış keşişler uzak manastırlara kaçmağa başlamışlardı. Artlarından, manastırın öz keşişleri de. Bunlar, böylelikle, en inatçı

"resimci"ler olduklarını anlatıyor, kendilerine karşı amansız bir savaş açılması için ellerinden geleni yapıyorlardı.

İoakim, kaçtıktan sonra, çok çok sonra, ne korkunç haberler almıştı. Yeni yasalar, yeni yarlığlar çıkıyordu. Keşiş yetiştirilmesi önleniyordu, yeni keşişler alınması yasak ediliyordu manastırlara.

Daha sonra, keşişlerin, keşişlik antlarından dönmeleri, din dışı hayata yeniden karışmaları, manastırların boşaltılması buyurulmuştu.

Bu haberler geldikçe, çevresinde toplananlar, İoakim'i bunu çok önceden sezdiği, eski inancı kurtarmak için, keşişliği sürdürmek için, uzak topraklarda da olsa, bu kadar uğraştığı, bunca güçlüğe göğüs gerdiği için, kutluluyor, övüyorlardı. Kahraman diyorlardı ona. O da bu sözü işittikçe kahroluyor, bu yeni yolun, bu kendi ayağıyla girdiği yolun, kendi için yarattığı yeni köleliği duyuyordu içinde.

Zavallı, hasta bir tilki yavrusunu nasıl boğduğunu anlatmağa kalksa, onu gene övecekler, gençliğine, üzüntüsüne yoracaklardı o yaptığını.

Suçların, kötülüklerin bile bağışlandığı bu kahramanlıktan sıyrılabilmesi için bu sabahı beklemesi gerekirmiş.

Şimdi, herkesin, kapıcıların bile uyuduğu, yurdundan haber getiren ulak keşişin, gencecik, incecik, utangaç ama gözleri ateşli keşişin, yorgun olduğu bahanesiyle rahatsız edilmemesi için alınmasını buyurduğu bitişik hücrede, aralık duran perdenin arkasında ölüm uykusuna yatmış kadar kıpırtısız göründüğü bu saatte, herkes bir kahramanın çobanlığındaki bir sürünün rahatlığı içinde korkusuz uyurken, İoakim, belki de ömrünün en büyük sevincini en büyük acısıyla bir arada duyuyor, yaşıyor.

Bu sabaha dek ne olmadığını bilmişti İoakim, manastır öğretiminin, din eğitiminin insana öğrettiği başlıca ölçü içinde, salt, ne olmadığını bilmişti.

Şimdi, karşısında esner gibi duran saray içlerinin, onların yerinde parıltılar içinde yanarak üç koldan akacak bir denizin, gözlerinde hâlâ canlı görüntüler, resimler gibi durabildiği bu anda

Ne olduğunu biliyor artık.

Ne olduğunu

Yenik olduğunu

Dolayısıyla utkuya varmış olduğunu.

Biliyor.

Bu andaki durum gene değişebilir. Ancak, hesabım bir daha yapmak zorunda kalmayacaktır. İoakim bunu biliyor.

Tepede, güneşin batışını ardına aldığı sırada, öbür tepede, güneş solunda battığında, ne aramıştı, biliyor şimdi.

Açlığı bilmeyen, herhangi bir açlığı doyurmak mutluluğunu aramadan yaşamış, bunu aklından bile geçirmemiş bir insan olarak, yaşayışının özüne inmek, bu yaşayışa bir yorum, bir anlam getirmek, yakıştırmak istemişti. Tamam şimdi... Anlamı buldu.

İnsan, nasıl olsa, birtakım yapıntılarla yaşayabiliyor, diyor. Gençliğimde, daha çok kaçıp yapıntılara daha çok sarılmış, kahramanlığı

Kahramanlığı kabul etmiş olsaydım, bugün bu noktaya varamazdım herhalde. Olgun yapıntının bir adım ötesi ölüm, biliyorum ama artık kendimi aldatmadan, gözümü karartmadan, ulu, engin bir yapıntı içinde, bütün ömrüm boyunca olgunlaşması için uğraşıp didindiğim bir yemiş, bu akşam, tepeye çıkarken gözümün önüne getirdiğim olgun yemiş imişçesine bir yapıntı içinde ölebilirim artık, diyor.

Bundan böyle güneş, sağında doğabilecek

Ama dönmeyecek yurduna

Önünde doğacak

Bir daha tepeye çıkarsa.

Ama çıkmaz gibi geliyor ona.

Bundan böyle iniş yolu başlıyor. Küçük alışkanlıklarının içinde ineceği yol.

Bu alışkanlıklardan artık kurtulmağa çalışmayacağı, her türlü çarpışmanın, direnmenin artık anlamını yitirdiği, ölüme doğru dümdüz inen yol. Batının yolu.

Üç kol denizin en darına, yıkık duvarların içinden, geriye doğru, yağmur sularının bulandırdığı, sepetleri, köpek leşlerini sürükleyen ırmağa doğru inen yol. Büyük lâğımın ağzından biraz ötede belki, duracak olan yol.

Kahramanlığın kırıntısını taşımayacak bir yenikliğin utkusu bu.

Sabaha, tören giysileriyle çıkmalı kuzularının karşısına.

Onlara bir kıssa anlatır gibi şöyle bir şey anlatmalı belki: Bir zamanlar bir adam, herkesin üzüntüsüne, derdine

Bu adamın en büyük üzüntüsü, başkalarının dertlerine, üzüntülerine ortak olmaktan, onların yardımına koşmaktan kendi hayatını yaşayamaması, kendi üzüntülerine, kendi sevinçlerine dalamaması olacaktı. Geçimini ondan bekleyenlere geçim, sevincini ondan bekleyenlere sevinç yetiştirmekten yorulmuş olacaktı. Bu haline karşı gönlü ayaklandığı zaman da bencil bir kişi olmağa karar veriyor ama daha bu kararını verirken kendisine seslenen birine "şimdi geliyorum" diye karşılık veriyordu. Bu kararla bu "şimdi geliyorum" arasında gide gele, ölüm döşeğine düştüğü gün, ansızın, bir şey aydınlanacaktı bu adamın gözlerinde, bir şeyi apaçık görecekti bu adam: Kendi yaşayışı, bu "şimdi geliyorum"dan başka bir şey değildi. Olmamıştı. "Şimdi geliyorum" diyerek yaşamak istemiş, öyle yaşamıştı.

Buna benzer bir şey anlatmalı onlara.

Ama hemen ardından, bu kıssayı yalanlıyora benzer bir şey demeli.

Bizans'tan, yapılabilecek bir şey görmediğim için buraya gelmedim, bir şey yapmak istemediğim için kaçtım, demeli.

Ardından, kafalarını büsbütün karıştıracak tek şeyi söylemeli:

Yavrularım, karşınıza tören giysimle geldim, çünkü bir cenaze kaldırmamız gerek. Gerçekte iki cenaze. Ömrümünki ile sizlerinkini.

Bugünden başlayarak bu çatının altında değişik bir inancın kullan olarak yaşayabilirsiniz. Baş Papazın bu konuda en ufak bir baskısı olmadığı halde, bu baskıyı da beklemeden, bu kiliseyi Roma kilisesine bağlayacak, sonra da, ölümümü beklemek üzere hücreye çekileceğim. Bunu kabul etmeyenler, ister Ravenna'ya,

ister Büyük Konstantinus'un başkentine dönerler.

Dönerler, çünkü

İoakim'in kendi kendine söylev çekmesi, söylevini kendine dönerek hazırlaması gereksiz. Dönerler, çünkü genç keşişin bu sabah getirdiği haber buydu.

İoakim, tepeye artık hiç çıkmayacak. Kesin karan bu.

Yeni imparator, eski yasaları gevşetiyordu. Elverişli gördüğü anda da, onları bütün bütün kaldıracağını, kaldırmağa kararlı olduğunu işitenler, bu sözleri bütün şehre yaymışlardı ulak keşişe göre.

Kitap bitti. Dükkân kapandı. Barış kuruldu.

Şansız, şerefsiz.

Bir akşam, Thessaloniki'nin kıyısında, denize doğru, yelkenlerin arasından açık denize doğru, dakikalarca, saatlerce uzun sürmüş gibi gelen dakikalarca, bakmıştı. Batan güneşin ardından görünen, o, dünyanın en güzel morunun, İmparatorların doğdukları odanın, somakilerin morunun, gezginlerin Doğu dağlarının kayalarında gördüklerini söyledikleri morun, ağır ağır karanlığa dönüşümünü seyretmesi geliyor aklına. Pencereden görünen renk, o gecenin son rengi olmuştu.

Bugünün ilk rengi.

Yoruldum artık, diye düşünüyor İoakim. Yoruldum. Tanrı canımı almayacak mı daha?

1964-65

DUTLAR

Gözlerime inanamıyorum. Dutlar yeniden yapraklanıyor, yeşeriyor.

O gün piyanonun başından kalktım, mutfağa gittim, ekmeği dildim, tabağına dizdim, getirdim bıraktım sofraya. Gene piyanoya oturup başparmaklarımı esnettim üç dört dakika. Annem sofraya çağırdı. Oturduk. Uzanıp bir dilim ekmek aldım üstten. Ansızın açıkta kalan akrep, kuyruğunu dikti. Annem yemekten ilk lokmayı almıştı. Boğulayazdı.

O gün piyanonun başından apar topar kalkmıştı, babam, elinde gazetesi, içeri girince. "Mi fa proprio impazzire, oggi". Kendisini deli eden bendim, besbelli. Ne var ki başka şeylerin de, bize gelmeden önce, onu deli etmiş olduğunu anlamıştım, daha kapıdan içeri girdiğinde. Dersin sonuna gelmiştik. Babam, elinde gazetesi, içeri girince, tembelliğimden acı acı yakındı ama babamın karşılık vermesine meydan bırakmadan "S'immagini pure, signor

Karasu, quello scorpionaccio, quello scorpionista..." "Scorpionaccio" dediği Mussolini'ydi, iyi biliyordum. Ama "scorpionista" yeni bir terimdi benim için. Konsolosluğa çağırmışlar; öfkeli öfkeli onu anlatıyordu babama şimdi. Unutulmuştum. Ben de kalktım piyanodan.

İnanılır gibi değil. Dutlar yeniden yaprak açıyor, 1960 yılının bu haziran ayında, yeniden yeşeriyor. Daha bir ay önce -bir ay bile olmadı- güzelim gür yapraklan birkaç gün, handiyse sayıya gelecek birkaç saat içinde, göz göre göre, tırtıl salgısına dönüşmüştü. Yola sapıyorum şimdi, ağaçların altından tiksintisizce geçiyorum. Haziran sıcağı yaprak katmanının altlarına erişemiyor olmalı. Ağaçların altı serin, diplerindeki otlar dipdiri.

Piyanonun kapağını gürültüsüzce kapamış, taburenin -vidası bozuktu, dönmüyordu, ya da vida yatağı yalama olmuştu, artık bilemiyorum; oturunca piyanonun kenarı göğsüme geliyordu- üzerindeki üç minderi düşürmemeğe çalışarak yere kaymış, minderleri arap işi sedirin üzerinde iyi bildiğim yerlerine özenle yerleştirmiş, gidip açık pencerenin önünde durmuştum. Tavana dek yükselen konsol aynasının yaldızlı çerçevesinin de, pembe karpuzlu yüksek, -yakıldığını hiç görmediğim, nasıl yandığını her zaman merak ettiğim- lambaların durduğu konsol mermerinin de taşarak üçte birini örttükleri, arkasında, ona dayalı duran sedirin büsbütün kapattığı,

açıldığını hiç bilmediğim kör kapının ardından gelen ses "Aferin", demişti. "İyi çalıştın bugün, yeter. Dinlen şimdi". Sonra kedi, arkamdan doğru gelerek pencerenin pervazına sıçramış, sürünmüş, gidip gelmiş, önümde karar kılmıştı. Çömelmiş, burnunu çeneme sürtmeğe başlamıştı. Okşamıştım, sevmiştim onu. Sonra uzanıp sedirin üzerinde ikiye katlı duran -bitişikteki gazeteciden alınmış, eve götürülecek- ***Domenica del Corriere'yi*** almıştım elime. Dergiyi, kedinin üzerinden aşırarak pencerenin pervazına dayamış, mavi kapağını çevirmiştim.

Karıştırıyorum muhakkak. Elim ağacın gövdesine gidiyor. Tertemiz. Başımı kaldırıyorum. Tek bir iplik, tek bir tel, tek bir salgı ipliğinin ucunda sallanan tek bir tırtıl yok. Karıştırıyorum muhakkak. Babaannem can çekişiyor diye "Bibim"in evine piyano çalışmağa gönderilmiş isem, 1938 yılı mayısının bir sabahı olmalıydı bu. Oysa o sırada okulda bulunmalıydım. Okula daha gitmiyor idiysem 1936'ya dönmek gerekir. 1936'da piyanonun başında, yanımda kimse durmadan, kimse yol göstermeden çalışmam söz konusu olamazdı. Zaten piyanoya ekimde başlamıştım; daha önce değil. 1936'da, derginin ilk sayfasındaki, başlığı püsküllü Franco'cularla başlığı püsküllü Mussolini askerlerinin işbirliğiyle kazanılmış şanlı bir vuruşmayı gösteren dumanlı, tozlu, kaslı, iri gözlü, kanlı sargılı, gülümseyen ağızlı resmin mayıs sayılarının birinde görünmesi olacak şey değil. Bunları hatırlayabildiğime göre resmin altını okumuş muydum? Okudumsa, alfabeyi 1935'ten beri sökmüş, ufak tefek şeyleri okuyabilir duruma gelmiş olduğum halde İtalyancayı bu kadar okuyup anlayabilmem için 1937'ye çıkmak gerekiyor. O zaman da okula başlamıştım. Gene aynı engel çıkıyor ortaya. Hayır, değil. Okula 1937'nin güzünde başladım. Ama can çekişen ninem beni ister istemez 1938 mayısına götürüyor. Diyelim ki mayıs ayındaydı bu olanlar, okula da gidiyordum ama herhangi bir tatil günüydü bu. Derginin ilk sayfasını, çenem kedinin sırtına dayalı, iyice inceledikten sonra, her zaman yaptığım gibi son sayfayı çevirip açmıştım önüme. Orada da renkli bir resim olurdu her sayıda. O resimde yalın ayak, başı kabak, kara derili insanlar, gözleri korkudan kocaman kocaman olmuş, kimi kargısını, kimi bomboş ellerini kollarını başlarının üzerinde sallayarak kaçışıyordu resmin sağ yanına doğru. Artlarından, tank dendiğini bildiğim birtakım nesneler geliyordu, uçaklar dolaşıyordu üzerlerinde, uzakta yakında bir şeyler patlamış, ateşler, tozlar, dumanlar saçılıyordu. Kara derililerin ardından başlıkları püsküllü, şapkaları tüylü adamlar koşuyordu. Ellerinde bıçaklı

bıçaklı tüfekler vardı. Şapkası tüylülere "bersaglieri" dendiğini, bıçaklı tüfek demekten vazgeçip süngü takılı, kasatura takılı tüfek demem gerektiğini sonradan öğrenmiş olacağım. Ama resim açıktı, püsküllüler, tüylüler, süngülüler, yerdeki, gökteki ateşler, kara derilileri öldürmek içindi, onları öldürmek için uğraşıyordu. Resmin altında "Habeşler"i, "İtalyanlar"ı söktüm mü, yoksa İtalyanların yok yere Habeşistan denen bir yerde, Afrika'da, yamyamların yaşadığı Afrika'da, yok, o daha sonraydı galiba, bir gün, sokaktan birtakım garip sesler yükselmişti de babama koşup, Afrika bize yakın mıdır, diye sormuştum, yakındır karşılığını alınca, o halde yamyamlar geliyor, demiştim, ama o herhalde daha sonra, epey sonraydı, Tarzan filimlerinde yamyamların nasıl bağırdıklarını öğrenmiş olmalıydım bunu sorduğumda, neyse, Afrika'da, Habeşistan denen bir yerde, İtalyanların yok yere adam öldürdüklerini daha önceden bildiğim için mi resmi kendi kendime açıklayabildim, bilemiyorum. O zaman da 1936 mayısında karar kılmak gerekir. Karıştırıyorum muhakkak, üst üste bindiriyorum imgeleri. Postanenin kapısına dek, dallardan tek bir iplik sarkmıyor, tek bir tırtıl sallanmıyor. Yerde, otların arasında, yolun üzerinde tek bir iz kalmamış bir ay önceki yaprak kırımından. O günlerde, ağaçların altından geçerken ne denli dikkat edersem edeyim, postanenin kapısına vardığımda saçımdan, ensemden, sırtımdan, göğsümden, kollarımdan, paçalarımdan en azından üç dört tırtılı, çocukluğumun tiksintisini hâlâ yenemediğimi duya duya alıp yere atıyordum. Yoldan gelirken çiğnediklerim daha yumuşak bir ses çıkarıyordu. Oysa, bu üzerimden alıp attıklarım, taşın üzerinde ezdiğimden olacak, daha börültülü bir ses çıkarıyordu.

Sofradan kalkıp sobanın maşasını elime aldım, kapağını açtıktan sonra ekmek tabağında, kuyruğu -hâlâ ölüm saçmağa hazır- havada bekleyen akrebi dikkatle sıkıştırdım maşanın iki ucu arasına, sobanın açık kapağından içeri, korların ortasına bıraktım. Kapağı kapayıncaya dek kendini sokmadı. Kapak kapandıktan sonra bir fokurdama işitir gibi oldum. Ardından mısır, kestane patlar gibi bir ses oldu. Annem ekmek tabağını kaptı, mutfağa götürdü. Yeniden ekmek dildik.

Yapraklar iki üç gün içinde eridi gitti; tıpkı, ipek böceklerimin durduğu kutuda, artık her biri parmak boyuna geldiği günlerde, sebzecinin her sabah getirdiği taze dut yapraklarının şerit şerit koparılıp erimesi... Kutunun başında dakikalarca duruyor, yaprakların yenişinden çıkan haşırtıyı dinliyordum... O günlerde, haşırtı gelmiyordu ağaçlardan. Bu, tırtıllar

sessizce yedikleri için değil, savutlarını çatıp bekleşen bir başka mayıs ayının bir başka askerinin konuşmaları, gülüşmeleri, ne denli hafif olsa, gene de haşırtıyı bastırdığından. iki kilometre ötedeki alanda insanlar kaynaşıyor, şarkılar söylüyor, kovalanıyor, kaçıyor, dayak yiyor, yakalanıyor, korkmuyor, şarkılar söylüyor, kaynaşıyor, yürüyorlardı. Oysa burada, savut çatıp cıgara tüttüren askerler, hafif hafif gülüşüyor, konuşuyordu. Tırtıllar yapraklan kemiriyor, salgılarının uzatıp durduğu ipliklerin ucunda semiz semiz sallanıyordu. Mektuplar gecikiyor, gazeteler, dergiler gelmiyordu. Birkaç gün sonra, tek yaprak kalmayacaktı ağaçların tümünde.

Oysa, şimdi, güneş geçmiyor yaprakların içinden.

Bir ay ara ile ağaçlar yeniden, -bir yıl içinde, bir ay içinde, iki kez- yapraklanmış oluyor. Hızını alamayan yapraklar tırtılların tümüyle yok edildiğini anlayınca, mazot kokulan içinde, bir daha

"Bir ay içinde iki kez", diye anlatmıştı bir gün -büyümüştüm artık, böyle şeyler bana anlatılabilirdi, öyle diyordu- "bir ay içinde iki kez sokakta sopalarla kovaladılar bizi, birinde tiyatrodan çıkıyorduk, birinde de sinemadan..." Bana ders vermeğe başladığı sıralarda, anlamadığım bir sürü şeyle dolu öyküsünü anlatırken, çantasından resmini çıkarmış, anneme, babama göstermişti. Ben de bakmıştım tabiî. Gizli, bana gösterilmeyen resimlerden değildi bu. Çok güzel bir adamdı. Resmi bana uzatırken -büyük bir gurur duyduğunu anlardım herhalde, daha büyük olsaydım...- "kocamın resmi" demişti bir daha. Gözleri, kahverengi basılmış, çok koyulu fotoğrafta seçilmeyecek ölçüde açıktı. Sordum. Çok açık maviymiş. Burnu çok güzel bir eğrinin sonunda hafif kalkık bir sivrilikle sona eriyordu. Alt dudağı kalındı, pek hafif bir somurtmayı biçimlendiriyordu. Resim yandan çekilmişti. Adamın gözleri dalgın dalgın sol omuzuma doğru bakıyordu. Alt dudağı kalındı, güler gibi kıvrılıyordu. Belki de. Saçı sapsan olmalıydı. Geri verdiğim zaman resmi, "adı ne?" diye sormuştum, "Gigi" demişti. "Nerede şimdi?"

"Arjantin'de, çok uzakta."

"Niye?" diye bir şey sormanın yakışık almayacağını nasılsa kestirebilmiş, susmuştum. O zamanlar yalnız anneme, babama anlatmış olduğu öyküyü, sonralan, ben de, parça bölük, günün havasına göre, ne kadarını anlatmağı uygun görüyorsa o kadarını, öğrenebildimdi. Gigi, cicilik kazanamazdı karısının anlattıklarından. Gene de, onu kötü göstermeğe çalışır gibi

davranışının altında bir özlem vardı muhakkak. Bugün, rahatlıkla, öyle söyleyebilirim sanırım.

Herhangi bir ağacın bir yıl, ne yılı, bir ay içinde iki kez yaprak açabileceğine inanmazdım bir ay önce. Bugün bunu büyük bir rahatlıkla söyleyebilirim artık. Bunu görmüş bir insan olarak öleceğim. Ağaçlar, yaşayışlarını sürdürmek için yazın gerektirdiğini tırtıllara karşın, yapmışlar; şimdi bir soru var kafamda: Güdük kalmış, gelişemeden dökülmüş, çiğnenmiş yemişlerini de bir daha verebilecekler mi? Yemişi, ağaca, hiç değilse bu yıl, artık gerekli değil. Ağaçlar çabayı oraya dek vardırır mı? Elim ağacın gövdesinde. Sıvazlıyorum. Gövde de, yapraklar da tertemiz, görüyorum.

"Katolik misiniz?"

"Evet."

"Nasıl ispat edersiniz?"

"Ne demek istiyorsunuz?"

"Bizi inandıracak bir şey yapın."

"Neredeyiz, allahaşkına? Burası bir konsolosluk odası. Kilisede değiliz, siz papaz değilsiniz. Hem bu konuda hiç kimse..."

"Bakın efendim, işim zaten kolay değil. Papaz M.'yi tanıyacaksınız hem..."

"Hayır, tanımıyorum. Geleceğini işitmiştim yalnız. Konuşmalarını, vaızlarını beğendiremediği için ayağı kaydırıldığı söylenen, Sardinya'ya atandığı anlatılan Padre S.'nin yerine geleceğini... Bu pazar görecektim ilk olarak. Siz de biliyorsunuz kendisini tanıyamayacağımı..."

"Evet. Doğru. Öyle ya, tanıyamazsınız. Bense sizi birkaç yıldır tanıyorum tabiî... Yalnız, işte, aldığımız yeni yönergeye uyarak..."

"Günah çıkarıp çıkarmadığımı da soracaksınız belki şimdi. Ne var ki..."

"Sinirlenmeyiniz efendim, rica ederim..."

"O zaman tepem attı. Tuttum, 'İnanıyorum' duasını okudum. Tamam mı, dedim. Adam bir de istavroz çıkarın, demez mi?"

Babamın ağzında bir kıvrıntı. "Buna vardırıyorlar şimdi işi... Ne denir?"

"Ne mi denir? Bitmedi ki. Dinleyin bakın hele. Peki, dedi

adam, siz katoliksiniz, sizi kilisede çok gördüm; anneniz ya, o yahudi miydi? Bense, utancından, artık başka bir şey söylemeyecek sanıyordum. O da nereden çıktı, dedim. Adı Rachele'ydi, değil mi, dedi. Gözünün içine baktım. İl signor Mussolini'nin, dedim, Duce demedim tabiî, görmeliydiniz, hepsinin yüzü yemyeşil oldu, il signor Mussolini'nin de ailesinde bir Donna Rachele vardır benim bildiğim, dedim, o da yahudi olmasın? Lafı hemen değiştirdiler. Papaz dedikleri, odadan çıktı. Almana benzeyen o kadınla büyükelçilikten gelen adam pencereye doğru gittiler."

"Evlisiniz, değil mi?"

"Evet."

"Ama kocanız Türkiye'de değil."

"Değil. Arjantin'de, Buenos Aires'te. Hiç değilse, kendisinden son haber aldığımda, oradaydı."

"Kendisinden haber almıyor musunuz?"

"On yıla yakın bir zamandır almadım."

"Sağ mıymış acaba?"

"Nasıl bilebilirim?"

"Hiç kendisinden haber almağa çalışmadınız mı? Bir şey yapmadınız mı?"

"Çalıştım. Yaptım. Ama alamadım."

"Peki efendim; teşekkür ederim. Zahmet oldu size..."

"Proprio cosi, signor Karasu, proprio cosi. İnanılır gibi değil, korkunç bir şey bu."

Durdu. "Bir şey arıyorlardı ya, belli değildi ne istedikleri; belki kendileri de bilmiyor, boş atıp dolu tutmağa uğraşıyorlardı. Ayrı ayrı şeylerdi sordukları. Gigi ölmüş olsa.... Olur a, öldüğünü haber almışlardır diyelim. O zaman, bu sorular gereksiz olurdu. Ölmemiştir ya, ansızın nereden akıllarına geldi böyle bir sorgu? Başkalarını çağırıp böyle sorguya çektiklerini işitmedim şimdilik. Benimle başlamış olsunlar diyelim. Gene tuhaf. Biliyorlardır ki benim en ufak bir siyasal işim yok. Öğrencilerim, öğrencilerimin aileleri, eski arkadaşlarım... Başka kimseyle görüşmediğimi bilmeleri gerekir. Türlü türlü hastalıkları olan bir insanım zaten. Kimbilir, Almanların zoruyladır belki bu yaptıkları... Özür dileyip

teşekkür ettiler, savdılar... Hâlâ anlayamıyorum. Değil mi ama? İnanılır gibi değil."

"Öyle," dedi babam, "inanılır gibi değil."

Gülümsedim. "Haydi, signora Pozzi, gelin bir inanılmaz şey daha yapalım. Şu ***Giovinezza***'yı çalın bize."

Ters ters baktı. Güldü sonra. "Niye olmasın? Şarkı güzel, hoşuma gidiyor. Faşistler söyler diye şarkıyı niye çalmayayım?"

Piyanonun başına geçti gene. Ardında duruyordum. "Giovinezza......di bellezza......" Besbelli, "gençlik" diye başlayıp giden

şarkıyı çalıp söylerken kendi gençliğini, Gigi’yi anıyor, Mussolini gençliğinin şarkısıyla kendi mutluluğunun yıkılışı arasındaki bağı unutuyordu. Deli gibi sevdiği, kaçarcasına vardığı Gigi çok uzaktaydı şimdi. Sesi yükseliyor, gürleşiyor, patlamasına ramak kala yumuşuyordu gene. Mussolini çetelerinin dayağından, saldırılarından Türkiye'ye kaçan kadının, Türkiye'de, ***Giovinezza***'yı söylemesi inanılır şey miydi gene de?

Bu yapraklar gibi. Şu anda baktığım yapraklar gibi.

Giovinezza'nın çalındığı saatten aşağı yukarı iki saat sonra, yukarıda Londra'yı dinleyenlerin radyosundan ***Lili Marleen,*** boğuk, ağır, acılı, inecekti aşağıya, gecenin karartmalı dinginliği içinde; aşağıda, Berlin'i dinleyenlerin radyosundan ***Lili Marleen*** boğuk, ağır, acılı, çıkacaktı yukarı. Bu şarkı da, birilerinin, o zaman farkında değildim, başta benim, birtakım özlemler, acılar, anılar yaratacaktı gönlünde, gönlümüzde, Lale Andersen'in ağzından. O zaman farkında değildim, karartma gecelerimizdeki korkusuzluğumuzun.

O gün farkına varmadım önce. Yola sapmış, başım önümde, gidiyordum postaneye doğru. Sağımda bir hışırtı oldu. Baktım. Üç asker çömelmiş oturuyor. Yürüdüm. Duradurdum sonra. Askerlerin ne işi vardı burada? Ağaçların altında üçer beşer çömelmişlerdi. Cıgara tüttürüyorlar, fısıltı ile konuşuyorlardı. Gülüyorlardı arada bir. Sesleri biraz yükseliyor, sonra, gene fısıltıya dönüşüyordu. Savutlarını çatmışlardı önlerinde. İki kilometre ötedeki alanda, Kızılay'da, şarkı söyleyenlerin buralara çıkmaları olasılığını düşünerek yerleştirmiş olacaklardı bunları ağaçların altına. Şarkı söyleyenler buraya çıksa ne olacaktı? Şarkı söylüyor, kol kol yürüyorlardı aşağıda, bir şeyler kırıp döktükleri yoktu ki... Gelseler, dur diyeceklerdi onlara herhalde. Sonra... Durmayacak olsalar, askere ateş mi açtıracaklardı?

Nisan sonunda, birer gün arayla, İstanbul'da, Ankara'da ateş açılmıştı. Öfke kabarmıştı. İnsanlar gene yürüyor, gene de şarkı söylüyordu. Ateş açtırmak, korkunçluğu ölçüsünde olmayacak bir iş artık. Zaten, kimsenin buralara çıktığı yok. Şarkılar, dövülmeler, kovalamaların ardından gene kovalamalar, bağrışmalar, bir kilometre ötede duruyor, susuyordu. Postaneden içeri girerken tiksintiyle irkildim. Kolumda yeşil, semiz bir tırtıl ağır ağır ilerliyordu. Yerimden sıçradım. Elim ensemden daha da semiz, daha da yeşil bir tırtıl alıp attı yere. Silkelendim. Köpekten, kediden şuncacık kalır yerim yoktu silkelenirken. Postanedekiler, ya, ya, bizim de başımıza geldi, der gibi yan alaylı bir gülümsemeyle bakıyorlardı. Bir kız, onyedi, onsekiz yaşlarında olmalıydı, elini uzattı, sırtıma götürdü, indirdi; ayağının burnuyla bir tırtıl daha ezdi. Bir kaşıntı kapladıydı her yanımı. 1943 yazının tifüs salgım günlerindeki gibi. Dışan çıktığım zaman ağaçlardan iplik iplik sarkan, sallanan tırtılları gördüm. Çoğu, yüksekteydi daha. Ancak iki üç tanesi adam boyuna inmişti. Sonraki günlerde, gitgide büyümüş, sarkmıştı hepsi. Postaneye gitmek için insanın neredeyse şemsiye alması gerekecekti yanına. Aşağıda, iki kilometre ötedeki alanda tutuklananlar artıyordu.

Ancak bir çeşit gazete, bir çeşit sendika yaşayabiliyordu. Partiler kapatılmış değildi daha, ama yakında kapatılacağı belliydi. Ne yapılacağı, konuşuluyordu gizli gizli. Ne yapılabileceği... Gigi, bir ara Fransa'ya gitmiş, apar topar dönmüştü, karısını yanına aldıracak yerde. İki gün sonra yurt dışında bulunan muhaliflerin yurttaşlık haklarını kaldıran bir yasa çıktıydı. Yurtsuz kalmak istemedim, diye anlatmıştı Giulia'ya. Bu yasanın çıkacağını nereden öğrendin, diye sormamış karısı. Her gün, dayak yemiş, gece evine dönerken bir köşede sıkıştırılıp sopalanmış, ya da sopa korkusuyla, tabanca korkusuyla koca bir şişe hintyağını içmek zorunda bırakılmış bir arkadaşlarının haberini alıyorlardı. Kimi ölüyor, kimi sakat kalıyordu. Bir gece, tiyatrodan çıktıktan sonra, daha birkaç adım atmadan, arkalarından birilerinin geldiğini anlamışlardı. Gigi, belli etmeyelim ama adımı da biraz sıklaştıralım, belki bir kapı aralığına saklanabiliriz, demişti. Korkuyorlardı. Ana caddenin sonuna dek yürümüşlerdi. Işıkta belki saldırmağa kalkışmazlar diye. Arkalarından geliyorlardı o adamlar. Onlar da artık sapmak, gitgide karanlıklaşan sokaklara dalmak zorundalardı. Araba yoktu ortalıkta. Olsa bile ne ölçüde yarayabilirdi işlerine? İlk sokağa saptıkları zaman Gigi Giulia'nın elinden çekerek deliler gibi koşmağa başlamıştı. Giulia, ayakkaplarını çıkarmıştı daha kolay koşabilmek için. Taşlar ayaklarını acıtıyordu ama arkasındakilerden korkuyordu, çok

korkuyordu. Bir sağa bir sola sapıyorlardı. Koşacak halleri kalmamıştı. Büyük palazzo'ların da, küçük evlerin de kapılan sımsıkı kapalıydı. Bir yerde bir şey işitmiyorlar, biraz ötede, köşeyi sapınca, koşan ayak sesleri gene doluyordu kulaklarına. Adamlar vazgeçmemişti. Gigi Floransalıydı ama Roma'nın bu mahallesini bir Romalı kadar bilirdi. Giulia'nın gözü zaten bir şey görmüyordu. Gigi'nin çektiği yere gidiyordu. "Eteklerim kısaydı bereket, modaya uyacağım tutmuştu. Floransa'dayken böyle bir şeye cesaret edememiştim doğrusu." Koşuyorlardı hâlâ. Giulia o zamanlar zayıf sayılırmış ama gene de şişmiş, tıkanmış koşmaktan. "Gigi'nin arkasından sürükleniyordum." Ansızın yanlarında, aralık duran bir kapı. Dapdaracık. Kendilerini atmışlar içeri, soluk soluğa; itip kapamak istemişler. "Kapıyı, yoksa, sizin için mi aralık bıraktım sandınız?" diyen bir ses. Pes, boğuk, çatlak. Gigi, Giulia'ya sarılmış, öpmüş uzun uzun. İkisinin de sesi çıkmasın, soluduktan anlaşılmasın diye. "Buranın ne olduğu belli" demiş gene o ses, "ama yabancılara kiraya vermiyoruz." Koşan adımlar, boğuk sesler, yaklaşmış, sövgüleri açık açık işitmişler, biraz oyalandıktan sonra da uzaklaşmış bu sesler. "Haydi, defolun" demiş gene karanlıktaki yorgun ses, "başıma yeni yeni belâlar almak istemem." Çıkmışlar ister istemez, kadının yüzüne, yüzünün bulunduğu yerdeki karanlığa bir göz olsun atmadan. Duvarlara sürüne sürüne yürümeğe başlamışlar. On adım atmış atmamışlar ki arkalarından bir kapının kapandığını işitmişler. Bir adamın adımlan yaklaşmış, yaklaşmış, yaklaşmış. Yanlarından geçip gidenin kürk yakalı paltosu, gümüş işlemesi pırıldayan bastonu, melon şapkası, az sonra yitip işitilmez olan adım sesleri, sonraları kendilerini çok güldürmüş o geceyi anıladıkça. Ama o gece, daha yirmi dakika yürümeleri gerekmiş evlerine varmaları için; her köşe başında yürekleri ağızlarına gelerek. "İkinci kez, yirmi dört gün sonra, sinemadan çıkarken..." Yağmur yağdığı için Giulia'nın elinde şemsiyesi vardı. Gigi'nin elinde de ucu demirli baston. Cebinde ise, tabancası. Geceler gene korkuluydu ama artık hazır tutuyorlardı kendilerini. Bir kez saldırılmıştı kendilerine. Dünya değişmişti artık kendileri için. Döğüştüler bu kez. "Yalnız da değildik, Gigi'nin küçük kardeşi vardı yanımızda. Ufak tefekti ama çakısız dolaşmıyordu üç haftadan beri. Ağabeyime saldıran bana da saldırır diyordu. Bir kapı aralığına sığınmıştım, şemsiyemi bütün hızımla sağa sola sallıyor, kargı gibi kullanıyor, avazım çıktığı kadar bağırıyordum. Kimse yardıma gelmedi tabiî. Ama bütün sokağı ayağa kaldırmıştım herhalde.

Pancurların arkasından karanlıkta herkes bizi seyrediyordu muhakkak. Başka geceler başkalarını seyrediyorlardı böyle, belki de. Bir gece de, belki, başkaları kendilerini seyredecekti... Neyse, bizimkiler öbürlerini epey yaralamış, tartaklamış olsa gerek ama ikisinin de kaşı patlamış, her yerleri çürümüş, çizilmiş, üstleri başlan yırtılmıştı. Çakı, saldırganların kanını biraz akıtmış olmalıydı. Tabanca kullanılmamıştı ama. Çok şükür... Onlar bıçak çekmediler. Tuhaf ya, öyle. Yalnız sopa kullandılar. Ama ansızın, döğüşü bırakıp toparlandılar, gittiler. Gigi'yle kardeşine 'Bu, size ders olsun şimdilik' diye bağıra bağıra. Çakıdan korkmuşlardır bana kalırsa. Ben, bizimkilere bir şey oldu diye korkuyordum şimdi. Neyse, o akşam da, kanlar içinde de olsa, eve gidebildik. Geceleri bir daha sokağa çıkmadım ama. Gigi de yalnız toplantı geceleri beni yalnız bırakıyordu. Zaten çok geçmeden İstanbul'un yolunu tuttuk."

İstanbul Gigi'ye göre değilmiş. Giulia ders bulmağa, geçimini sağlamağa başlamıştı. Gigi'nin çalıştığı şilep İstanbul'a döndüğünde, Gigi'nin Buenos Aires'te iş bulup kaldığını bildiren mektup da geldi. Üç yıl sonra Gigi İstanbul'a gelmiş, ağlayarak Giulia'nın daha bir yıl sabretmesi gerektiğini söylemişti ama Giulia artık bir yerlere gidecek değildi. "Güzeldi, yiğitti, şakacıydı, şendi ama Mussolini'nin adamlarıyla dünyanın öbür ucundan nasıl uğraşırdı? Bunu anlayacak aklı mı yoktu, yoksa..."

Yoksa bu adamları, anaları, dövülsün diye mi doğurmuştu, bu çocuklar, ölmek için, kurşunlanmak için mi gelmişlerdi dünyaya? Alanda yürüyenler, şarkı söyleyenler, günün bütün haberlerini ağız gazetesiyle yayanlar, polisin kovaladığı, dövdüğü, yakalayıp götürdüğü insanlar çoğaldıkça, bugün bütün gazeteleri, dergileri sütun sütun dolduran öyküler oluştukça, birtakım adamlar gitgide köstebekleşiyor, dut yapraklarını yeyip bitiren kurtlar, tırtıllar, kupkuru kalmış dalların ilkyaz sonlarında büsbütün göze batan güdüklüğünden tel tel sarkıyor, yere yaklaşıyordu. Birkaç hafta sonra tulumbalı makineler geldi. O akşam postaneye giderken burnumu sıktım, ağzımı örttüm avucumla. O gün askerler de yoktu artık. Ağaçlan düşünen var gene de, diye geçirdim aklımdan. Belki bu mazot da yetmezdi ama... Belki bir kibrit çakıp...

Temizliğin ateşle yapılması gerekmedi hiç. Belki iyi, belki kötü. Ardından yağmur yağdı, saatlerce, sel götürürcesine ortalığı. Ağaçların altı göl oldu. Şarkılar arttı. Anili olacak şarkılar. Olmayacak bir şeyi, Tuna’nın

akmayacağım, akmaktan vazgeçebileceğini söyleyen şarkılara karşılık veren, utkulu şarkılar...

Elimi çekiyorum ağacın gövdesinden. Bir daha bakıyorum yapraklara. İnanmak için. İnanmalı işte. Karşımda duruyor, güneşi durduruyorlar yukarılarda. Tuna nehri akmaz olur mu?

Ağaçlı yolun ucundaki postane kapısı yaklaşmağa başlıyor.

1967